

Fyysisesti lähellä, sosiaalisesti kaukana

Sosiaalisen sekoittamisen haasteet – tapaustutkimuksena
täydennysrakentamiskohde Helsingin Maunulassa

Kimmo Aleksi Englund

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu –tutkielma

Lokakuu 2014

Tiivistelmä

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston käynnistämän Esikaupunkien renessanssi -täydennysrakentamishankkeen tuloksena syntynyttä pientalokohdetta Helsingin Maunulassa. Täydennysrakentaminen on yhtäältä keino tiivistää kaupunkirakennetta ja kohentaa palvelujen toimintaedellytyksiä; toisaalta se on keino monipuolistaa lähiöalueiden asuntokantaa ja täten väestön sosioekonomista rakennetta. Täten sen tulkitaan olevan sosiaalista sekoittamista. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella, miten täydennysrakentamisella luotu asuinympäristö sopii yhteen täydennysrakentamiskohteessa asuvien pientaloasukkaiden kulttuuristen merkityksenantojen ja arkitoiminnan kanssa. Näin pyritään laajentamaan ymmärrystä asumiskokemukseen vaikuttavista sosiaalisista tekijöistä sekä arvioimaan sosiaalisen sekoittamisen sosiaalisia seurauksia.

Taustalla vaikuttaa Helsingin seudulla, 1990-luvun alun laman jälkeen, havaittu alueellinen eriytyminen. Reaktiona tähän Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto aloitti täydennysrakentamishankkeen lähiöiden elävöittämiseksi kymmenisen vuotta sitten. Helsingissä käynnistynyttä täydennysrakentamista voidaan peilata Keski-Euroopassa käytyyn urban restructuring -keskusteluun. Siellä alueellinen eriytyminen on ollut jo pidemmän aikaa niin tutkijoita kuin päätöksentekijöitä askarruttava ilmiö. Kaupunkipolitiikan tavoitteet, oletukset ja keinot ovat olleet vilkkaan keskustelun aiheina. Tutkimuksissa on puhuttu niin sosiaalisesta koheesiosta, sosiaalisesta pääomasta kuin sosiaalisesta kontrollistakin. Nämä käsitteet kehystävät tätäkin tutkimusta. Tarkoituksena on kuitenkin ollut sukeltaa syvemmälle asuinalueelle ja tarkastella pientaloasukkaiden suhdetta niin tilaan ja paikkoihin kuin kodin ympäristöstä löytyviin ihmisiin.

Tutkielman aineisto koostuu viidestä Maunulan täydennysrakentamiskohteessa asuvan pientaloasukkaan puolistrukturoidusta haastattelusta. Aineiston avaamiseksi tehdään kaksi analyttistä jaottelua: Ensimmäinen jakaa tilan kotoa havaittavaan asumisen tasoon sekä vapaa-ajan puitteista ja palveluista muodostuvaan asuinalueen tasoon. Toinen jaottelu koskee merkityksenannon ja toiminnan, sanojen ja tekojen, keskinäistä suhdetta. Jaottelujen avulla pyritään analysoimaan, miten asukkaat kokevat asuinympäristönsä niin fyysisenä kuin sosiaalisena ympäristönä.

Tutkimuksen keskeinen havainto on, että fyysiseen ympäristöön liittyvät merkitykset vaikuttavat vahvasti pientaloasukkaiden asumiskokemukseen. Tämä kuuluu turvallisuutta, hallintaa ja valvontaa korostavissa puheenvuoroissa. Johtopäätöksenä esitetään, että pientaloasukkaiden asumiseen liittämät kulttuuriset merkitykset eivät sovi ongelmitta yhteen täydennysrakentamisella luodun asuinympäristön kanssa. Tämä tulos johtaa kysymään, tulisiko sosiaalisen sekoittamisen tavoitteet ja keinot arvioida uudelleen.

Sisällys

1. Johdanto	4
1.1. Sodan jälkeen – lähiöaate ja sosiaalinen suunnittelu	4
1.2. Laman jälkeen – globaali talouskilpailu, alueellinen eriytyminen	7
1.3. Lähiöongelma	8
2. Täydennysrakentamiskeskustelu politiikasta naapurustotasolle	11
2.1. Taustaa – segregatio, polarisaatio vai sosiaalinen kontrolli	11
2.2. Täydennysrakentamisen tavoitteista	14
2.3. Kohti naapurustoa kohteena	17
2.4. Asukkaat paikassa – merkityksenantoja ja arkitoimintaa	20
3. Täydennysrakentaminen Helsingissä – tapaustutkimuksena Maunula	23
3.1. Pientaloasukkaiden haastattelut	25
3.1.1. Aineiston keruu ja ongelmat	26
3.2. Analyysimenetelmät	27
3.2.1. Elämisen tilalliset ja toiminnalliset tasot	27
3.2.1.1. Asumisen taso	28
3.2.1.2. Asuinalueen taso – vapaa-aika ja palvelujen käyttö	29
3.2.2. Arkitoiminta ja merkityksenanto	29
4. Asuinympäristö pientaloasukkaiden kokemana	32
4.1. Asuminen	32
4.1.1. Pientaloasuminen	32
4.1.2. Naapurit ja naapurointi	40
4.1.3. Toiminnan ja merkitysten suhde asumisessa	44
4.2. Asuinalue – vapaa-aika ja palvelut	48

4.2.1. Vapaa-aika.....	48
4.2.2. Palvelutarjonta	53
4.2.3. Toiminnan ja merkitysten suhde vapaa-ajassa ja palvelutarjonnassa	58
4.3. Asukkaiden naapurusto merkityksenannon ja toiminnan kokonaisuutena	64
5. Keskustelu – sosiaalisen sekoittamisen haasteet	67
5.1. Ongelma - sosiaaliset erot, fyysinen läheisyys	67
5.2. Tulosten historiallinen tulkinta	70
5.3. Hallinta, valvonta, turvallisuuden tunne?	71
5.4. Palvelujen ja puitteiden kehittäminen.....	74
5.5. Lopuksi	76
6. Lähteet	78

1. Johdanto

Täydennysrakentaminen on yksi keskeisimmistä 2000-luvun kaupunkisuunnittelun keinoista. Kun Helsingissä ryhdyttiin toteuttamaan laajamittaista täydennysrakentamista hieman vuosituhanen taitteen jälkeen, Keski-Euroopassa ja Yhdysvalloissa täydennysrakentaminen oli jo vakiintunut osaksi kaupunkisuunnittelijoiden työkalupakkia. Kuten monet muutkin kaupunkikehitykseen vaikuttaneet strategiat, täydennysrakentaminen tuli Helsinkiin viiveellä – miksi?

Helsinki on erityislaatuinen kaupunki. Eurooppalaisessa viitekehyksessä tarkasteltuna Helsingin alueellinen rakenne on näyttäytynyt sosiaalisesti harvinaisen tasavertaisena (Flatley et al 1999). Yhtenä merkittävänä tekijänä voidaan pitää myöhäistä kaupungistumista: Helsinki alkoi kasvaa toden teolla vasta toisen maailmansodan jälkeen – itse asiassa vasta 1960-luvulla käynnistyneen suuren muuton aikana. Kun monet eurooppalaiset kaupungit olivat jo kasvaneet suurkaupungeiksi, Helsinki oli – näin puoli vuosisataa myöhemmin katsottuna – vasta siihen asti kovimmassa kasvupyrähdyksessään. Myöhempi kehitys on mahdollistanut opin hakemisen muualta sekä omien tavoitteiden ja keinojen peilaamisen kasvukivut jo kokeneisiin kaupunkeihin.

Viime vuosina Helsingin alueellisessa rakenteessa on havaittu muutoksia. Eri medioissa on keskusteltu alueellisesta eriytymisestä ja tämän mukanaan tuomista ongelmista. Kaupunkisuunnittelijat ovat vastanneet alueellisen eriytymisen herättämiin kysymyksiin täydennysrakentamisella. Samoin on tehty muuallakin. Vilkaisu Keski-Euroopan täydennysrakentamiskeskusteluun osoittaa, että aihe on haasteellinen ja kiistelty. Tämän tutkielman tarkoituksena onkin selvittää, mitä täydennysrakentaminen täällä on merkinnyt asukkaille ja pohtia, mitä seurauksia tällä voisi olla kaupunkisuunnittelulle. Kuten Helsingissä on ollut tapana, tätäkin työtä varten oppia on haettu aiheen edelläkävijöistä. Jotta täydennysrakentaminen voidaan paikantaa osana kaupunkisuunnittelun strategista jatkumoa, on mentävä ajassa taaksepäin ja tarkasteltava kaupungin historiallista kehitystä.

1.1. Sodan jälkeen – lähiöaate ja sosiaalinen suunnittelu

Yksi suomalaisen yhteiskuntasuunnitteluun merkittävästi vaikuttanut suunta on lähiöajattelu. Toisen maailmansodan jälkeen pääkaupunkiseudulla oli huutava pula asunnoista sekä tarve parantaa asumistasoa. Lähiökäsitteen isänä pidetään Otto-I.

Meurmania. Vuonna 1947 julkaisemassaan *Asemakaavaopissa* hän ehdotti, että asutus tuli suunnitella toisistaan erillisiksi osiksi, asumakunniksi, joita erottavat väliin jäävät rakentamattomat alueet. Nämä asumakunnat tuli jakaa asumalähiöihin, joiden tuli muun muassa tarjota asukkailleen paikallinen ostoskeskus, koulu sekä posti. (Schulman 2000, 39–40.)

Yhtenä, Meurmanin kynäilemään, lähiöideaan vaikuttaneena ajattelutapana pidetään englantilaisen Ebenezer Howardin ajatusta puutarhakaupungista. Puutarhakaupungin tarkoituksena oli yhdistää maaseudun ja kaupungin parhaat puolet; näiden tuli sijoittua kaupungin keskustasta erilleen ja tarjota työpaikkoja ja palveluita paikallisille asukkailleen. Puutarhakaupungin ohella suomalaiseen lähiöajatteluun vaikutti amerikkalaisen Clarence Perryn ajatus naapuruusyksiköstä. Tämä malli korosti perhe-elämän, paikallisen yhteisöllisyyden ja liikenneturvallisuuden merkitystä. Erona Howardin puutarhakaupunkiajatukseseen Perryn lähiö oli kaupunkirakenteessa kiinni oleva, suhteellisen pieni asuinalue. (Schulman 2000; Seppänen 2001.)

Varhaisen lähiörakentamisen yhtenä perustavana ongelmana oli summittainen rakentaminen. Syynä pidetään aluerakentamiseksi kutsuttua sopimusmenettelyä, joka toteutuu suunnilleen seuraavasti: Kunta tekee tietylle alueelle rakennettavaa alaa koskevan kaavan. Rakennuttaja ostaa oikeuden rakentaa alueelle, rakentaa asuinalueen sekä siihen kuuluvan kunnallistekniikan. Tämän jälkeen rakennuttaja joko myy asunnot suoraan ihmisille tai luovuttaa alueen takaisin kunnalle julkisten tilojen rakentamista varten. Koska rakennuttajat haluavat mahdollisimman paljon maa-alaa mahdollisimman halvalla, he ostavat syrjäisempää maa- ja metsätalousmaata. Kunnille aluerakentaminen on keino laajentaa kaupunkia rasittamatta liiaksi omaa talouttaan. Taloudellinen puoli järjestelmässä olikin kunnossa; ongelmaksi muodostui se, että varsinkin Helsingin naapurikunnat luovuttivat kaavoitusoikeutensa rakennuttajille, jolloin kustannustehokas rakentaminen johti kaupunkirakenteen hajoamiseen. (Schulman 2000, 48–49.)

Toisena suomalaiseen yhteiskuntasuunnitteluun vaikuttaneena tekijänä voidaan pitää hyvinvointivaltioajattelun syntymistä. Sosiaaliset tavoitteet tulivat entistä vahvemmin osaksi valtion asialistaa; käytännön toimet ja kustannukset tosin lankesivat valtaosin kunnille. Sosiaalisten tavoitteiden esiinmarssin eräänä johtajana pidetään Pekka Kuusta. Teoksessaan *60-luvun sosiaalipolitiikka* Kuusi perusteli rationaalista yhteiskuntasuunnittelua ja sosiaalista asuntotuotantoa taloudellisen rakennemuutoksen ja kasvun edistämällä. (Mäenpää et al. 2000).

Osana laajempaa yhteiskunnan kehittämistä kaupunkisuunnittelun tehtävänä oli rakentaa kaupunkia kokonaisvaltaisesti. Yhteiskuntasuunnittelun päämääränä oli jatkuva talouskasvu; sosiaalisen ja fyysisen suunnittelun tehtävä oli taata, että talouskasvun aikaansaamat kulutusedellytykset jakautuvat tasaisesti asukkaille. Kuusen ohjelman innoittamana vuonna 1964 perustetussa Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastossa tavoitteeksi muodostui oikeudenmukaisen ja tasavertaisen kaupungin kehittäminen. Positivismin hengen mukaisesti suunnittelun tuli perustua tutkimuksesta saatuun tietoon. Hankosen (1994, 57) mukaan kaupunkisuunnittelun haasteeksi asetettiin selvittää, mitä ihmiset todella haluavat fyysiseltä ympäristöltään. (Hankonen 1994; Mäenpää et al. 2000.)

Kaupunkisuunnitteluun vaikuttivat myös nuorisomellakat, jotka puhkesivat Helsingin ensimmäisinä rakennetuissa lähiöissä. Lähiöiden sosiaaliset ongelmat opettivat, että alueiden hallintasuhdejakaumilla on sekä taloudellisia että sosiaalisia vaikutuksia. Seurauksena kaupunkisuunnittelun keinoksi otettiin sosiaalinen sekoittaminen – vuokra- ja omistusasumisen suhteen alueittainen suunnittelu siten, että luodaan sosiaalisesti tasapainoisia alueita. Aluksi sosiaaliseen asumiseen painottuneille alueille pyrittiin tuomaan kovan rahan omistusasumista; seuraavaksi vuokra-asuminen ja omistusasuminen sijoitettiin saman alueen eri puolille; lopulta sekoittaminen ulotettiin korttelitasolle. (Schulman 2000, 62–63.)

Sosioekonomisilla mittareilla tarkasteltuna sosiaalinen sekoittaminen onnistui tasa-arvon ideaalin toteuttamisessa hyvin: Helsingin alueelliset erot kaventuivat 1960-luvulta lähtien aina 1990-luvun alkuun asti (Lankinen 1998). Hyvinvointipolitiikka tasoitti väestön sosiaalisia eroja, ja sosiaalinen sekoittaminen piti huolen, etteivät alueet päässeet liiaksi erilaistumaan. Merkittävä piirre sosiaalisessa sekoittamisessa oli, että koulutustasoa ei käytetty sekoittamisen kriteerinä. Mari Vaattovaaran ja Matti Kortteisen (2003) mukaan – samaan aikaan kuin alueelliset sosioekonomiset erot kaventuivat – Helsinki eriytyi koulutuksen mittarilla tarkasteltuna: alueellisesti syntyi itä–länsi-jakauma, jossa korkeammin koulutetut painottuivat kaupungin läntisiin ja vähemmän koulutetut itäisiin osiin. Muutokseen vaikuttavina tekijöinä nähdään entisen Teknillisen korkeakoulun rakentaminen Espoon Otaniemeen sekä tämän läheisyydestä löytyvät pientalopainotteiset asuinalueet. Hyvinvointipolitiikan takia tämä koulutuksellinen jako ei, lamaa ennen, johtanut merkittäviin alueellisiin eroihin tulojen tai työllisyyden mittareilla tarkasteltuna. (Vaattovaara & Kortteinen 2003, 2132–2133.)

1.2. Laman jälkeen – globaali talouskilpailu, alueellinen eriytyminen

Jos aikaa toisen maailmansodan päättymisestä 1990-luvun lamaan voi kärjistäen kuvailla sanoilla kaupungistuminen, jatkuva talouskasvu ja sosiaalisten erojen kaventuminen, 1990-luvun taitteessa alkaneen laman nähdään kääntäneen tämän kehityskulun suuntaa. Ensinnäkin lama vaikutti talouteen: tuotanto ja työllisyys romahtivat enemmän kuin missään toisessa teollisuusmaassa toisen maailmansodan jälkeen (Schulman 2000, 88). Toisaalta laman aikoihin globalisaatio kiihtyi ja yhdentyminen Eurooppaan voimistui. Tämä näkyy myös yhteiskuntasuunnittelun diskursseissa: vaikka perimmäisenä päämääränä oli edelleen, tai jälleen, talouskasvu, keinot vaihtuivat; kun yhteiskuntasuunnittelussa 1960-luvulla painotettiin hyvinvointipolitiikkaa ja sosiaalista tasapainoa, 1990-luvulla painopiste siirtyi kansainvälisyyteen ja kilpailukyvyn parantamiseen. (Schulman 2000, 93–94.)

Kaupunkisuunnittelussa tapahtui muitakin muutoksia. Eräs laman seurauksista oli, että luottamus valtiojohtoista hallintokoneistoa kohtaan hiipui. Hallinto-organisaatioihin kohdistettiin hajauttamispaineita, minkä seurauksena vastuuta kaupunkisuunnittelusta siirrettiinkin rakennuttajille ja muille yksityisille tahoille.

Kaupunkisuunnitteluvirastossa on koettu, että muutokseen liittyy myös siirtymä kokonaisvaltaisesta suunnittelusta prosesseja korostavaan kommunikatiiviseen suunnitteluun. Toisena muutoksena on pidetty kaupunkipolitiikan nousua kaupunkisuunnittelun käsitteistöön. Kaupunkipolitiikka nähdään osana globalisaatiokehitystä: kaupungit ovat entistä vahvemmin sidoksissa toisiinsa ja kilpailevat keskenään resursseista. (Mäenpää et al. 2000)

Laman jälkeen, 1990-luvun lopulla, talous lähti uuteen nousuun. Taloudella oli kuitenkin uusi veturi – informaatiosektori. Vanhojen teollisuusalojen hiipuessa informaatiotalous tarjosi Helsingille kilpailuvaltin kansainvälisillä markkinoilla. Uudella talouskasvulla oli vaikutuksensa myös Helsingin alueelliseen rakenteeseen. Edellä mainittu koulutuksellinen jako korostui laman aikana ja sen jälkeen: Työttömyys iski pahiten itäisille alueille, jossa väestö oli suhteellisesti iäkkäämpää ja vähemmän koulutettua kuin muualla kaupungissa. Näillä alueilla työttömyys kasvoi suhteellisesti enemmän ja lamanjälkeinen työllistyminen käynnistyi suuremmalla viiveellä kuin muualla kaupungissa. Talouden elpyessä informaatiosektori nousi pitkälti Ruoholahden ja Otaniemen välimaastoon ja houkutteli nuoria, koulutettuja osaajia palvelukseensa. Koska vähemmän koulutettujen työllistyminen alkoi hieman myöhemmin, korkean

koulutuksen ja korkeiden tulojen välinen yhteys alkoi voimistua. Näin myös tulojen alueellinen jako alkoi näkyä läntisten alueiden pärjätessä suhteessa paremmin. (Vaattovaara & Kortteinen 2003, 2133–2137.)

Kasvaneet tuloerot johtivat kulttuurisiin distinktioihin ja kasvaneeseen muuttoon pääkaupunkiseudun sisällä. Talouskasvun painottuessa Helsingin läntisille laitamille myös asuinpaikkatoiveet alkoivat suuntautua sinne – varsinkin uuden bisneseliitin (Kortteinen et al. 2005a). Tutkimuksessa eliitin eriytymisestä tutkijat (emt.) havaitsivat, että tulojen ja koulutuksen perusteella muodostettava eliitti on hajautunut eri puolille pääkaupunkiseutua: ylimmän koulutuksen ja ylimmät tulot omaava ryhmä on painottunut Helsingin ja Espoon rajan lähistön pientalovaltaisille asuinalueille; ylimmän koulutuksen mutta ei-ylimmät tulot omaava ryhmä taas on painottunut Helsingin niemelle; sen sijaan ei-ylimmän koulutuksen mutta ylimmät tulot omaava ryhmä on sijoittunut hajautuneesti kehäteiden lähistölle tai ranta-alueille. Eliitin eri ryhmien alueellista sijoittumista selittääkin niiden erilaiset kulttuuriset orientaatiot. (Emt.)

Vaattovaaran ja Kortteisen (2003) mukaan suurin jako itä–länsi-akselilla muodostuikin nuorten, korkeasti koulutettujen osuudesta. Tämä muutto näkyi passiiviväestön kasvuna itäisillä alueilla. Myös etniset vähemmistöt alkoivat kasautua näille muuttotappiosta kärsineille alueille. Muuton seurauksena ilmaantui köyhyystaskuja – varsinkin itäisille reuna-alueille. Vaikka tulot alkoivat laman jälkeen keskimäärin kasvaa idässäkin, selkeää köyhyyttä havaittiin. Tämä köyhyys alkoi tiivistyä alueellisiin – korttelin, talon tai rapun kokoisiin – köyhyystaskuihin. (Emt., 2137–2139.)

1.3. Lähiöongelma

Toisen maailmansodan jälkeen alkaneella yhteiskuntakehityksellä on ollut monenlaisia vaikutuksia. Lähiöaatteen synnyttämä rakentaminen hajautti pääkaupunkiseudun rakennetta. Lähiöistä rakentui kompakteja mutta toisistaan erillään olevia alueita (esim. Hankonen 1994). Kaupunkisuunnittelua ohjannut, sosiaalista tasapainoa ja kokonaisvaltaista suunnittelua painottanut, aate ja siitä kummunnut sosiaalisen sekoittamisen politiikka johti sosiaalisia eroja kaventavaan kehitykseen. Laman jälkeen, uuden talouskasvun myötä, sosiaalisen sekoittamisen tulokset alkoivat huuhtoutua pois, kun suhteellisesti hyvin pärjäävät, korkeasti koulutetut nuoret hakeutuivat lähiöistä ensin Helsingin ja Espoon ja myöhemmin kehyskuntiin valmistuneille pientaloalueille.

Uudella vuosituhannella on saavuttu uuteen tilanteeseen. Globalisaatio on lisännyt

kansainvälistä kilpailua. Toimijoiden, niin yksityisten kuin julkisten, on pitänyt sopeutua kehitykseen. Kaupunkisuunnittelua ohjaavat diskurssit ovat muuttuneet muiden mukana: yhtäältä kaupungit ovat alkaneet kilpailla työvoimasta, investoinneista ja asukkaista – eli veronmaksajista, kunnallisten hyvinvointipalvelujen olemassaoloedellytyksistä. Toisaalta suunnitteluun ovat vaikuttaneet ympäristötekijät: Helsingin kasvu on herättänyt huolia rakennettavan maan riittävydestä; ympäristöliikkeen esiin nostama kestävän kehityksen imperatiivi on myös vaikuttanut suunnittelun tavoitteisiin ja keinoihin (Mäenpää et al. 2000). Myös talouden merkitys on korostunut nimenomaan taloudellisuuden vaatimuksessa. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto on joutunut miettimään uudestaan ihanteitaan ja strategioitaan.

Tästä päästään takaisin tutkielman aiheeseen – täydennysrakentamiseen.

Täydennysrakentamisen voi tulkita alkaneen jo 1980–1990-luvuilla, mutta kunnolla se on päässyt vauhtiin vasta tällä vuosituhannella (Vaattovaara et al. 2009, 4). Mitä täydennysrakentaminen on? Se on Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston valitsema keino puuttua pääkaupunkiseudulla havaittuihin muutoksiin. Näitä muutoksia ovat edellä mainittu alueellinen erilaistuminen ja lähiöiden arvostuksen heikkeneminen asukkaiden silmissä. Kaupunkisuunnitteluviraston huolena on, että kantakaupunkiin rakenteilla olevat, Jätkäsaaren ja Kalasataman kaltaiset, uudet asuinalueet korostavat kantakaupungin ja lähiöiden vastakkainasettelua. Toisaalta Helsinkiin kohdistuu jatkuvasti kasvupaineita ja kunnallishallinnon tehtäviin kuuluu hyvinvointipalvelujen tarjoaminen. Näille pitää taata toimintaedellytykset; lähiöissä tämä vaatii väestön monipuolistamista; monipuolistaminen tarkoittaa eri asumismuotojen tarjoamista. Täydennysrakentamista perustellaan myös taloudellisuuden ja ekologisuuden kautta: se pohjautuu olemassa olevaan infrastruktuuriin tarkoituksenaan tukea ja monipuolistaa sitä. (Marttila et al. 2006; Santaoja et al. 2008.)

Koska täydennysrakentaminen on uusi strategia, siitä ei ole juuri tutkimustietoa – ainakaan sosiaalitutkimuksen saralla (ks. Vaattovaara et al. 2009). Tämän työn tarkoitus on täyttää tätä tutkimustyhjiötä ja tarjota empiiristä tutkimustietoa täydennysrakentamisen vaikutuksista, täydennysrakentamiskohteisiin muuttaneiden asukkaiden näkökulmasta. Miksi tämä on merkityksellistä?

Julkilausutuissa tavoitteissa on korostettu väestöpohjan merkitystä palvelujen ylläpitämiselle. Vaikuttaa siltä, että täydennysrakentamista pidetään parhaana käytössä

olevana keinona palvelujen, niin yksityisten kuin julkistenkin, kysynnän ylläpitämiselle. Tällöin keskeistä tämän tavoitteen toteutumiselle on se, että täydennysrakentamisen seurauksena uusille pientaloalueille muuttaneet asukkaat kokevat viihtyvänsä siellä ja haluavat asettua asumaan sinne. Merkityksellistä on se, miten pientaloasukkaat kokevat ja tulkitsevat asuinympäristönsä; merkityksellistä on se, mikä Schulmanin (2000, 90) sanoin jää kaupunkisuunnittelussa usein vähälle huomiolle – kaupunkilaisten arkitodellisuuteen liittyvät sosiaaliset ja symboliset merkitykset. Merkityksiä ja asumisen arkea tarkastelemalla pyrin vastaamaan kysymykseen, onko täydennysrakentaminen onnistunut luomaan miellyttävän asuinympäristön uusille asukkaille. Näin ollen tutkin itse asiassa täydennysrakentamishankkeen paikallista sosiaalista kestävyyttä.

Kysymykseen – mitä täydennysrakentaminen on? – voi myös vastata toisella tavalla. Vaikka täydennysrakentamista ei julkilausutusti esitellä sosiaalisena sekoittamisena, sen käytännön toteutus merkitsee asuinalueen sosiaalista sekoittamista: täydennysrakentamishankkeet – sikäli kuin ne tähän mennessä on toteutettu – yrittävät lisätä alueen elinvoimaa asuttamalla niille väestöä, joka nostaa alueen väestörakennetta kuvaavia keskiarvoja. Vaikka täydennysrakentaminen on Suomessa uusi aluevaltaus niin suunnittelun kuin tutkimuksenkin saralla, on siitä esimerkkejä muualta Euroopasta. Nykypolitiikka näyttäytyy pitkälti samanlaisena kuin se kaupunkipolitiikka, mitä Keski-Euroopassa on kutsuttu sosiaaliseksi sekoittamiseksi ja mitä on toteutettu jo muutaman vuosikymmenen ajan: siinä yritetään nostaa heikentyneitä, sosioekonomisesti homogenisoituneita alueita luomalla asuintilaa suhteellisesti hyväosaisille.

Täydennysrakentamiskeskustelu onkin mahdollista liittää osaksi keskieuropalaista jälleenrakentamiskeskustelua. Käsitteet kuten *urban restructuring* ja *gentrification* ovat sementoituneet osaksi kansainvälistä kaupunkitutkimusta. Nämä tarjoavatkin otollisen lähtökohdan täydennysrakentamista koskevalle tutkimukselle.

2. Täydennysrakentamiskeskustelu politiikasta naapurustotasolle

Helsingissä käynnistyneen täydennysrakentamisen voi liittää osaksi eurooppalaista urban restructuring -keskustelua. Tämä käynnistyi 1990-luvulla, jolloin muun muassa Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa alettiin puhua kaupungeja koskevista ongelmista: korkea työttömyysaste, yritysten poismuutto ja rapistuvat asuinalueet saivat hälytyskellot soimaan poliittisten päättäjien ja kaupunkisuunnittelijoiden toimistoissa (Uitermark 2003). Toisaalta syyt ulottuvat pitempajaksoiseen kehitykseen politiikassa: Alankomaissa on toisen maailmansodan jälkeen ollut vahva sosiaalisen asuntotuotannon perinne; 1980-luvulla tätä politiikkaa ryhdyttiin kyseenalaistamaan, kun valtion menojen leikkaaminen koettiin tärkeäksi. Lisäksi havaittiin asuntomarkkinoita vaivannut epäsuhta, jossa suhteellisen hyvätuloiset asuivat edullisissa vuokra-asunnoissa. (van Kempen & Priemus 1999.)

Reaktion havaittuun kehitykseen edellä mainituissa maissa aloitettiin uusia sosiaalisen sekoittamisen ohjelmia. Näitä kohdistettiin pääsääntöisesti kaupunkien suhteellisesti huono-osaistuneille alueille. Keinoksi valittiin täydennysrakentaminen: korkean vuokratason omaaville alueille alettiin rakentaa niin kovan rahan omistusasuntoja kuin kalliimpia vuokra-asuntojakin. Monissa tapauksissa tämä tarkoitti vanhojen vuokratilakompleksien purkamista ja uusien, kalliimpien asuntojen rakentamista – tosin täydennysrakentamisen mittakaava vaihtelee. Joka tapauksessa pyrkimyksenä oli houkutella keski- ja hyvätuloisia asukkaita huono-osaistuneille alueille ja sitoa heidät sinne pitkällä tähtäimellä. (Emt..)

Miksi näin toimittiin? Yksi näkemys on pitkälti samanlainen kuin Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston hankkeessakin: huono-osaisuuden kasautumisen koetaan johtavan asuntokannan rapistumiseen ja heikentävän julkisten palvelujen edellytyksiä sekä alueen imagoa. Keskieurooppalaiseen täydennysrakentamiseen kuuluu myös ajatus alueiden kokonaisvaltaisemmasta kehittämisestä rakentamalla viheralueita ja tiloja kaupallisille ja julkisille palveluille. Tämä on kuitenkin vain yksi puoli urban restructuring -keskustelua. Hankkeet ovat herättäneet vilkasta keskustelua: keskustelijat ovat kyseenalaistaneet hankkeiden taustalla olevia oletuksia ja pohtineet niiden tavoitteita.

2.1. Taustaa – segregatio, polarisaatio vai sosiaalinen kontrolli

Yhtenä merkittävänä vaikutteena urban restructuring -keskustelulle pidetään Pohjois-

Amerikassa havaittua segregatio- tai gettoutumiskehitystä. Huolena tässä kehityksessä on, että väestörakenteen yksipuolistuminen huono-osaisilla asuinalueilla luo esteitä sen asukkaiden sosiaaliselle nousulle (Ostendorf et al. 2001, 372). W. J. Wilsonin (1987) mukaan asukkailla amerikkalaisissa getoissa on sosiaalisia ongelmia pelkästään siksi, että he asuvat getossa: köyhyyden kasautuminen alueelle luo itsestään kehityksen, joka johtaa polarisoitumiseen ja alaluokan syntymiseen. Toisaalla puhutaan segregatian kulttuurista: segregatian nähdään luovan rakenteelliset olosuhteet vastakulttuurin syntymiselle; tässä vastakulttuurissa perinteiset arvot, kuten perhe, koulutus ja työ, korvautuvat sellaisilla, jotka eivät edistä asukkaiden menestymismahdollisuuksia yhteiskunnassa (Massey & Denton 1993).

Mitä segregatiolla tarkoitetaan? Yleisenä määritelmänä voi pitää väestön epätasaista jakautumista tietyillä indikaattoreilla – sosioekonomisella asemalla, etnisellä taustalla, ynnä muilla – mitattuna. Merkittävää segregatiossa on, että sitä pidetään ilmiönä, jota vastaan on taisteltava juuri sen oletettujen kielteisten vaikutusten johdosta. (Ostendorf et al. 2001, 374.) Segregatio onkin käsitteenä ongelmallinen, koska sen ymmärretään tarkoittavan epätoivottavaa erilaistumista (Vaattovaara 1998, 43). Vaattovaaran (emt.) mielestä tutkimuksessa pitäisikin tehdä ero sosiaalisen tai alueellisen erilaistumisen ja segregatian välille – erilaistumisen ollessa neutraalimpi käsite prosessille.

Gettoutumispelkoja on kritisoitu perusteettomiksi keskieuropalaisessa kontekstissa. Esimerkiksi Alankomaissa hyvinvointivaltio politiikka on pitänyt tuloerot suhteellisen pieninä eikä suuria köyhyyden alueellisia keskittymiä ole päässyt syntymään (Deurloo & Musterd 1998). Toisaalta etnisten vähemmistöjen kasautumisella tiettyihin kaupunginosiin Alankomaiden kaupungeissa on nähty olevan alueen mainetta tahraava vaikutus. Pelkona on ollut, että etniset vähemmistöt keskittyvät alueille ja jäävät aloilleen, jolloin alueet luisuvat köyhyyden getoiksi; tätä näkemystä on haastettu sanomalla, että jos maahanmuuttajat pitävät asumistilannettaan toivottavana, tuloksena voi syntyä etnisiä saarekkeita. (van Beckhoven & van Kempen 2003, 855.)

Sosiaalisen erilaistumisen ja alueellisen eriytymisen prosesseja monimutkaistaa sekin, että ne ovat vahvasti sidoksissa muihin prosesseihin. Alueellinen eriytyminen liittyy myös talouden siirtymästä ja globalisaatiosta ammentavaan polarisaatio-käsitteeseen (Sassen 1991). Kansainvälistyneen talouden nähdään johtaneen sosiaalisia eroja luoneeseen kehitykseen: teollinen tuotanto on länsimaissa hiipunut ja palvelualat ovat vallanneet alaa; työtä on alkanut leimata epävarmuus; työttömyys on monissa maissa

kasvanut. Sassenin mukaan seurauksena on ollut dualistinen kehitys, jossa sosioekonomisen jakauman ääripääät kasvavat. Sassenin polarisaationäkemyks on saanut osakseen kritiikkiä siitä, että se tekee tarpeettomia yleistyksiä eikä huomioi, miten eri prosessit toimivat eri konteksteissa (Hamnett 1998). Hamnett (emt.) puhuukin uuden keskiluokan syntymisestä ja käyttää professionalisaation käsitettä eurooppalaisessa viitekehyksessä, jossa hyvinvointivaltio politiikka on taannut, ettei amerikkalaistyylistä polarisaatioprosessia ole syntynyt.

Helsingin osalta tutkimus (Vaattovaara & Kortteinen 2003) osoittaa, että jotain viitteitä Sassenin kaksinapaistumiskehityksestä on havaittavissa: tuloluokan molemmissa päissä on ollut kasvua, mutta tuloksena ei ole ollut dualistinen kehitys. Sen sijaan on syntynyt 'kolmikyttäräiseksi kameliksi' kutsuttu jakauma, jossa tuloluokan alapäässä oleva kyttärä on pienempi kuin keskellä ja yläpäässä olevat. Alueellisesti tämän voi tulkita siten, että on syntynyt uusia korkeasti koulutetun 'eliitin alueita', joihin uusi informaatiotalous on keskittynyt; toisaalta on 'harmaita alueita', joissa on vähemmän koulutettua, työläistaustaista väestöä sekä heikommin kehittyntä teollista toimintaa. Näiden harmaiden alueiden sisään mahtuu joitain 'mustia aukkoja', joissa tuloluokan alapäästä löytyvä köyhempi passiiviväestö asuu. Syynä tälle kehitykselle ei pidetä kapitalistisen tuotannon taipumusta jakaa työväestö kahteen ääripäähän; syy on pikemminkin talouden siirtymässä teollisesta tuotannosta informaatiotalouteen, jossa kysyntä on siirtynyt vähemmän koulutetuista korkeammin koulutettuihin työntekijöihin – luoden näin vähemmän koulutettujen ylijäämän, mikä selittää tulojakauman alapään kyttärän. Tutkijoiden mukaan niin hyvinvointivaltio politiikka kuin kaupunkien sosiaalisen sekoittamisen strategiakaan eivät ole kyenneet pysäyttämään kehitystä. Tuloksena on ollut sosiaalista ja alueellista eriytymistä. (Emt., 2140–2143.)

Gettoutumispelkoon nojaavia tulkintoja eurooppalaisten täydennysrakentamissuunnitelmien taustaoletuksista on myös kritisoitu urban restructuring -keskustelussa. Alankomaiden kontekstissa Uitermark (2003) on kritisoinut tutkijoiden oletuksia täydennysrakentamisen motiiveista. Uitermarkin mukaan tutkijat ovat olettaneet päättäjien olettaneen, että sosiaalisella sekoittamisella on eri asukasryhmien välistä sosiaalista kanssakäymistä lisäävä vaikutus (emt.). Täten päättäjien ja suunnittelijoiden on nähty uskovan vanhakantaiseen naapurustoyhteisön myyttiin, jossa taustaltaan erilaiset asukkaat tulevat toimeen keskenään (emt.; ks. myös van Eijk 2012). Nämä oletukset eivät Uitermarkin (2003) mukaan ota huomioon suunnitteluideologiassa ja -diskurssissa tapahtuneita historiallisia muutoksia. Myöskään

aiemmin esitetyt 'varovaisemmat' näkemykset (van Kempen & Priemus 1999) täydennysrakentamisesta – keinona hallita kaupunkien asuntokantaa ja tukea sosiaalisesti sekoitettuja alueita – eivät ole riittäviä Uitermarkille (2003); ne eivät huomioi niitä sosiaalisia ja poliittisia prosesseja, joiden seurauksena täydennysrakentamista on alettu toteuttaa.

Uudenlaiseksi tavaksi lähestyä täydennysrakentamiskeskustelua on noussut, joidenkin tutkijoiden (esim. Uitermark 2003) keskuudessa, regulaatioteoria. Teoria tarkastelee täydennysrakentamista laajemmassa kontekstissa ja pyrkii avaamaan sosiaalisia ja poliittisia prosesseja, jotka toimivat rakentamissuunnitelmien taustalla. Uitermarkin (emt.) mukaan suunnittelukäytännöt ovat osa laajempaa institutionaalista sääntelyn kehystä, jossa eri institutionaaliset toimijat ovat sidoksissa toisiinsa ja muodostavat koherentin kokonaisuuden. Merkittävää tässä on valtiohallinnon ja muiden institutionaalisten toimijoiden kiinnittyminen yhteen: tuloksena hallintaa on siirretty julkiselta yksityiselle sektorille; on tapahtunut siirtymä *governmentista governanceen*. Alankomaissa tämä muutos liittyy 1980-luvulla havaittuun muutokseen, jossa alueet alkoivat homogenisoitua. Ongelmaksi tuli asuttavuuden (liveability) takaaminen. (Emt..) Asuttavuus on käsitteenä varsin ympäröivä: sillä voidaan viitata asuinympäristön eri piirteisiin; sillä on 'mitattu' yleistä järjestystä ja siisteyttä (Uitermark et al. 2007). Oleellista asuttavuudessa on, että kysymys on sosiaalisesta kontrollista.

Uitermarkin (2003) mukaan sosiaalisella hallinnalla on perusteltu täydennysrakentamista. Yhtenä argumenttina on käytetty, että huono-osaisemmista perheistä tulevat lapset saavat parempiosaisilta lapsilta vertaistukea, mitä on pidetty tärkeänä nuorten kehitykselle. Toinen argumentti on, että sosiaalinen sekoittaminen levittää ongelmat laajemmalle alueelle vähentäen näin huono-osaisilla alueilla toimiviin instituutioihin kohdistuvaa painetta. Kolmantena argumenttina parempiosaisien perheiden asumisen huono-osaisilla alueilla odotetaan olevan aktiivisia naapuruston ylläpidossa. Tämä viittaa vastuun siirtämiseen julkiselta sektorilta yksityisille, hyväosaisille toimijoille. Näin sosiaalinen sekoittaminen on Uitermarkin mukaan keino luoda sosiaalista kontrollia huono-osaisille alueille, minkä tarkoituksena on tehdä niistä helpommin hallittavia ja vapauttaa kaupungin resursseja muuhun käyttöön. (Emt..)

2.2. Täydennysrakentamisen tavoitteista

Jos eurooppalaisessa tutkimuksessa keskustelua on herättänyt urban restructuring -

ohjelmien taustalla olevat oletukset, myös niiden tavoitteista – ja mitä näiden tavoitteiden tulisi olla – on keskusteltu vilkkaasti. Alankomaissa lähtökohdaksi on otettu täydennysrakentamisohjelma: tämän mukaan tavoitteina on asuntokannan hallinta ja monipuolistaminen, kaupungin taloudellisen elinvoimaisuuden turvaaminen sekä sosiaalisen sekoittamisen edistäminen. Tulkinnot siitä, mitä nämä tavoitteet merkitsevät, vaihtelevat. (Uitermark 2003.)

Yhtenä näkemyksenä on ollut, että täydennysrakentaminen on lähinnä fyysisen ja alueellisen uudelleenjärjestelyn keino. Se on nähty vain osana kaupunkia koskevaa kehittämistä työllisyys- ja sosiaaliohjelmien ohella. Tavoitteena on ollut, ja tulisi olla, parantaa asuinalueiden infrastruktuuria rakentamalla uusia asuintaloja, julkisten palvelujen infrastruktuuria sekä julkisia tiloja. Tällä ehostamisella on toivottu olevan myönteisiä vaikutuksia esimerkiksi asuinalueiden imagolle. Useat tutkimukset (mm. Atkinson & Kintrea 2001; van Kempen & van Beckhoven 2003) löytävät tukea tälle tavoitteelle: täydennysrakentaminen on saanut aikaan positiivisia muutoksia tutkittavan alueen imagossa. Tällaisten parannusten koetaan parantavan kaupungin yleistä sosiaalista ja taloudellista elinvoimaa. (Kruijthoff 2003; Uitermark 2003; van Kempen & Priemus 1999.)

Fyysiseen ympäristöön kohdistuvien tavoitteiden lisäksi tutkijat näkevät täydennysrakentamishankkeilla olevan implisiittisiä sosiaalisia tavoitteita. Ongelma tuntuu olevan, että käsitteistö, jolla sosiaalisia tavoitteita kuvaillaan, on usein epäeksaktia: puhutaan asuttavuuden parantamisesta tai sosiaalisen koheesion lisäämisestä täydennysrakentamisalueella. Nämä ovat varsin yleisiä ja ympäröiväitä käsitteitä.

Eräs edellä mainittuun regulaatioteoriaan kytkeytyvä teoria on Yhdysvalloista tullut urbaanin revansismi. Tämän mukaan gentrifikaatio- ja täydennysrakentamistoimet ovat paikallishallinnon yritys yhtäältä vallata tilaa keskiluokalle ja täten kasvattaa rakennuttajien taloudellisia voittoja sekä kaupungin verokantaa; toisaalta täydennysrakentaminen pyrkii teorian mukaan luomaan sosiaalista järjestystä rauhattomiksi koetuille alueille. Täydennysrakentamistoimien taustalla havaitaan ideologinen muutos, jossa keskiluokan arvot on otettu luonnolliseksi, politiikkaa ohjaavaksi lähtökohdaksi. Marginalisoituja, rauhattomiksi koettuja asuinalueita pyritään täten asuttamaan keskiluokkaisilla asukkailla, koska heidän uskotaan tuovan järjestystä ja sivistystä alueelle. Tämä liittyy myös aiemmin mainittuun muutokseen, jossa julkinen

sektori pyrkii siirtämään vastuuta yksityiselle sektorille; marginalisoidut asuinalueet eivät enää näyttäydy sosiaalisena ongelmana, joka on korjattavissa tulonsiirtojen ja sosiaalisen reformin avulla, vaan järjestyshäiriönä, johon tulee puuttua.

Täydennysrakentamisen tavoitteena ei tällöin ole niinkään sosiaalisen kanssakäymisen lisääminen kuin yleisen järjestyksen, asuttavuuden, turvaaminen. (Uitermark et al. 2007; Uitermark & Duyvendak 2008.)

Revansismin teoria on saanut osakseen myös kritiikkiä. Van Eijk (2010b) näkee revansismin alunperin, amerikkalaisessa kontekstissaan, keskiluokan taloudellisiin epävarmuuksiin perustuvana teoriana uusliberalistisesta kaupungista. Taustalla nähdään luokkien välinen taistelu, joka palautuu kapitalistiseen tuotantjärjestelmään.

Amerikkalaisessa viitekehyksessä revansismilla selitetään marginalisoitujen poissulkemista ja sortamista kaupunkipoliittisten ohjelmien, kuten gentrifikaation, kautta; eurooppalaisessa viitekehyksessä sillä selitetään marginalisoitujen inklusiota ja sivistämistä sosiaalisen sekoittamisen keinoin. Eurooppalainen mukaelma onkin van Eijkin mukaan aivan erilainen näkemys – jopa niin erilainen, että eurooppalaisessa kontekstissa on väärin puhua revansismista: sen taustalla ei ole ainoastaan keskiluokan taloudelliset epävarmuudet; myös sosiaaliseen järjestykseen ja kansalliseen yhtenäisyyteen liittyvät pelot selittävät ohjelmia. Uusi kontrollin kulttuuri pyörii lähinnä kulttuuristen epävarmuuksien ympärillä. Nämä epävarmuudet ovat syntyneet lisääntyneestä monikulttuurisuudesta ja yksilönvapaudesta: vapauksien ja maahanmuuton lisääntyessä on koettu yhteiskunnallista fragmentoitumista, joka ilmenee kontrollin ja moraalijärjestyksen kaipuuna. Näin täydennysrakentaminen tulkitaan yritykseksi turvata kulttuurinen yhtenäisyys – sosiaalisella kontrollilla ja marginalisoituja alueita sivistämällä. (Emt.)

Toisenlainen tulkinta sosiaalisen sekoittamisen politiikasta on, että sen nähdään johtavan erilaisten asukkaiden väliseen sosiaaliseen kanssakäymiseen, minkä vuorostaan uskotaan parantavan sosiaalista koheesiota alueella. Ensimmäinen osa tulkinnasta olettaa, että lyhyt fyysinen etäisyys asukkaiden välillä johtaa kanssakäymiseen – sosiaalisista eroista huolimatta. Eurooppalaista täydennysrakentamista tutkineiden (esim. Atkinson & Kintrea 2000, Uitermark et al. 2007) mukaan näin ei läheskään aina ole: eri asumismuodoissa elävien asukkaiden sosiaaliset verkostot eivät kohtaa, vaan pikemminkin pyritään välttelemään eri ryhmistä tulevia, jotta ongelmia ei syntyisi. Toisaalta jos fyysinen etäisyys eri asumismuotojen välillä muodostuu kovin pieneksi, sosiaalista kanssakäymistä usein, pakostakin syntyy.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kanssakäyminen välttämättä koettaisiin myönteisenä asiana. (Kleinhans 2004.) Helsingin täydennysrakentamista tutkittaessa (Vaattovaara et al. 2009) on havaittu, että uusien omistusasukkaiden asumistyytyväisyys kumpuaa siitä, että heidän fyysinen etäisyytensä alueen muihin sosiaalisiin ryhmiin on säilynyt tarpeeksi suurena; se, että eri ryhmien asukkaiden välille ei ole syntynyt kanssakäymistä, on ollut tyytyväisyyden tae.

Toinen keskustelussa mainittu tavoite – eräänlainen jatkumo edellisestä – on sosiaalisen koheesion parantaminen täydennysrakentamisalueilla ja yhteiskunnassa ylipäänsä. Sosiaalinen koheesio on käsitteenä hankala, koska se avautuu moneen suuntaan. Yhden määritelmän (Forrest & Kearns 2001) mukaan sosiaalisen koheesion alaan voidaan lukea yhteiset moraaliarvot tai ajatus yhteisestä päämäärästä; sekä sosiaalisen kontrollin ja järjestyksen teemat; sekä sosiaalinen solidaarisuus tulo- ja varallisuuserojen perusteella; sekä sosiaalinen kanssakäyminen yhteisön sisällä; ja lopuksi alueellisen identifioitumisen kysymykset. Forrestin ja Kearnsin (emt.) mielestä sosiaalisen koheesion käsitteeseen liittyy tutkijoiden silmissä yleinen uskomus, että sitä oli aiemmin enemmän – että nykyinen moraali- ja yhteiskuntajärjestys on jollain lailla köyhempää. Tämä näkemys liittyy vahvasti myös vanhakantaisen naapuriyhteisön ideaaliin, joka tuntuu olevan eurooppalaisessa urban restructuring -keskustelussa edelleen läsnä (Uitermark 2003).

Sosiaalisen koheesion käsitteen ongelma on myös, että sitä on hankala käyttää analyttisenä työkaluna sosiaalisen hyvinvoinnin mittaamiseksi. Eräät tutkijat (esim. Kleinhans et al. 2007) ovatkin käyttäneet sosiaalisen pääoman käsitettä työkaluna, jolla pyritään avaamaan sosiaalisen koheesion käsitteeseen liittyviä teemoja. Kleinhansin ja kumppaneiden (emt.) mukaan tutkimus on keskittynyt pääasiassa naapureiden kanssakäymisen 'perinteisiin' muotoihin, eikä juuri ole huomionnut sosiaalisen pääoman muita ulottuvuuksia, kuten kirjoittamattomien normien, vastavuoroisuuden ja luottamuksen merkitystä asukkaille.

2.3. Kohti naapurustoa kohteena

Sosiaalisen sekoittamisen vaikutuksia on yleensä tutkittu naapurustotasolla. Kiinnostus naapurustoon on liittynyt kiinnostukseen alueiden huono-osaistumisen sosiaalisiin vaikutuksiin. Naapurusto (neighbourhood) on kuitenkin kiistelty käsite: on kysytty, onko oikein keskittyä naapurustoon tutkimuskohteena. Jo 1950-luvulla Alankomaissa esitettiin, että idea naapurustosta selvärajaisena sosiaalisena yksikkönä on

vanhanaikainen ja siitä tulisi luopua (van Kempen & Bolt 2009). Ongelmana pidettiin modernia elämäntapaa, jossa asuinalueella ei ole samanlaista merkitystä kuin aiemmin, jolloin liikkuminen paikasta toiseen oli hankalampaa. Tutkimuksen lisäksi viime vuosina Alankomaissa on kritisoitu (esim. van Eijk 2012) paikallisiin suhteisiin ja sosiaaliseen koheesioon keskittyvää täydennysrakentamispolitiikkaa siitä, ettei se huomioi sosiaalisessa elämässä tapahtuneita muutoksia – eritoten sosiaalisten verkostojen irtautumista asuinalueesta työn ja harrastusten mukana.

Kritiikistä huolimatta naapurusto on säilynyt täydennysrakentamiskeskustelun aiheena. Se, mikä on muuttunut, on naapurusto-käsite. Naapurustoon on alettu suhtautua löyhemmin: van Eijk (2010a) määrittelee naapuruston kokoelmaksi ihmisiä, jotka jakavat tilan, jossa asuvat. Forrest ja Kearns (2001) puolestaan näkevät, että naapurusto on sarja limittyviä sosiaalisia verkostoja. Tämä näkemys ei kuitenkaan tarkoita, ettei fyysisillä muutoksilla ja fyysisellä ympäristöllä olisi merkitystä alueellista identiteettiä määriteltäessä. Voi kuitenkin olla, että naapurustojen väliset erot on parhaiten ymmärrettävissä eroina sosiaalisten verkostojen muodoissa ja sisällöissä. Esimerkiksi naapurointi (neighbouring) saattaa olla tärkeä selviytymiskeino huono-osaisilla asuinalueilla, jossa fyysinen ympäristö rapistuu tai on epämiellyttävä. Erityisesti naapuroinnin ja naapureiden merkitys korostuu köyhille ja vanhoille, joille sosiaalisten verkostojen hakeminen omaa naapurustoa kauempaa on hankalaa. Sen sijaan varakkaammilla alueilla naapurusto, nimenomaan fyysisenä ympäristönä, saattaa olla se tekijä, mihin asukkaat alueelle muuttaessaan sijoittavat. (Emt..)

Naapurustoa voi edelleen pitää merkityksellisenä tutkimuskohteena, kunhan siihen suhtaudutaan jonain, jolla on erilaisia merkityksiä eri ihmisille. Miten näitä merkityksiä on mielekästä lähteä tutkimaan? Lähestymistapoja on useita: sosiaalista sekoittamista on tutkittu naapurustotasolla aluevaikutuksen (neighbourhood effect) kautta; sitä on myös tutkittu sosiaalisen kanssakäymisen ja sosiaalisen pääoman kautta; toisaalta on myös tutkittu sosiaalisia verkostoja ja niiden spatiaalista ilmentymistä. Aluevaikutus liittyy pitkälti segregatiopelkoon. Ajatellaan, että liiallinen alueellinen eriytyminen voi käynnistää prosessin, jossa alue itsessään vaikuttaa asukkaiden elämään, esimerkiksi työllistymiseen. Aluevaikutus ei kuitenkaan ole tämän tutkimuksen kannalta relevantti – kahdesta syystä: Ensiksi huono-osaisuus on Helsingissä keskittynyt hyvin pieniin köyhyystaskuihin (Vaattovaara & Kortteinen 2003). Vaikka varoittavia merkkejä alikehityksen kierteestä on, ei alueellinen eriytyminen ole yhtä laajamittaista kuin muissa maissa (Kortteinen et al. 2005b). Toinen, päällimmäinen, syy on, että

tutkimukseni on rajattu täydennysrakentamisen seurauksena valmistuneiden pientalojen asukkaisiin. Tältä pohjalta on vaikea tutkia aluevaikutusta.

Muut näkökulmat ovat enemmän tai vähemmän mielenkiintoisia. Sosiaalisen kanssakäymisen tutkiminen on ehdottomasti relevantti aihe sosiaalista sekoittamista tutkittaessa. Kysymys onkin enemmän siitä, mistä näkökulmasta sosiaalista kanssakäymistä lähestyy. Sosiaalinen pääoma on noussut keskieuropalaisessa täydennysrakentamiskeskustelussa käytettyyn käsitteistöön. Tämä on herättänyt ristiriitaisia reaktioita: Yhden näkökulman (Blokland & Savage 2008, 2) mukaan sosiaalinen pääoma on sosiaalitieteille troijalainen hevonen: se tarjoaa uusliberalistisen näkemyksen 'sosiaalisesta' tehden siitä taloudelliseen pääoman verrattavan, mitattavan; ongelma kuitenkin on, että tässä muutoksessa käsite menettää sosiologiset painotuksensa. Toisesta näkökulmasta (esim. Kleinhans et al. 2007) juuri sosiaalisen pääoman mitattavuus tekee siitä käyttökelpoisen käsitteen. Se viittaa sosiaalisten verkostojen kautta käytössä oleviin resursseihin (emt.). Tämä resurssiperusteisuus tarkoittaa, ettei se ole samalla tavalla väljä käsite kuin sosiaalinen koheesio ja että se on täten hyödyllinen analyttinen käsite.

Mitä sosiaalisen pääoman käsitteellä pyritään mittaamaan? Kleinhans kumppaneineen (emt.) erittelee kolme kohdetta – satunnaiset kohtaamiset asukkaiden välillä, sosiaaliset normit sekä luottamuksen. Luottamus on monimutkainen asia, jolla naapurustokontekstissa viitataan muiden asukkaiden käyttäytymisen ennakoitavuuteen. Jos kyseessä on rapistuva alue, tämä vaikeuttaa ennakoitavuutta ja täten sosiaalista kanssakäymistä asukkaiden kesken. Sosiaaliset normit viittaavat kanssakäymistä ja käyttäytymistä koskeviin kirjoittamattomiin sääntöihin. Tähän liittyy myös asukkaiden valmius puuttua epämiellyttäviin tilanteisiin yhteisen hyvän nimessä. Jotta kirjoittamattomista säännöistä voi tulla yhteisesti jaettuja ja hyväksyttyjä ja jotta niiden rikkomiseen ollaan valmiita puuttumaan, on asukkaiden tunnettava toisensa. Tämä tunteminen liittyy kolmanteen kohtaan, satunnaisiin kohtaamisiin. Satunnaiset kohtaamiset voivat johtaa asukkaiden tutustumiseen keskenään. Tällä tarkoitetaan sitä, että asukkaat saavat tarpeeksi tietoa kanssakäymisistä, jotta voivat tunnistaa ja kategorisoida toisia asukkaita. (Emt.)

Tämä asukkaiden kategorisointi on Gwen van Eijkin (2011) naapurointi-käsitteen ytimessä. Van Eijkin mukaan naapurointi on puitekohtaista (setting-specific) kanssakäymistä. Tällä tarkoitetaan, että kanssakäyminen tapahtuu tietyssä paikassa ja

tilanteessa, mikä muokkaa kanssakäymistä. Sosiaalinen puite luo merkityksen siellä tapahtuvalle tapahtumalle: eri puitteissa on eri kanssakäymisen koodit, eri käyttäytymisnormit, ja ne vaikuttavat eri tunteisiin. Naapurointi tarjoaa tietynlaisen puitteen, jossa tasapainoillaan yksityisyyden ja fyysisen läheisyyden välillä. Tämä naapuroinnin spesifisyys johtaa siihen, että kanssakäymisessä usein vaihdetaan hyvin vähän henkilökohtaista tietoa. Tästä syystä naapurointiin kuuluvat rajanvedot sekä symbolinen kategorisointi, jonka perusteella naapureista erotutaan ja heihin samastutaan; kategorisoinnilla on vaikutus myös normien ja sosiaalisen kontrollin toimivuuteen, kuten edellisessä kappaleessa mainittiin. Koska naapurointi on sidottu tiettyyn tilalliseen kehykseen ja koska asukkaat, yleensä, pyrkivät suojelemaan omaa yksityisyyttään, naapurointiin kuuluvat sattumakohtaamiset johtavat pikemminkin asukkaidenväliseen tuttavalliseen tuntemiseen kuin henkilökohtaiseen tuntemiseen. (Emt..)

2.4. Aukkaat paikassa – merkityksenantoja ja arkitoimintaa

Naapuroinnin käsitteen avulla voidaan lähestyä sitä, mihin tutkimuksessani pyrin. Sosiaalisen pääoman alue rajoittuu tutkijoiden (Kleinhans et al. 2007) mukaan ihmistenväliseen, sosiaaliseen kanssakäymiseen eikä huomioi ihmisten suhdetta paikkaan. Naapuroinnissa taas lähtökohta on, että kanssakäyminen on vahvasti sidoksissa paikkaan, ja tämä sidonnaisuus muokkaa kanssakäymistä (van Eijk 2011). Tilaan kiinnittyvien sosiaalisten suhteiden lisäksi mielenkiintoista täydennysrakentamisen tutkimisessa on juuri asukkaiden suhde fyysiseen ympäristöönsä – paikkaan, tilaan. Mielenkiintoista tässä suhteessa on se, mitä merkityksiä fyysinen ympäristö asukkaissa herättää ja miten fyysinen ja sosiaalinen kietoutuvat yhteen.

Kun tarkoitukseni on tutkia täydennysrakentamiskohteeseen muuttaneiden uusien asukkaiden näkemyksiä, naapuruston merkitys fyysisenä ympäristönä ja sieltä löytyvät paikkaan sidotut sosiaaliset suhteet – ja näiden vaikutus toisiinsa – muodostuu olennaiseksi. Kuten tutkimus (esim. Forrest & Kearns 2001) osoittaa, naapuruston merkitys vaihtelee: alueesta ja asukkaista riippuen toiset painottavat sosiaalisia suhteita asumiselleen merkityksellisinä, kun taas toiset korostavat alueen fyysisiä piirteitä. Onko naapurusto fyysisenä ympäristönä merkityksellisempi kuin naapurointi paikkaan sidottuna toimintana ja merkityksenantoina? Mistä näkökulmasta edellistä kysymystä tulisi lähestyä?

Viime aikoina keskieurooppalaisessa täydennysrakentamiskeskustelussa on puhuttu

keskiluokan suulla. Kun täydennysrakentamisen tavoite on ollut houkutella keskiluokkaa takaisin kaupunkiasumisen pariin, ovat keskiluokan näkemykset kaupunkiasumisesta muodostuneet luonnolliseksi tutkimuskohteeksi. Yhden näkemyksen (Savage et al. 2010) mukaan asuinpaikan valinnasta on tullut näkyvää kuluttamista: se on keino erottua ja etäännyä muista; se on myös keino osoittaa kuuluvansa johonkin. Asuinpaikan valitsemisen ajattelemisen näkyvänä kuluttamisena ei kuitenkaan auta ymmärtämään keskiluokkaisten ihmisten päätöstä muuttaa täydennysrakentamiskohteisiin, jotka usein ovat huono-osaistuneita, alemman statuksen alueita (Pinkster 2014). Selityksiksi on löydetty vaihtoehtoisia diskursseja, kuten alueen hyvä hinta-laatusuhde tai keskiluokan keskittyminen ei-näkyvään kuluttamiseen. Toisaalta on nähty, että toiset arvot, kuten juurtuminen alueelle, koetaan merkittävämmäksi kuin stigmasta tai sosiaalisesta epäjärjestyksestä koituvat huolet. Kolmantena selityksenä on pidetty näkemystä, jonka mukaan keskiluokan asumista huono-osaistemilla alueilla ei tule pitää poikkeuksellisenä. Voi olla, että alueellinen eriytyminen ei toimi vain eri asuinalueiden välillä vaan niiden sisälläkin. Keskiluokka voi tehdä symbolisia rajanvetoja omien asuntojen ja alueelta löytyvien vuokra-asuntojen välille. (Emt..)

Viimeinen selitys vastaa Suomessakin havaittua (Vaattovaara et al. 2009) selitystä keskiluokan kokemasta suhteellisesta edusta täydennysrakentamisalueilla. Jos keskiluokan oma kortteli tai pihapiiri erottuu muusta asuinalueesta myönteisellä tavalla edukseen – rauhallisuutensa, turvallisuutensa tai siisteytensä turvin -, ei muualta alueelta löytyvä sosiaalinen epäjärjestys muodostu ongelmaksi. Päinvastoin oman asuinympäristön myönteisyys korostuu, kun se rinnastuu alueelta löytyviin ongelmiin. (Emt..) Tätä suhteellista etua voi vahvistaa aktiivisesti välttelemällä julkisia tiloja, kuten Isossa-Britanniassa on havaittu (Watt 2006). Pinkster (2014) havaitsi, että keskiluokan keino vältellä huono-osaisen asuinalueensa ongelmia oli etäännyttää itsensä alueesta niin diskursiivisesti kuin käytännössäkkin: asukkaat eivät kokeneet kuuluvansa alueeseen ja, lisäksi, välttelivät sosiaalista kanssakäymistä muiden asukkaiden kanssa, eivätkä liikkuneet alueensa julkisilla paikoilla.

Sen sijaan van Eijk (2012) – tutkiessaan alueellista eriytymistä ja asukkaiden sosiaalisia verkostoja Rotterdamin huono-osaisella alueella – havaitsi eron asukkaiden kertomuksissa ja heidän toiminnassaan. Kertomuksissa, narratiiveissa, monet asukkaat pyrkivät etäännyttämään itsensä asuinalueestaan, mutta naapuruston käytännöissä oli havaittavissa pyrkimyksiä tuntea kuuluvansa naapurustoon. Mistä ero johtuu? Van

Eijkin mukaan huono-osaisista alueista puhuttaessa on usein tapana, että sosiaaliset ongelmat ja sosiaalinen epäjärjestys liitetään alueen väestöön. Välttääkseen alueeseen liittyvän stigman asukkaat pyrkivät etäännyttämään itsensä sosiaalisesta kanssakäymisestä, koska ihmiset yhdistävät kaikki alueella vastaan tulevat henkilöt alueen sosiaalisiin ongelmiin; vastaan tulijoita pidetään alueelle leimallisena moraalisena vaaratekijänä. Tästä syystä sosiaalisia prosessien tutkimuksessa on syytä tehdä distinktio narratiivien ja käytäntöjen välille: vaikka narratiiveissa puhuttaisiin epäjärjestyksestä ja konfliktista, ei tämä tarkoita naapuruston käytäntöjen muuttuneen. (Emt.)

Näin näkökulmani rakentuu eri palasista: Asukkaiden narratiiveja ja käytäntöjä, tai merkityksenantoja ja toimintaa, sekä näiden suhdetta paikkaan ja naapuruston ihmisiin, erittelemällä pyrin vastaamaan kysymykseen, mikä uusille asukkaille on merkityksellistä omassa naapurustossaan. Onko asukkaiden toiminnan ja merkityksenantojen välillä huomattavissa van Eijkin (2012) havaitsemaa vetoa vastakkaisiin suuntiin? Vai ovatko toiminta ja diskurssit linjassa toistensa kanssa (esim. Pinkster 2014)? Näihin kysymyksiin vastaamalla haluan arvioida, antaako pientaloasukkaiden toiminta ja puitteet joissa toimitaan syyn olettaa, että sosiaalinen sekoittaminen onnistuisi luomaan suhteita uuden ja vanhan rakennuskannan asukkaiden välille.

3. Täydennysrakentaminen Helsingissä – tapaustutkimuksena

Maunula

Keskieurooppalainen täydennysrakentamiskeskustelu on velloneut vilkkaana jo toista vuosikymmentä. Suomeen täydennysrakentaminen on saapunut toden teolla vasta 2000-luvun aikana. Harvoja poikkeuksia (esim. Vaattovaara et al. 2009) lukuun ottamatta täällä ei ole tutkittu täydennysrakentamisen vaikutuksia – sen merkityksiä täydennysrakentamiskohteisiin muuttaneelle keskiluokalle. Helsingin Maunulaan valmistui yksi ensimmäisistä Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston täydennysrakentamissuunnitelman mukaisista pientaloalueista. Sinne, saman tien varten, on valmistunut kymmenen pientaloa vuoden 2005 jälkeen. Pientalot kuuluvat Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston Esikaupunkien renessanssi -hankkeeseen, jonka pyrkimyksenä on ollut houkutella lapsiperheitä ja muita suhteellisen hyvätuloisia palvelujenkäyttäjiä Helsinkiin. Miksi juuri tämä pientaloalue on kiinnostava täydennysrakentamista koskevalle tutkimukselle?

Kyseinen alue tarjoaa mielenkiintoisen tutkimuskohteen muutamastakin syystä. Ensiksi Maunula sijaitsee Pohjois-Helsingissä suhteellisen hyväosaisten alueiden keskellä. Ympäriältä löytyvät Metsälän, Pirkkolan ja Länsi-Pakilan pientalovaltaiset alueet. Tässä ympäristössä Maunula erottuu kerrostalovaltaisena, suurelta osin kaupungin vuokra-asuntoja sisältävänä asuinalueena. Viimeisimpien tilastojen valossa (Tikkanen & Selander 2013, 105) Maunulaa voi pitää otollisena täydennysrakentamiskohteena: Maunulan peruspiirissä, vuonna 2012, asukastiheys oli alle Helsingin keskiarvon, asunnot olivat kooltaan keskiarvon mukaisia ja vuoka-asuntojen osuus asuntokannasta oli selvästi yli kaupungin keskiarvon. Tämä mahdollistaa argumentin, että kaupunginosassa on tiivistämisen varaa ja että asuntokantaa voisi monipuolistaa. Toisaalta on huomioitava, että Maunulan peruspiiriin luetaan niin Metsälä kuin Pirkkola, jotka pientalovaltaisina alueina todennäköisesti madaltavat koko suurpiirin asukastiheyttä, kasvattavat asuntojen keskikokoa ja madaltavat vuokra-asuntojen osuutta.

Sosioekonomisilla mittareilla tarkasteltuna Maunulan peruspiiri on lähempänä Itä-Helsingin suhteellisesti huono-osaisempia peruspiirejä kuin sitä ympäröiviä peruspiirejä. Maunulan peruspiirissä asukkaiden tulot, vuonna 2012, olivat noin 4 000e alhaisemmat kuin kaupungissa keskimäärin (22 832 Maunulassa, 26 790 Helsingissä). Työttömyysaste oli Maunulassa 10,3 prosenttia, kun se Helsingissä oli 7,5 prosenttia;

Maunula onkin ainoa peruspiiri, Itä-Helsingin ulkopuolella, jossa työttömyysaste oli yli kymmenen prosenttiyksikköä. Lisäksi korkeasti koulutettujen osuus asukkaista oli Maunulassa selvästi alle kaupungin keskiarvon ja väestön keski-ikä oli selvästi korkeampi, kaupungin peruspiirien korkein. (Emt., 105 – 107.) Näiden tilastojen valossa Maunula näyttäytyy koko kaupungin mittakaavassa suhteellisen huono-osaisena, tosin ei läheskään huono-osaisimpana, peruspiirinä.

Toinen syy, miksi kyseinen kohde on kiinnostava, liittyy sen sijaintiin Maunulan sisällä. Uusi pientaloalue on sijoitettu aivan Maunulan pohjoisosaan, Länsi-Pakilan ja Pirkkolan rajamaastoon. Pientalot on kuitenkin rakennettu kadulle, jossa sijaitsee kolme kaupungin vuokra-asuntoja sisältävää kerrostaloa. Näiden etäisyys pientaloihin on pienimmillään parinkymmenen ja suurimmillaankin sadan metrin luokkaa.

Kuva 1: Pientalot sijoitettu kerrostalojen välittömään läheisyyteen

Kun täydennysrakentamista koskeva tutkimus (Kleinhans 2004; Vaattovaara et al. 2009) osoittaa, että mitä pienempi fyysinen etäisyys on, sitä todennäköisempää on sosiaalinen kanssakäyminen – ja sitä todennäköisemmin kulttuuriset erot aiheuttavat jännitteitä ja konflikteja – eri sosioekonomisten ryhmien välillä, tämä täydennysrakentamiskohde muodostaa sosiaalisen sekoittamisen kannalta erittäin mielenkiintoisen, äärimmäisenkin

tapauksen. Pientalojen voi katsoa edustavan kovan rahan asuntoja. Kun viereisistä kerrostaloista löytyy todennäköisesti suhteellisesti paljon köyhempiä asukkaita, on oletettavaa, että sosioekonominen kuilu kadun eri puolten asukkaiden välillä on huima – fyysisen etäisyyden ollessa minimaalisen pieni.

Kohdetta voikin pitää tapauksena, jossa sosiaalinen sekoittaminen on viety fyysisesti äärimmilleen: sosioekonomisesti ja asumismuodoiltaan täysin poikkeavat asukkaat on sijoitettu aivan toistensa läheisyyteen. Mielenkiintoista on, miten uusien pientalojen asukkaat asuinympäristönsä mieltävät ja miten he siellä toimivat. Oletukseni on, että samanlaista suhteellista etua muuhun asuinalueeseen, kuin havaittiin aiemmassa Helsinkiä koskevassa täydennysrakentamistutkimuksessa (Vaattovaara et al. 2009), ei ole nyt havaittavissa fyysisen läheisyyden takia. Tekevätkö asukkaat symbolisia rajanvetoja omassa ympäristössään? Miten he käyttävät tai ovat käyttämättä tilaa naapurustossaan? Mitä merkityksiä he liittävät omaan naapurustoonsa ja asumiseensa? Etäännyttävätkö he itsensä asuinalueestaan omilla merkityksenannoillaan? Pyrkivätkö he toiminnallaan identifioitumaan asuinalueeseensa? Tarkoitukseni on hakea vastauksia näihin kysymyksiin asukkaiden arjen kautta. Tästä syystä, ja koska tarkastelen merkitysten ja toiminnan suhdetta, päädyin laadulliseen haastatteluaineistoon.

3.1. Pientaloasukkaiden haastattelut

Tutkimukseni aineisto koostuu viiden pientaloasukkaan haastattelusta. Haastateltavat valikoituivat sen perusteella, ketkä haastatteluihin suostuivat. Täten aineistoa ei voi pitää täysin edustavana koko pientalopopulaatiosta. Haastatelluista neljä oli naisia; yksi oli mies. Haastatelluista kolme asui perheessä, johon kuului puoliso ja kaksi lasta; kaksi muuta asui kahdestaan miehensä kanssa. Viidestä haastatellusta neljällä oli korkeakoulututkinto; yksi oli käynyt peruskoulun. Viidestä haastatellusta neljä oli itse rakennuttanut talon ja asunut siinä sen valmistumisesta saakka; yksi oli muuttanut asuntoonsa puolisentoista vuotta sitten.

Neljä haastattelua toteutettiin asukkaan kotona; yksi tehtiin asukkaan työpaikalla. Haastattelut olivat puolistrukturoituja: laadin väljän haastattelurungon, johon sisällytin aiheet, joita haastattelussa halusin käsiteltävän. Lisäksi laadin jokaisesta aiheesta yleisiä kysymyksiä, jotta saisin keskustelun haluamilleni urille. Aihteita olivat arjen toiminta, naapurisuhteet, näkemykset kadun asukkaista, vapaa-ajan toiminta, palvelujen käyttäminen, lasten arki ja asuinaluetta koskevat kehittämistoiveet. Yleisenä tavoitteena oli kuitenkin saada aikaan avoin keskustelu, jossa haastateltava olisi valmis kertomaan

asumiseen ja asuinalueeseen liittyvistä näkemyksistään – niin myönteisistä kuin kielteisistäkin.

3.1.1. Aineiston keruu ja ongelmat

Aineiston kerääminen aloitettiin keväällä 2013. Laadin kirjallisen haastattelupyynnön, jonka toimitin asukkaille. Pyrkimykseni oli kohdata asukkaat kasvokkain, jolloin voisin esitellä itseni ja tutkimukseni sekä vastata asukkaiden mahdollisiin kysymyksiin. Kohtasin muutaman asukkaan kadulla tai heidän pihallaan; muissa tapauksissa jätin haastattelupyynnöt postilaatikoihin. Kolme asukasta oli noin kuukauden aikana yhteydessä, ja sovimme haastatteluajankohdista. Kaksi viimeistä haastattelua sovittiin puhelimitse, ja ne ajoittuivat parin viikon aikajaksolle.

Aineiston keräämisessä ilmeni useita, osin odottamattomiakin esteitä, joiden johdosta aineisto on tarkoitukseensa varsin pieni. Toisaalta kadulta löytyy vain vajaat kaksikymmentä asuntoa, joten mahdollinen osallistujamäärä ei olisi ylittänyt neljääkymmentä – olettaen, että joka asunnossa asuu kaksi täysikäistä. Aineisto on pieni, mutta niin on tutkittavan kohteen populaatiokin. Aineistonkeruun kannalta oli hankalaa saada yhteys asukkaisiin, koska jokainen tontti muodostaa erillisen asuntoyhtiön. Ensimmäiseksi lähestyin asukkaita haastattelupyynnön kanssa. Pyyntöihin ei useimmissa tapauksissa vastattu – varsinkaan silloin, kun pyynnot jätettiin postilaatikkoon ilman kasvokkaista kohtaamista. Vaikka kohdattiin kasvokkain, monesti haastattelusta kieltäydyttiin, yleensä ajanpuutteeseen vedoten. Sama tapahtui, kun myöhemmin yritin ottaa yhteyttä puhelimitse. Kummassakin tapauksessa – kasvokkain kohdatessa ja puhelimesta puhuttaessa – ilmeni yksi poikkeus: asukas suostui alustavasti haastatteluun, mutta joko perui haastattelun myöhemmin tai jätti vastaamatta yhteydenpyyntöihin. Mistä tämä kertoo?

Yksi mahdollinen selitys voi olla asumisen arjesta puhumisen kiusallisuus. Aiheesta voi olla vaikea puhua avoimesti, jos asukas kokee itse olevansa vastuussa omasta asumistilanteestaan, kuten omistusasujat usein kokevat olevansa (Kortteinen et al. 2005b). Kiusallisuutta voi lisätä mahdollinen pelko huonon kuvan luomisesta omalle asuinympäristölleen. Omistusasujilla, varsinkin suhteellisen hyvätuloisilla, asumistoiveisiin vaikuttavat maineen ja sijoitusnäkökulman kaltaiset tekijät; haastatteluista kieltäytyminen voi johtua halusta suojella omaa sijoitustaan (emt.).

3.2. Analyysimenetelmät

Analyysin tarkoituksena on jäsenellä näiden viiden pientaloasukkaan elämää heidän näkemystensä ja tekojensa perusteella. Jäsentelyjen tehtävä on jakaa aineisto analysoitaviin osiin ja mahdollistaa osien tarkastelu erikseen. Lopulta tarkoitus on tutkia jäseneltyjen parien keskinäistä suhdetta ja niiden muodostamaa kokonaisuutta.

3.2.1. Elämisen tilalliset ja toiminnalliset tasot

Eräs jäsentelyni koskee elämisen tilallista ja toiminnallista ulottuvuutta. Taustalla on van Eijkin (2011) käyttämä *puitteen* (setting) käsite. Puitteita voi ajatella enemmän tai vähemmän muokattavissa olevina miljöinä, jotka sitovat ihmisiä ja paikkoja yhteen. Erilaiset puitteet kehystävät toimintaa ja ihmisten välistä kanssakäymistä eri tavoin. Koti luo erilaisen ympäristön toiminnalle kuin työpaikka; koulussa on eri kanssakäymisen säännöt kuin kaverin juhlassa. Van Eijkin näkemys on, että muokkaaminen kulkee kumpaankin suuntaan: puite kehystää toimintaa, mutta toiminnan tuloksena puitekin muuttuu. (Emt.)

Puitteen käsitettä voi avata myös tilan sosiaalisuuden kautta. Lyn Lofland (1998) jakaa tilat kolmeen eri maailmaan (realm) – yksityiseen, tuttavalliseen ja julkiseen. Eri puitteissa rakentuu erilaisia sosiaalisia maailmoja: koti on yleensä yksityistä valtakuntaa; koulun, työpaikan tai harrastuspaikan voi usein lukea tuttavallisen maailman piiriin; puistot, julkinen liikenne ja monet ulkotilat taas koetaan pääsääntöisesti julkisina maailmoina. Mielenkiintoisiksi sosiaaliset maailmat tekee niiden rajojen hämäryys ja tulkinnanvaraisuus. Tietty paikka voi näyttäytyä yhdelle toimijalle julkisena, mutta toisella toimijalla saattaa olla paikkaan tiiviimpi, pitkäkestoisempi suhde, jolloin tämä toimija voi pitää sitä tuttavallisena maailmana. Tämä voi luoda jännitettä ja konflikteja, mikäli tulkinnat tilan luomasta sosiaalisesta maailmasta ja sen käyttäytymissäännöistä eroavat. Analysoimalla tiloja erillään – eri puitteista ja maailmoista koostuvina kokonaisuuksina – pyrin pääsemään käsiksi siihen, miten pientaloasukkaat lähiympäristönsä kokevat ja miten he siellä toimivat.

Perimmäisenä tarkoituksena on kuvailla naapurustoa ja asuinaluetta asukkaiden kertoman perusteella ja arvioida, onko täydennysrakentaminen onnistunut sosiaalisessa sekoittamisessa – ja mikäli on, minkälaista sosiaalista sekoittumista on syntynyt. Sosiaalisen sekoittamisen hankkeiden on Keski-Euroopassa nähty joko pyrkivän parantamaan sosiaalista koheesiota tai luomaan sosiaalista järjestystä asuinalueille.

Fokukseni on yhtäältä tarkennettu aivan katutasen elämään, jota tässä kutsun asumisen tasoksi. Toisaalta kiinnitän huomiota myös asuinalueeseen, eli lähiympäristöön, vapaa-ajan ja palvelujen käytön toimintaympäristöinä.

3.2.1.1. Asumisen taso

Erittelemällä asumisen taso muusta naapurustosta tarkoitukseni on kohdentaa tarkasteluni tiettyyn paikkaan, jonka haastateltavat enemmän tai vähemmän jakavat. Mielenkiintoista on van Eijkin (2011) mainitsema paikkaspesifisyys: oma koti ja sitä ympäröivä tila muodostaa tietyn ympäristön, joka muokkaa siellä tapahtuvaa elämää. Mitä merkityksiä tämä ympäristö saa asukkaiden puheessa? Miten kodin ympäristö, tiettyinä paikkana, muokkaa kotielämään liittyvää arkitoimintaa?

Asumisen keskipisteessä on koti, jota usein pidetään yksityisenä maailmana. Piha ja katu luovat erilaisen ympäristön. Analyysissa käy ilmi, että pihat ja katu ovat ongelmallisia alueita, koska niiden määrittelystä ja yhteisistä säännöistä ei ole yksimielisyyttä. Lisäksi kodin ja sen ympärille sijoittuvan rakennetun ympäristön mahdollistamat toimintaedellytykset eivät aina kohtaa asukkaiden toiveita ja odotuksia. Näiden ympäristöjen, maailmojen tutkiminen yhtenä kokonaisuutena avaa toivottavasti sitä, miten pientaloasukkaat kokevat välittömän lähiympäristönsä ja mitä se heille merkitsee.

Asumisen tasoon sisällytän kodin ja sen välittömän ympäristön, johon luen kadun, naapuritalot ja kotoa havaittavan elämän. Tähän tasoon kuuluu kodin elämä, naapurointi normeineen ja käytäntöineen sekä kadun ympäristössä tapahtuva kanssakäyminen ja toiminta. Haastateltavat asuvat pientaloissa, mikä tarkoittaa joko omakotitaloa tai paritaloa. Talot muodostavat erilliset asuntoyhtiöt eivätkä ole keskenään samanlaisia, vaan jokaiselle tontille on suunniteltu omanlaisensa talo. Talot muodostavatkin hieman omituisen pientaloryppään, jossa vaihtelua näkyy niin talojen koossa kuin niiden sijoittumisessa muihin taloihin sekä katuun nähden. Esimerkiksi keskellä rypästä olevat talot ovat tiiviisti vierekkäin; yhdessä päässä olevat talot ovat hieman erillään muista pientaloista, koska välissä on tontti, jolle ei vielä ole rakennettu; toisessa päässä talot ovat risteyskohdassa, mikä luo erilaiset kehykset asumiselle. Toisen erikoisuuden aiheuttavat kadun toiselta puolelta löytyvät kerrostalot. Lähekkäin on sijoitettu kaksi erilaista – sekä asuntotyypiltään että hallintamuodoltaan – asumismuotoa. Kun tarkoituksena on vetää raja kotoa havaittuun elämään, on huomioitava, että asumisen ulottuvuus vaihtelee asunnon sijainnin mukaan. Mielenkiintoni kohdistuu täten myös

siihen, miten havaittu elämä vaikuttaa asumiskokemukseen ja asukkaiden toimintaan.

3.2.1.2. Asuinalueen taso – vapaa-aika ja palvelujen käyttö

Toisen tason muodostaa asuinalue laajempänä toiminnallisena ja tilallisena kokonaisuutena. Tähän kuuluu niin lähialueen rakennettu ympäristö kuin luontokin, ja näiden tarjoamat toimintaedellytykset. Olen rajannut tämän tason vapaa-ajan toimintaan ja palvelujen käyttöön. Tämä rajausta luo monenlaisia mahdollisuuksia asukkaista riippuen. Joillekin asukkaille lähiympäristön toimintamahdollisuuksien merkitys on suuri; toisilla elämäntilanne supistaa vapaa-aikaa ja täten asuinalueen tarjoamien vapaa-ajanmahdollisuuksien ja palvelujen merkitystä arjessa. Toisaalta luen palveluihin myös julkisen liikenteen palvelut sekä lasten koulun. Näin ollen palveluita ei rajata pelkästään lähialueella käytettyihin palveluihin; lähialueen ulkopuolelta löytyviä palveluita identifioidaan myös, mikäli haastateltavat kokevat ne merkityksellisiksi – varsinkin suhteessa lähialueen palveluihin. Pyrkimykseni on selvittää, miten asukkaat käyttävät asuinaluettaan eri tarkoituksiin – tai ovat käyttämättä sitä –, mitä merkityksiä tälle käytölle, tai käyttämättä jättämiselle, annetaan ja mitä toiveita heillä on asuinympäristölleen. Tarkoitukseni ei ole selittää kanssakäymisen ja toiminnan erilaisia prosesseja, vaan pikemminkin identifioida, missä toimitaan ja mitä merkitystä toiminnalla ja paikoilla on asukkaalle.

Pientalojen ympäriltä löytyy etelästä Maunula, lännestä Pirkkola ja Keskuspuisto, pohjoisesta Länsi-Pakila ja idästä Suursuo. Eri ilmansuunnista löytyy siis luonteeltaan ja toimintamahdollisuuksiltaan erilaisia paikkoja. Kiinnostukseni kohdistuu siihen, mihin toiminta suuntautuu. Missä toimitaan ja keiden kanssa – nämä ovat mielenkiintoisia kysymyksiä sosiaalisen sekoittumisen arvioimisessa.

3.2.2. Arkitoiminta ja merkityksenanto

Analyysini toisena perustana on van Eijkin (2012) tutkimuksessaan havaitsema ristiriita narratiivisen erottautumisen ja toiminnallisen yhteensitomisen välillä. Rotterdamin huonomaineisilla alueilla asukkailla on taipumuksena pyrkiä etäännyttämään itsensä alueesta ja sen ongelmista puheen tasolla. Sen sijaan arkisten käytäntöjen, naapuroinnin, tasolla van Eijk näkee asukkaiden pyrkimyksiä sitoutua asuinalueeseensa. (Emt..) Jaottelu on hyödyllinen, sillä sen avulla voi valaista asumiseen liittyviä kysymyksiä sanojen ja tekojen suhteen kautta: On mahdollista, että vaikka usein etäännyttämme itsemme jostain yhteisöstä – kuvitteellisesta tai konkreettisesta – kertomusten tasolla, saatamme silti teoillamme antaa tukea kuulumisellemme tähän yhteisöön. Toisaalta on

yhtä hyvin mahdollista, että puheemme ja tekemme ovat sopusoinnussa keskenään; nautin kuulumisesta johonkin yhteisöön, ja tämä sekä kuuluu sanoissani että näkyy teoissani; tai en koe kuuluvani yhteisöön ja toimin sen mukaan.

Tämä distinktio tulee erittäin lähelle sitä, miten Foucault'n *dispositiivin* käsite voidaan ymmärtää. Dispositiivi viittaa diskurssien ja ei-diskurssien, tai käytäntöjen, kokonaisuuteen. Foucault'n pyrkimyksenä on yhtäältä ”yhtä paljon sanotun kuin sanomatta jääneen tavoittaminen” ja toisaalta identifoida ”yhteys näiden heterogeenisten elementtien välillä” (Peltonen 2008, 173). Kyseessä on siis dualistinen määritelmä, mutta pyrkimyksenä ei ole vain diskurssien ja käytäntöjen erottelu, vaan niiden muuttuvan historiallisen suhteen ja tähän liittyvän jännitteen tutkiminen. Peltonen mainitsee esimerkkinä Foucault'n analyysin panoptikon-vankiloista. Alussa panoptikon oli rakennus, joka liittyi vain satunnaisesti niihin diskursseihin, joilla sen rakentaminen oikeutettiin ja jotka olivat rakentamishetkellä vahvoilla. Huomioimalla pelkän puheavaruuden panoptikonin ympärillä – jättämättä analysoimatta panoptikonin, rakennuksena, tuottamat käytännöt – olisi mahdoton ymmärtää sitä, miten ylevistä tavoitteista huolimatta, vankila epäonnistui rikollisuuden taltuttamisessa. (Emt..)

Tätä merkityksen ja toiminnan suhdetta voi avata entisestään Umberto Eco (1976) semioottisella jaolla. Eco semioottiseen teoriaan kuuluu ajatus kulttuurisen merkityksen rakentumisesta koodin kautta. Kulttuurinen merkitys rakentuu merkin ja esineen suhteesta, joka rakentuu eri paikoissa ja eri aikoina eri tavoin. Esimerkiksi 'naapuri'-merkillä on erilaisia esineitä; 'naapuri' voi olla seinänaapuri tai omakotitalonaapuri; se voi myös olla lapsi, aikuinen, mies tai nainen. Merkkien kulttuurisen merkityksen rakentumisesta säätelee aikaan ja paikkaan sidoksissa oleva koodi. Samalla tavoin asumiseen liittyvät merkitykset muuttuvat. Tavoitteeni onkin sanat–teot-jaottelulla, arkitoiminnan ja merkityksenannon käsitteellisellä erottelulla, etsiä koodia, joka selittäisi asumiseen ja naapurustoon liitetyt kulttuuriset merkitykset täydennysrakentamiskohteeseen muuttaneiden asukkaiden silmissä. Tämän dispositiivin kautta asumisen kokonaisuutta on tarkoitus peilata täydennysrakentamisen tavoitteisiin, ja arvioida, ovatko tavoitteet ja menetelmät sopusoinnussa keskenään.

Jotta toiminta tulisi ymmärrettäväksi, on pyrittävä ymmärtämään sen suhdetta toimintaan liittyviin merkityksiin. Toisaalta jotta diskurssit tulisivat ymmärrettäviksi, on huomioitava ympäristön tuottamat käytännöt ja se, miten nämä vaikuttavat diskursseihin. Jäsentelemällä analyysi tällä tavoin voidaan toivottavasti päästä lähelle

jotain, joka muistuttaa Econ kulttuurisen merkityksen koodin rakentumista. Tavoitteena on siis pyrkiä kuvailemaan, miten – tässä ajassa ja tietyssä paikassa – täydennysrakentamisella luotu asuinympäristö kehystää asukkaiden alueeseen liittämiä merkityksiä ja toimintaa siellä (Peltonen 2008; Eco 1976.)

Narratiivit ja käytännöt, diskurssi ja ei-diskurssi, sanat ja teot – jäsentelystä on puhuttu useilla termeillä. Analyysissani käytän kuitenkin merkitys ja toiminta -jaottelua. Miksi? Mitä tarkoitan merkityksellä tai merkityksenannolla, mitä tarkoitan toiminnalla, tarkemmin arkitoiminnalla, ja missä näiden välinen raja kulkee? Merkityksenannolla tarkoitan pitkälti samaa kuin mistä van Eijk kirjoittaa narratiivi-kategorian tapauksessa. Van Eijkin (2010a) mukaan ihmiset luovat narratiiveja kokemuksistaan *luodakseen merkitystä kokemuksilleen*. Narratiivit voivat olla mielipiteitä ihmisistä, paikoista tai tapahtumista; ne voivat olla kertomuksia jostain tietystä, erityislaatuisesta kokemuksesta tai tapahtumasta. Oleellista tutkimukseni kannalta on merkityksen luominen – miten asukkaat selittävät ja purkavat elämäänsä.

Arkitoiminta määrittyy puitteita koskevien oletusten mukaan. Ne luovat erilaista toimintaa kuin vapaa-ajan, työpaikan tai koulunkäynnin erilaiset puitteet. Tarkoituksena on identifioida säännöllisesti tai säännönmukaisesti toistuvaa toimintaa, joka jäsentää elämää. Tällöin, ja kuten aineistosta havaitaan, myös se, minkälaista toimintaa vältellään, on merkityksellistä. Toiminnan kautta luodaan minuutta ja sillä osoitetaan yhteenkuulumista johonkin tai erottautumista jostain.

Lopuksi pyrin punomaan merkityksenannosta ja arkisesta toiminnasta sekä asumisesta ja vapaa-ajasta ja palveluista kokonaisuuden, jonka kautta pientaloasukkaiden suhtautuminen ympäristöönsä tulee ilmi. Mitä naapurusto merkitsee pientaloasukkaille? Mistä merkityksistä ja minkälaisesta toiminnasta se koostuu, sen halutaan koostuvan tai sitä ei haluta koostuvan?

4. Asuinympäristö pientaloasukkaiden kokemana

Olen nimennyt haastateltavat p-alkuisilla kirjaimilla – pientaloasukkaan mukaan – Paulaksi, Pekaksi, Petraksi, Pinjaksi ja Pipsaksi. Koska tutkittava kohde on hyvin pieni, haastateltujen taustojen avaaminen voisi mahdollisesti paljastaa heidän henkilöllisyytensä. Tästä syystä joitain haastatteluissa mainittuja yksityiskohtia on muutettu.

4.1. Asuminen

Tässä osiossa tarkoitukseni on analysoida yllä määriteltä asumisen ulottuvuutta niin arkitoiminnan kuin merkityksenannon osalta. Olen jakanut analyysin kolmeen osaan – pientaloasumiseen liittyvään sekä naapureita ja naapurisuhteita koskevaan toimintaan ja puheeseen; lopussa on osa, jossa asumistason merkityksiä tarkastellaan kokonaisuutena. Tämä on karkea jako, jonka tarkoituksena on pitää analysoitavat kokonaisuudet hallittavina. Koska aineisto ei itsessään tottele tätä jakoa, on näiden osien välillä havaittavissa päällekkäisyyttä ja toistoa.

4.1.1. Pientaloasuminen

Pientaloasuminen saa haastateltavien puheessa useita merkityksiä, mutta toiminta näkyy varsin rajoittuneena. Haastateltavista kolmella on lapsia, ja heistä jokainen on kokopäivätoisissa. Tästä johtuen arki täyttyy pitkälti työstä ja perheenhoitamiseen kuuluvista askareista, kuten ruoanlaitosta ja siivoamisesta. Haastateltavat mainitsevat juuri nämä kaikille yhteiset kotiaskareet. Näin oma arki halutaan normalisoida ja korostetaan, että eletään tavallista perhe-elämää.

Haastatteluista ilmenee enemmän puhetta siitä, miten oma asuminen näyttäytyy suhteessa naapureihin. Eräs haastateltava näkee asumisessa ristiriidan yksityisyydenhalun ja itse talojen tuottaman julkisen asumisen välillä.

”Mun mielestä se vaihtelee et siellä on tämmösiä ulospäin suuntautuvia naapureita joita on helppo lähestyä ja jotka lähestyy muita ja sitten minusta siellä löytyy myös niitä joille se oma rauha on tärkeää ja minusta siinä, se onki vähän paradoksi tai sillä tavalla, kun me kaikki asutaan aika julkisesti... ni semmonen oman tontin suojaan kätkeytyminen on mahdotonta... siinä asuu semmonen perhe joka haluais enemmän yksityisyyttä kun se tontti pystyy heille antamaan, et tavallaan ne ihmiset ei ehkä oo siihen muuttaessaan oo ehkä ymmärtäny että ne tontit tai ne talot on aika avoimia siihen naapuritontille, ja lähinnä no sille naapuritontille ja kadulle ja se elämä väistämättä ni näkyy.” (Petra)

Petran mukaan pientaloasumisessa on paradoksi: pientaloasumiseen liitetty yksityisyys ei toteudu heidän kadullaan, koska talot eivät tarjoa suojaa naapureilta eivätkä kadulta¹. Puuttuva yksityisyys on Petran mielestä ongelma naapuriperheelle, joka haluaisi enemmän suojaa ympäristöltään. Petralle ja hänen perheelleen julkinen asuminen ei ole ongelmallista, vaan siihen on sopeuduttu. Heidän ratkaisunsa on ollut jättää alakerta avoimeksi – tilaksi, jonka elämää ei sen kummemmin peitellä – ja pitää yläkerta yksityisenä, ulkopuolisilta suojattuna tilana. Seuraavassa sitaatissa Petra perustelee alakerran pitämistä julkisena.

”Mä koen että sen ulospäin näkymisessä ei oo mitään pahaa ja se että se tekee siitä kadusta myös elävämman että sieltä kadulta on jonkunlaisia näkymiä sinne pihalle ja jopa sisälle et ihmiset tekee niitä arkiaskareita siellä, ni must se on aika hauskaa... mä mietin sitä että tuntuuko se muista kiusalliselta että se meidän arkielämä näkyy et meidän syöminen näkyy, meidän terassilla oleminen, terasilla lukeminen tai kaikki sellanen jota mä koen et on ihan normaalia ni ehkä se, emmä tiiä onks se ohikulkijoista niin että mitäs ne siinä (naurua), mut mä oon itse päättäny et mä en välitä siitä, jos se jotain haittaa, ni se tavallinen elämä ei voi kuitenkaan kiusata ketään.” (Petra)

Tässä julkisen ja yksityisen koetussa ristiriidassa näkyy arkitoiminnan ja merkityksenannon suhde mielenkiintoisella tavalla: Pientaloasuminen voidaan nähdä omaa rauhaa, yksityisyyttä, tarjoavana asumismuotona. Nämä merkitykset eivät kuitenkaan toteudu käytännössä. Petran perheen ratkaisu on ollut sopeuttaa heidän asumisensa arki vastaamaan havaittua todellisuutta, asumisen julkisuutta. Hyväksymällä kadun ja naapuritalojen läheisyyden asettamat ehdot omalle asumiselleen ja mukautumalla näihin ehtoihin, Petra kokee luoneensa uusia merkityksiä asumiselle. Valitsemalla ja hyväksymällä avoimuus on pystytty välttämään yksityisyydenhalun ja avoimuuden välisen ristiriidan aiheuttamat ongelmat asumiselle.

¹ Ks. Kuva 2

Kuva 2: Pientalojen sijoittuminen hammastaen riviin keskenään

Samansuuntaista ristiriitaa lähestytään toisissa haastatteluissa toisen käsitteen kautta. Pinja ja Pekka puhuvat pientaloalueen epäsosiaalisuudesta.

”... tässä se [naapureiden kohtaaminen, KE] rajottuu vähä siihen sattumaan et jos sattuu tohon kadulle yhtäaikaan, ja sit tietysti ku pihalla puuhastelee ni tulee nähtyy sillee sillee satunnaisesti naapureita tossa, siihen sosiaalisuuteen vaikuttaa ehkä myös se et tää, jos mä nyt ajattelen arkkitehtinä ni täs on niinku tää katu ja sit toisel puolel on noi niinku vanhat kerrostalot, se on oma juttunsa, niist ei oikeestaan tiä mitään tässä et ihmisii näkee vaan ohi kävelevän tos kadulla... sit nää, kyl mä niinku tiedän ketä täs omakotitalois asuu, mut sit ku nää on jotenki tälle rivissä nää omakotitalot kadun varressa ni sit se sellanen satunnainen tapaaminen ni rajottuu just siihen et jos sattuu kadulle samaan aikaan tai jos sattuu oleen pihalla sillon ku joku kulkee ohi, et täs ei oo sellast niinku yhteisöllistä tilaa... nää on tällasii niinku hyvin hyvin itsellisiä tontteja.” (Pekka)

Pekka tulee maininneeksi sen, mikä usein on naapurisuhteille keskeistä – niiden rajoittuminen sattumakohtaamisiin (ks. van Eijk 2011). Ongelmallista tuntuu olevan, että fyysinen ympäristö – se, että omakotitalot on rivissä keskenään – rajoittaa näitä sattumakohtaamisia enemmän kuin kenties haluttaisiin. Pekan mielestä katu rajaa

pientaloasukkaat ja kerrostaloasukkaat omille puolilleen. Tämäkin vaikuttaa alueen sosiaalisuuteen heikentämällä sen edellytyksiä. Myös Pinja puhuu tästä.

”... täs on kyl semmonen et tää [pientaloalue, KE] ei oo kovin sosiaalinen tää ku me ollaan kaikki samas rivissä ja vuorotellen hammastaen et mehän ei nähä ketään oikeestaan muuta ku nää, et eihän me nähä ton talon kulkemisii käytännös katsoen ollenkaan jos ei ne kesäl oo pihäl et tää puoli nähdään ku ne kulkee niinku samalta puolelta taloo, mut semmoses niinku aktiivises jos on pihalla ni ei sitä nää ketään... et se ois ihan eri juttu et jos täs ois niinku toisella puolella katusaamanlaisii taloja ni sillon se ois se katuverkosto semmonen varmaan.” (Pinja)

Sekä Pekan että Pinjan mielestä pientaloalue on epäsosiaalinen. Tontit ovat ”itsellisiä” eikä naapuritalojen elämää aina edes näe. Pekan puheessa kuuluu yhteisöllisyys; Pinja taas puhuu katuverkostosta – näitä pientaloasumiseen liitettyjä merkityksiä ei heidän kadultaan todellisuudessa kuitenkaan löydy. Asumisen epäsosiaalisuuden syiksi mainitaan pientaloalueen rakenne ja kadun toiselta puolelta löytyvät kerrostalot, jotka ovat ”oma juttunsa”. Haastateltavien puheesta on erotettavissa ristiriita pientaloasumiseen liitettyjen merkityksien ja todellisuuden muotoutumisen välillä: pientaloasumiselta toivottaisiin yhteisöllisyyttä ja sosiaalisuutta, mutta ympäristö ei luo edellytyksiä tälle, mikä tulee ilmi seuraavassa sitaatissa.

”Must olis kiva, et sitä vois olla enemmänki, mut senhän pitää olla sellai niinku luontevaa ja tavallaan niinku syntyä itsestään et ei se niinku pakottamalla tuu ja sit jos se niinku tässä tää talojen lay-outti on tämmönen ni sitä ei niinku kauheesti pääse itsestään syntymään vaan se täytyy aina järjestää, ni sillon se niinku jää auttamatta vähäsemmäks.” (Pekka)

Yksi osa yhteisöllisyysongelmaa on, että pientalojen sijoittuminen yhteen riviin ei luo puitteita keskinäiselle kanssakäymiselle. Tämä ei välttämättä aiheuttaisi ongelmia, jos kadun toiselta puolelta löytyisi vastaavanlaisia pientaloja; näin ei kuitenkaan ole, vaan kadun toisen puolen kerrostalot estävät ”katuverkoston” syntymisen.

Kuva 3: Molemminpuolinen pysäköinti kadulla

Miten kadun jakautuminen pientalo- ja kerrostalopuoleen käytännössä aiheuttaa ongelmia pientaloasukkaille? Pinja havainnollistaa tätä mainitsemalla pysäköinnistä aiheutuvat ongelmat.

”... se haittaa että ne ei oo järjestäny toi taloyhtiö [kadun toiselta puolella oleva kerrostalo] autojensa parkkia mitenkään... tää on just tätä mun mielest vähä huonoo suunnitteluu et meilt joutuu peruuttamaan auton ulos portista ja sit ku aamulla kiireellä lähdet ni sit siin jonku puskuri roikkuu siin sun portin pielessä silleen ettet pääse siitä ni mul jossain vaihees rupes keittää, välil laitettiin lappu, mut ku se on aina eri ihmisen se auto ni ei siin oikeestaan mitään hyödytä... kyl tääl sellast pientä keskusteluu selvästi käydään siitä et eiks täs nyt sais tän toisen puolen ettei siihen saa pistää autoi parkkiin.” (Pinja)

Pientaloasukkailla on pysäköintipaikat omilla pihillaan, mutta Pinjan mielestä vastakkaisen puolen kerrostalojen asukkaiden pysäköintiä ei ole hoidettu kunnolla, joten he pysäköivät autonsa kadulle². Pinjan on vaikea peruuttaa autoaan pois omalta pihaltaan, mikä johtaa arjen pieniin ongelmiin ja herättää närää. Pientaloasukkaiden

² Ks. Kuva 3

toiveissa on ilmeisesti ollut saada heidän puolensa kadusta vapaaksi autoista. Tämä esimerkki osoittaa, miten kadun eri puolen asukkaiden elämät eroavat toisistaan: pientaloasukkaiden pysäköinti on järjestetty heidän pihoilleen; kerrostaloasukkailla näin ei, ainakaan kaikissa tapauksissa, vaikuta olevan. Kerrostaloasukkaat pysäköivätkin siten lähimmälle vapaalle paikalle, kadun varteen. Kadun kiistanalaisuus näkyy myös Pipsan kokemuksessa: hän puhuu naapurinsa kanssa tekemistään lumitöistä ja siitä, miten tämä johti ongelmiin kerrostaloasukkaiden kanssa.

”Meille kyl sanottiin joskus ku me, no tiiät viime talven ku sitä luntaki oli, on pienet tilat, mihin me sitä lunta laitetaan, ni noi on niinku vihasia tuolla kun me aina siivotaan tota laitetaan lumia pois ja niin, ne tykkää vähän ni et ne on jollakin lailla vaivautuneet noi kerrostaloihmiset, joku sanoo et ai ku kiva ku te teette, mut jotku tykkää sitte et mitä noi aina noi mammat tuolla... pakkohan noi jalkakäytävätki on pitää kulkukunnossa vaikka tosiaan ne kuuluu nyt kaupungille, ennenhän se ei ollu, nythän se muuttuki viel ja ne tuli viel kauheemmaks sitte ku ei niitä tota, no saattaa ne [kaupungin lumiaurat, KE] olla kerran viikos mut ku lunta tuli joka päivä ni pakkohan sitä on... [naapurilla] oliko jotain, et mul ei täs ollu, mut [naapurilla] on ollu jotain vähä tämmöstä epämiellyttävääki, heittäny jotain sen talon eteen tai jotain tämmöstä joku mies mut mä en oo sit koskaan tavannu, mut [naapuri] sano et taas se jätti tähän näin, heittää roskansa hänen tähän eteen et jotain tämmöstä.”

(Pipsa)

Sitaatissa näkyy arkitoiminnan ja merkityksenannon monimutkainen suhde. Pipsalle lumenluominen on tavallista pientaloasumiseen kuuluvaa toimintaa. Vaikka jalkakäytävien kunnossapito siirtyi Helsingin kaupungille, Pipsa koki tämän riittämättömäksi, koska lunta tuli runsaasti. Pientaloasumiseen arkisena toimintana kuuluva lumenluonti on johtanut erilaisiin reaktioihin kerrostaloasukkaissa – toiset ovat arvostaneet, toiset eivät. Ilmeisesti joku on jopa pitänyt lumitöitä, ja lumen siirtämistä hänen asuintalonsa lähistölle, roskaamisena, sillä hän on heittänyt roskiaan Pipsan naapurin pihalle.

Kyseessä on siis erilaiset tulkinnat kadun merkityksestä ja sille sopivasta toiminnasta. Lumityöt kuuluvat pientaloasumiseen, mutta eivät juuri kerrostaloasumiseen. Näin ollen sen merkitys näkyy erilaisena: Pipsalle lumityöt ovat pakollisia, jotta kodista pääsee kulkemaan kuivin jaloin; kerrostaloasukkaissa lumitöiden koetaan herättäneen pahennusta ja jopa vastatoimia, kun niitä on pidetty heidän asuinympäristönsä tarvelemisenä. Sen sijaan katu toimii kerrostaloasukkaiden pysäköintipaikkana, mikä vastavuoroisesti herättää pahennusta pientaloasukkaissa.

Kadun ympäristöstä löytyy muitakin tekijöitä, jotka vaikuttavat pientaloasukkaiden elämään. Petra mainitsee läheisen huoltoaseman, jonka yhteyteen perustettiin baari sen jälkeen, kun lähellä sijainnut Pirjon krouvi -ravintola sulki ovensa³. Tämä muutos on heijastunut Petran perheen elämään.

”Tavallaan se että siellä tarjoillaan niinkun semmosille ihmisille joille enää ei vois tarjoilla, ja sitte ku se sulki illalla ni oikeesti lapset pitää olla sisällä ku ne ihmiset tulee sieltä pois koska ne on niin huonossa kunnossa ja se on niinku tämmösten kesäviikonloppujen ongelma... mut se on oikeesti kiusa, et jos jotain vois poistaa, ni mun mielestä siinä huoltoasemalla ei missään nimessä sais olla sellasta paikkaa, et toki siinä voi tankata autoa, kunhan iteki voi tankata lähellä autoa, mut se on mun mielest inhottava se ravintola siinä.”
(Petra)

Petran mukaan baarissa viihtyvä ”epäsosiaalinen aines” luo rauhattomuutta alueelle ja johtaa siihen, että lapset on pidettävä sisällä. Hänestä huoltoasemalla ei kuuluisi olla baaria, vaan se tulisi pitää auton tankkaamisen paikkana. Jälleen kerran ympäristön käyttötarkoituksista löytyy ristiriitaa: Pirjon krouvin sulkeminen supisti lähialueen baaritarjontaa, ja huoltoaseman baari ilmeisesti perustettiin paikkaamaan tätä vajetta. Pientaloasukkaan näkökulmasta baari ei sovi huoltoaseman tiloihin varsinkaan, kun se sijaitsee kodin välittömässä läheisyydessä. Muutoksen seurauksena Petran perheen elintila on kaventunut, kun lasten ei voida antaa liikkua ulkona kesäiltaisinkin sen koetun turvattomuuden takia.

³ Ks. Kuva 4

Kuva 4: Huoltoaseman baari, taustalla pientaloalue

Myös Pipsa on kokenut turvattomuutta kadulla kesäiltaisina liikkuvien toimesta.

”... olihan tässä jotain kauhujuttuja kerran ollu ku noissa asuu, sehän on joku semmonen, eiks se oo kaupungin jotain tämmösiä näitä, ihan jotain huumeveikkoja (naurua) että joo... on kerran tullut tonne oven taakse se oli aika myöhä ilta ku ovi tota kävi tuolla, onneks mul on lasi tossa ni tota se tuli ja sit mä aattelin et jaaha se on noita kavereita, mä sanoin et sul on väärä suunta mee tonne päin, jos keltanen talo ku noiki on keltaset talot ni kato oli nähny, [henkilö sanoi, KE] et päästä sisään, mä sanoin et en päästä, meepäs nyt vaa toiseen suuntaan, sun kotis on tuolla.” (Pipsa)

Kokemuksestaan huolimatta Pipsa ei koe vastaavanlaisia tilanteita suuremmaksi ongelmaksi, vaan toteaa niiden olevan yleisiä kaupunkiympäristössä.

”... mut sitä on joka puolella, että tota, sillon ku mä sieltä [kaupungin ulkopuolelta] tulin ni kyl mä aattelin et kuinkahan sitä tähän [rauhattomuuteen, KE] tottuu mut et ihmeen vähän, sit asuin mä [kantakaupungissa] ku tätä rakennettiin, ni kyl siel oli yhtä paljon näitä, ni niihin jo tottu siellä, et tossa ne istuu.” (Pipsa)

Niin Petran kuin Pipsan tapaukset osoittavat, että pientalojen ympäriltä löytyy

epämiellyttävinä pidettyjä häiriötekijöitä ja että nämä liittyvät päihtyneiden ihmisten käyttäytymiseen. Siinä missä Petra katsoo ongelmaa perheensä näkökulmasta ja pitää mainitsemaansa baaria epäsovivana asuinympäristöönä, Pipsa hyväksyy ongelmat osaksi kaupunkiasumista ja on sopeuttanut oman elämänsä sen mukaiseksi. Pipsalle tämä tarkoittaa sitä, ettei hän liiku ulkona pimeään aikaan. Tätä eroa suhtautumisessa ongelmaan selittää se, että Petralla on alaikäisiä lapsia samassa taloudessa, kun taas Pipsalla ei ole. Kummankin keino sopeutua ongelmaan on kuitenkin pysyä iltaisin kotona. Joten vaikka ongelmiin suhtaudutaan eri tavalla, niiden vaikutus asukkaiden elämään on sama – oma toimintaympäristö supistuu.

4.1.2. Naapurit ja naapurointi

Edellisessä osiossa mainittu asumisen epäsosiaalisuus ja yhteisöllisyyden puute heijastuu naapureihin liitetyissä merkityksissä. Pääsääntöisesti lähinaapurit tunnetaan, mutta suhtautuminen omiin naapureihin vaihtelee. Pinja ilmaisee asian seuraavalla tavalla.

”Tääl on osa kenen kanssa ollaan ihan niinku aktiivisesti tekemisissä, mut varmaan täs tulee se kysymys että kylhän sitä välil ku uudet talot rakentuu ni lähinaapureitten kans kaikki tappelee asioiden kans keskenään ensiks, et se voi olla et ei niinku ne oo koskaan kauheen hyviä naapureita mut meil nyt on sellanen tilanne et toisel puolel on ihan hyvät naapurit ja toisen kans ei olla tekemisissä oikeestaan ja sit taas ollaan näiden vähä kauempien, että täs on tietysti eri elämäntilantees olevii ihmisii mutta aika eri näkemyksii, hulluu porukkaahan kaikki omakotitaloasukkaat.” (Pinja)

Pinja mainitsee, että alueelta löytyy eri elämäntilanteissa olevia asukkaita, mikä vaikuttanee naapurisuhteisiin. Naapureidenvälinen ”tappelu” koetaan normaaliksi, koska omakotitaloasukkaita pidetään hulluna porukkana. Pinjan puheessa tappelu koskee lähinnä oman tilan määrittelyä, tonttienvälisiä rajoja. Toisaalta hän kokee, että myös kaavoitusratkaisut vaikuttavat suhteisiin, kielteisesti.

”No se on ollu se yks syy varmaan et tääl on mun mielestä huonosti ollu kaavassa tietyt asiat ja sitte se että se mikä on ollu kaavassa, rakennusvalvonta ei oo valvonu sitä... esimerkiks tää tonttien väliset istutukset, ni meillähän ei ole istutuksia tossa koska naapuri on ilmottanu et voittehan te siihen istutuksia pistää kuhan pistätte omalle puolellesne, et se on nyt tietty tapa ihmisil käyttäytyä että odotetaan niin kauan että varmaan naapuri pistäis ne, et tääl on nyt vähän pattitilanne.” (Pinja)

Tonttien rajojen määrittelemisen ja konkretisoiminen on hiertänyt naapurisuhdetta ja

johtanut siihen, että naapurit eivät ole tekemisissä toistensa kanssa. Tässä tilanteessa kaavoituksen koettu järjettömyys on yksi naapurisuhteisiin vaikuttava tekijä. Toinen merkityksellinen tekijä on naapureiden koettu yhteistyöhaluttomuus, jonka ei koeta edistävän hyviä välejä naapureiden kesken. Yhteistyöhaluttomuus koetaan naapuroinnin normien vastaiseksi, koska kyse on molempiin puoliin liittyvästä asiasta. Vaikka naapurisuhteisiin liitetään tietty passiivisuus, joka juontaa siitä, että suhteita leimaa fyysinen läheisyys ja se, että naapureitaan ei voi valita (ks. van Eijk 2011), liiallinen passiivisuus yhteiseksi koettujen asioiden hoitamisessa koetaan normien vastaiseksi. Pääsääntöisesti haastateltavat kuitenkin näkevät naapurisuhteet myönteisinä. Pinja näkee naapurien tuntemisessa hyödyllisiä puolia.

”Ehkä semmosta et määrätty määrä lähinaapureita on hyvä tuntea varsinkin jos on lapsiperhe, koska joku vie avaimet tai sitte jää ovi repsottamaan auki ni naapurin rouva laittaa sen kiinni, et silleen niinku vähän semmost silmälläpitoa ja semmosta et uskaltaa puuttua asioihin jos tulee jotain.” (Pinja)

Pinja puhuu vastavuoroisesta silmälläpidosta ja antaa ymmärtää, että tämä luo tiettyä turvallisuuden tunnetta. Naapurisuhteisiin liittyy ajatus yhteisestä hyödystä ja yhteisen ympäristön valvomisesta. Tästä hyödystä puhuu myös Petra, joka mainitsee vastavuoroisen kukkien kastelun loma-aikoina. Naapuroinnin normit liittyvätkin siihen, mitä van Eijk (2011) tarkoittaa naapuroinnin käsikirjoitettavuudella: tietynlainen auttaminen ja vastavuoroisuus, kuten silmälläpito ja kukkien kastelu, koetaan mielekkääksi, koska se luo turvallisuuden tunnetta. Tämä toiminta tähtää sosiaalisen kontrollin luomiseen; asukkaat voivat viettää lomiaan ja olla pois kotoa turvallisesti mielin, kun he tietävät jonkun valvovan heidän asuinympäristöään ja katsovan heidän omaisuutensa perään. Toisaalta naapurointiin liittyy myös kuulumisten vaihtaminen kadulla kohdatessa.

”kyl me päivää sanotaan, vaihdetaan kuulumisia, ai sä laitoit semmosia, ai sä laitat semmosia kukkia (naurua), mut et kyl se henkisyys on ihan sillai kiva ku sanotaa et kerrostalos sä et periaattees tiiä ketä naapurissa oven takana, voi olla et ei oo mitään sanottavaa ni täs on kuitenkin semmosta.” (Pipsa)

Naapurointiin kuuluukin normatiivisen vastavuoroisen toiminnan lisäksi myös sosiaalista kanssakäymistä. Tätä on Pipsan yllä mainitsema kuulumisten vaihtaminen. Tämä luo tiettyä ”henkisyyttä”, joka kerrostaloasumisesta saattaa puuttua. Rupattelun lisäksi naapurit tekevät asioita yhdessä. Pipsa kertoo pitävänsä huolta lähiympäristöstä

yhdessä naapurinsa kanssa.

”Ton rouvan kanssa tehdään pihatöitä ja huolehditaan tota katu ni sillä lailla niinku tunnettu ja käydään sitte kävelemässä yhdessä, ja hänelläki asuu [lapsi] siin toisel puolella, ni se on sitte taas näiden nuorten kanssa yhdessä et he on käyny heillä... hänel on vähä nuorempia, nää on vähä vanhempia nää meiän, mut että on ja siel on pihakeinu tuolla heiän pihallaan ni meiän nää [lapset] on siellä, et hirveen hyvin tullaan niinku näitten kanssa...”
(Pipsa)

Yhteinen toiminta auttaa tutustumaan naapureihin, niin aikuisten kuin lastenkin tapauksessa. Pipsan mainitsema naapurilasten keskinäinen leikkiminen vaikuttaa muiden kertoman perusteella kuitenkin enemmän poikkeukselta kuin säännöltä. Kouluikäisinä alueelle muuttaneet lapset eivät ole hakeutuneet naapureidensa seuraan, vaan ovat saaneet kaverinsa lähinnä koulusta ja harrastuksista. Tämä on usean haastateltavan mukaan valitettavaa, sillä naapurilapset olisivat lähellä. Naapurilasten keskinäisten suhteiden vähyys saa vanhemmat pohtimaan ilmiön syitä. Petran mukaan kouluikäisten lasten ystävyyssuhteet muodostuvat koulussa.

”... itseasias se on kummallista et ei olla enemmän koska heillä taitaa olla aika samanikäisiä lapsia kun meillä mutta se että lapset muodostaa ne ystävyyssuhteet koulussa ni sitte tavallaan ne kadun lapset on jääny vähemmälle, varmaan jos ne lapset olis pienempiä ni ne hakis seuraa siitä kadulta koska se välimatka on lyhyt.. me ollaan niinku muutettu siinä vaiheessa että ne lapset on saaneet ne ensimmäiset kaverinsa siitä koulusta eikä kadulta niin ne on jääneet sitten niihin koulussa saatuihin kavereihin enemmän kiinni kun siihen kadulla tavattuihin kavereihin joka must olis niinku helppoa et ne olis siinä ihan lähellä.” (Petra)

Petra näkee lasten keskinäisten suhteiden muodostumisessa merkityksellisenä sen, missä ensimmäiset kavereussuhteet solmitaan. Hänen lapsensa löysivät ensimmäiset kaverinsa koulusta, joten he kiinnittyivät tähän ympäristöön kodin ympäristöä vahvemmin. Myös Pekan mukaan koulu on merkityksellinen tekijä lasten ystävyyssuhteille.

”... jostain syystä ni vaik meil on samanikäsi [lapsia] ku heillä ni ei ne oo sit silleen ruvennu kaveeraamaan silleen ku minä lapsuudessa, mä kävin aina soittamas ovikelloo, niin monta ovikelloo kunnes joku kaveri tuli ulos, ni tota ei oo mitään sellasta, mä en tiä et onks se niinku täysin mennyttä aikaa et nykyään ollaan netissä ja kaverit on siellä ja et se ois niinku täysin epäsopivaa mennä kysymään jotain ulos, mut tota sillee ja sit ehkä ku me muutettiin tähän ni [lapset] oli kuitenkin jo siinä niinku, [toinenkin lapsi] oli siirtyny sinne Ogelin kouluun ja muuta ni ei ne siinä vaiheessa enää tutustu sillä lailla nää niinku ainakaan pojat toisiinsa ja sit ehkä just se et ku täs ei oo sellasta yhteistä tilaa missä ne vois niinku

vahingossa törmätä toisiinsa ni ne näkee toisiaan vaan silloin jos on vanhemmat järjestäny jotku kutsut ja siel on sit naapureita.” (Pekka)

Pekka löytää naapurilasten keskinäisten suhteiden puuttumiselle muutaman muunkin syyn. Yhtenä mahdollisena syynä hän pitää elämäntapojen muutosta: Pekan lapsuudessa kaverit löytyivät läheltä ja silloin kavereita käytiin pyytämässä ulos leikkimään; nykyään lapset viettävät aikaansa internetissä, mikä mahdollistaa suhteiden irrottamisen paikasta. Ennen kaverisuhteet olivat paikallisia, koska se oli helpointa. Teknologian kehittymisen myötä paikan – ja täten myös paikallisuuden – merkitys kaveeraamiselle on vähentynyt. Voi olla myös, että koulunkäynnin hajautuminen lähialueille on tehnyt selvän eron puitteiden välille: ennen koulu- ja naapuriverkostot olivat enemmän limittyneitä; nyt, kun naapuruston lapset käyvät eri kouluja, eri verkostot ovat selkeämmin jaettuja – limittyneisyyttä ei enää usein ole (ks. van Eijk 2011).

Toisena syynä Pekka pitää aiemmin mainittua alueen epäsosiaalisuutta. Kun pientaloalue koostuu rivissä olevista erillisistä tonteista ja kun kadustakin on muodostunut – lasten leikkimiselle epäsuosiollinen – pysäköintialue, ei lapsille juuri jää paikkoja, missä he voisivat joko sattumalta kohdata tai leikkiä keskenään. Pipsan mainitsema pihakeinu on tässä tapauksessa poikkeus, joka tukee lasten keskinäistä toimintaa.

Petran ja Pekan pohdinnat tarjoavat lasten ja nuorten suhteista erilaisia tulkintoja, joilla on suuri merkitys pientaloasukkaiden keskinäisille suhteille. Kiinnostavaa näkemyksissä on niiden yhteys toisiinsa. Mikä on syy ja mikä seuraus? Ovatko elämään kuuluvat puitteet – esimerkiksi internet ja koulu – jo niin eriytyneitä ja merkityksellisiä, että asuinympäristön merkitys lasten sosiaaliselle elämälle on vähentynyt? Vai onko niin, että asuinympäristön luomat puitteet eivät tue naapurilasten keskinäistä kanssakäymistä, jolloin he hakevat kaverinsa muiden puitteiden kautta – koulusta, harrastuksista ja internetistä?

Joka tapauksessa lasten keskinäisten suhteiden vähäisyys heijastuu myös vanhempien naapurisuhteisiin. Pipsaa lukuun ottamatta naapureiden keskinäinen kanssakäyminen tuntuu koostuvan pitkälti satunnaiskohtaamisista sekä ”kyläilyistä”, joissa on mahdollista tutustua toisiin pientaloasukkaisiin.

”Siinä naapurissa järjestetään just näitä vappujuhlia jossa mä olen nähny näitä muitakin naapureita ja tutustunu mutta täytyy sanoa että niitä kaikkia naapureita ni mä en tunne et oliskohan niistä niin.. kolmen talon asukkaat niinkun voin sanoa et tunnen... ja ulkonäön

perusteella päättelen että niinku asuu siellä päin ja tervehdin (naurua).” (Petra)

Vaikka ”kyläilyt” ylläpitävät suhteita naapureiden välillä, näitä ”vappujuhlia” järjestetään sen verran harvoin, että niitä ei voi lukea arkiseksi toiminnaksi. Kyläilyt eivät olekaan tavanomaiseen naapurointiin – kuten van Eijk (2011) käsitteen ymmärtää – kuuluvaa kanssakäymistä, koska ne ovat järjestettyjä kohtaamisia ja tapahtuvat jonkun kotona, eivätkä perustu sattumakohtaamisiin kodin ulkopuolella. Se, että jotkut asukkaat järjestävät tällaisia juhlia on osoitus tietynlaisesta yhteisöllisyydestä naapureiden kesken. Toisaalta sen voinee tulkita myös reaktiona pientaloalueen luomalle naapuroinnin puitteelle: fyysisestä ympäristöstä johtuva arkisen kanssakäymisen vähäisyys johtaa siihen, että yhteisöllisyyttä ei naapureiden välille ”pääse itsestään syntymään vaan se täytyy aina järjestää”.

4.1.3. Toiminnan ja merkitysten suhde asumisessa

Pientaloasumiseen on yleisesti liitetty alueen rauhallisuuden, turvallisuuden ja pientalovaltaisuuden mielikuvia (Kortteinen et al. 2005b). Tutkittavassa tapauksessa pientaloasuminen on kuitenkin tuotu kadulle, jossa se sijoittuu aivan kaupungin vuokra-asunnoista koostuvan kerrostaloryppään viereen. Yllä on eritelty niin pientaloasumisen merkityksiä kuin naapureidenvälistä toimintaa haastateltavien näkökulmasta. Nyt kysymys kuuluu, minkälaisen kokonaisuuden nämä muodostavat.

Osiassa 4.1.1. huomataan, että tutkittava pientaloalue luo eriskummalliset puitteet keskinäiselle asumiselle. Alueen luonne – rakennettavan tilan pienuus tonttien määrään nähden – on synnyttänyt asuinympäristön, jota on luonnehdittu samalla julkiseksi ja epäsosiaalseksi. Asumisen julkisuus tai avoimuus riippuu hieman siitä, mistä katsoo. Toki asunnot ovat lähellä niin toisiaan kuin katuakin, mikä tarkoittaa, että omaa tilaa ei liiemmin ole; toisaalta osa taloista on valmistettu niin, että niistä näkee pääsääntöisesti vain yhteen suuntaan, jolloin toisen puolen naapurit jäävät lähes kokonaan pimentoon. Asumisen avoimuus on suhteellista: aivan kadun vieressä ja pientaloryppään reunoilla olevat asunnot ovat toki avoimia kadun suuntaan; sen sijaan kadusta irti ja keskelle pientalorypästä sijoitetut asunnot ovat jokseenkin suojassa kadun eläältä. Sijoittelun toisena puolena on asumisen epäsosiaalisuus: kun asunnot ovat hammastaen rivissä keskenään, ei niistä ole näköyhteyttä kuin lähinaapureihin.

Eriskummallisuutta lisää aivan kadun toisella puolella olevat kerrostalot, jotka jakavat kadun kahteen asumismuodoltaan täysin poikkeavaan puoleen. Pientalo- ja

kerrostaloasukkaiden elämät eivät ole juuri kohdanneet.

”No sieltä ei tunne käytännös katsoen varmaan kukaan juuri ketään, et niilläki on silleen et toi meidän vastapäätä toi talo ni ne kulkee tuolta toiselta puolelta et tiedä minkä näkösi ihmisiä sinne menee ees... silloin rakennusaikaan siel mummot ja papat pysähty juttelemaan mutta neki on kuulemma jo poistunu sieltä... mä luulen et nois talois ei oo esimerkiksi paljoo lapsia et siel on nyt vast alkanu näkyä ja mä en tiä kummosii asuntoikaa siel on ku siel on putkiremontti ollu nyt ni siin on tapahtunu semmonen vaihtuminen taas oikeestaan tänä aikana.” (Pinja)

Pinjan mielikuva on, että kerrostaloissa ei asu paljoakaan lapsiperheitä. Pientalo- ja kerrostaloasukkaiden välillä on luultavimmin eroja niin elämänvaiheessa kuin elämäntavassa. Nämä erot ovat tehneet kadusta kiistanalaisen tilan, joka toimii lähinnä pysäköinti- ja läpikulkupaikkana. Katu on vilkkaasti liikennöity, mutta tästä huolimatta – tai ehkä pikemminkin tämän seurauksena – katu ei käytetä sosiaaliseen kanssakäymiseen. Tuloksena on syntynyt ympäristö, jossa pientalo- ja kerrostaloasukkaat ovat vetäytyneet omille puolilleen, mutta taistelevat keskenään kadun hallinnasta, kuten pysäköinti- ja lumenluontitapaukset osoittavat. Pinjan mainitsemaa pientaloasukkaiden katuverkostoa ei ole syntynyt, mutta kerrostaloasukkaatkaan eivät ole omineet tilaa; katu näyttäisi olevan ei-kenenkään tila. Tämä kaventaa asukkaiden toimintaympäristöä molemmin puolin.

Kun tähän vielä lisää kadun pientaloalueen reunoilta löytyviä häiriötekijöitä, kuten huoltoasemabaarin, alkaa ymmärtää, miksi yhteisöllisyys on pientaloalueella vähäistä. Petra löytää sen, mitä muutkin kaipaavat, läheltä kotiaan.

”... toi Pirkkolan omakotialue ja muut ni ne on jotenki sellasta niin turvallista ja avointa ja jotenki must tuntuu et siel toimii tällanen sosiaalinen kontrolli että se on sitten, jokainen pläntti kuuluu jollekin, jokainen niinkun valvoo jotain aluetta.” (Petra)

Petran ihailemalta Pirkkolan omakotialueelta löytyy se, mikä pientaloasukkailta puuttuu – sosiaalinen kontrolli ja tämän mukanaan tuoma turvallisuuden tunne. Sosiaaliseen kontrolliin kuuluu tilan selkeä jakautuminen ja tästä kumpuava valvonta. Pientaloalueella tilan jakaminen tuottaa ongelmia: yhdellä on ongelmia tilan jakamisessa naapurinsa kanssa, toisella tilan jakamisessa kerrostaloasukkaiden kanssa ja kolmannella tilan jakamisessa lähialueen baariasiakkaiden kanssa. Ongelma piilee siinä, että naapurusto muodostaa sisäisesti ristiriitaisen ja jännitteisen ympäristön, jossa on liikaa erilaisia asumiseen liitettyjä merkityksiä ja toimintatapoja. Oma rauha ei ole,

koska naapurit ovat aivan vieressä. Pientaloasukkaille yhteistä tilaa ei ole, koska kerrostaloasukkaat ovat aivan vieressä. Naapurustossa liikkumista rajoittaa ympäriltä löytyvä häiriökäyttäytyminen.

Naapurointi ja naapurisuhteet, paikkaan sidotun normatiivisen toiminnan lisäksi, näkyvät tässä valossa keinona ylläpitää kontrollia asuinalueella. Naapureidenvälinen vastavuoroinen auttaminen takaa tietyn määrän valvontaa alueella ja tarjoaa turvallisuutta, varsinkin asukkaiden ollessa poissa kotoaan. Tällaisen naapuroinnin merkitys turvallisuutta luovana toimintana korostuu alueella, jossa rauhallisuuden ja yksityisyyden kaltaiset pientaloasumiseen liitetyt merkitykset eivät synny asuinympäristön sisäisen rakenteen samankaltaisuudesta.

Naapureidenvälisiin suhteisiin vaikuttaa kanssakäymistä tukevan ympäristön puuttuminen pientaloalueelta. Pekka löytää vanhasta asuinympäristöstään yhteisöllisyyttä tukevan paikan.

”Siel [vanhassa asuinympäristössä, KE] oli yhteisiä paikkoja niinku tärkeimpänä se hiekkalaatikko mihin kokoonnuttiin, et täs ei oo niinku mitään sellasta, se liittyy ehkä tähän asumismuotoon, et omakotiasumisessa ei oo mitään yhteisiä juttuja et jokaisella on oma tonttinsa ja se on siinä.” (Pekka)

Pekan mukaan nykyinen asumismuoto ei tue yhteisöllisiä puitteita; pientaloasumisessa ”jokaisella on oma tonttinsa” ja asuntoyhtiönsä, ja näistä on huolehdittava. Pekka mainitsee myös naapurisuhteiden merkityksen riippuvan elämänvaiheesta: kun lapset ovat pieniä ja leikkivät enemmän omassa asuinympäristössään, vanhemmatkin yleensä näkevät enemmän naapureitaan. Kun Pekan lapset ovat nyt jo varttuneempia ja heidän kaverisuhteensa keskittyvät asuinalueen ulkopuolelta löytyvien puitteiden, kuten koulun ja harrastusten, ympäristöön, naapurisuhteet eivät ole yhtä merkityksellisiä vanhempienkaan elämän kannalta.

Toisaalta – ja tässä pieniä lapsia sisältävien lapsiperheiden näkökulman puuttuminen aineistosta on ongelmallista – pientaloalueelta löytyy varhaisemmassa elämänvaiheessa olevia lapsiperheitä. Jos toiveena on Pekan sanoin, että ”sillon ku lapset on siinä hiekkalaatikoissa ni silloin niinku näkee vanhemmatki enemmän toisiaan”, yhteisöllisten puitteiden puuttuminen asuinympäristöstä voi olla ongelmallista. Näihin pienlapsisten perheiden asumisen ulottuvuuden merkityksiin ja toimintatapoihin aineisto ei tarjoa sisäänpääsyä. Kun kuitenkin asutaan omalla tontilla pientaloissa, joista on heikko näköyhteys naapureihin, ja alueella, jossa katu ei tue verkoston muodostamista, yhteisöllisyyttä ei

synny luonnollisesti, itsestään. Jäljelle jää yhteisöllisyyden järjestäminen naapurustossa tai sen hakeminen ulkopuolelta.

Vaikka yhteistä toimintaa löytyy, Pipsan aiemmin mainitseman lasten keskinäisen leikkimisen muodossa sekä ajoittaisin kyläilyinä, vaikuttaa siltä, että Petran ihannoimaa turvallisuuden ja avoimuuden ilmapiiriä ei ole saavutettu. Mielestäni asumisen tason voi summata seuraavasti: Suurimmaksi osaksi lapsiperheistä koostuvaan pientaloasumiseen liittyy tiettyjä kulttuurisia merkityksiä – turvallisuus, avoimuus, valvonta, yhteisöllisyys. Täydennysrakentaminen on kuitenkin luonut asuinympäristön, jossa nämä arvot eivät toteudu tai jossa asumisen ahtaus – talojen sijoittaminen lähekkäin ja aivan kadun viereen – heikentää arvojen toteutumisen edellytyksiä. Tämän seurauksena asukkaat ovat sopeutuneet ympäristöönsä. Esimerkkejä tästä ovat Petran valitsema asumisen avoimuus sekä häiriötekijöiden vältteleminen. Osiossa 4.1. Petra sanoo, että asumisen avoimuus on seurausta koetusta julkisuudesta, joka ei mahdollista oman tontin suojaan kätkeytymistä. Tästä syystä onkin ironista, että Petran reaktio kodin ympäristössä havaittuun häiriökäyttäytymiseen on nimenomaan omaan kotiin kätkeytyminen. Miten tämä ristiriita puheen ja tekojen suhteen on selitettävissä? Kyseessä voi olla rajanveto: asumisen avoimuus on tavoittelemisen arvoinen päämäärä, mutta turvallisuus on ensisijaista. Asumisen avoimuus on suunnattu kenties enemmän naapureille – tavoitteena luoda elävämpi naapurusto. Vahvasti päihtyneet ohikulkevat baariasiakkaat luovat konkreettisen uhan tälle naapurustovisiolle, jolloin omaa toimintaa on sopeutettava perusarvon, turvallisuuden, takaamiseksi.

Muutenkin asukkaiden sopeutuminen ympäristöön näkyy pitkälti oman asunnon suojassa pysymisenä, elintilan kaventumisena. Kadun kiistanalaisuus ja se, että se ei ole kenenkään hallitsema tila vaan enemmänkin läpikulkupaikka, kaventavat elinpiiriä entisestään. Lopputulemana on se, että pientaloasukkaat eivät hallitse ympäristöään; heiltä puuttuu sosiaalinen kontrolli. Sosiaalisen kontrollin merkitys vaihtelee tietenkin elämänvaiheen perusteella. Varhaisessa vaiheessa oleville lapsiperheille sosiaalisen kontrollin merkitys lienee suuri, koska elämässä korostuvat tällöin enemmän paikalliset puitteet.

Se, mikä Helsingin muilla tutkituilla täydennysrakentamisalueilla (ks. Vaattovaara et al. 2009) aiheuttaa tyytyväisyyttä, on uusien ja vanhojen asukkaiden välinen fyysinen etäisyys; täydennysrakentamiskohteet muodostavat sisäisesti tasaisen ryhmän sosioekonomiselta rakenteeltaan, mikä näkyy rauhallisena asuinympäristönä. Näin

lähialueelta löytyvät ongelmat eivät häiritse omaa asumisen ulottuvuutta, vaan ennemminkin erottuvat siitä siten, että oma naapurusto rinnastuu suosiollisella tavalla lähialueen ongelmiin. Tätä suhteellista etua (emt., Kortteinen 1982) ei löydy Maunulan täydennysrakentamiskohteesta. Lähialueen ongelmat näkyvät aivan uusien pientaloasukkaiden pihapiirissä. Näin erontekoon oman asumisen ja asuinalueelta löytyvien ongelmien välille ei kyetä; omasta naapurustosta löytyy sosioekonomisen skaalan eri päät, mikä johtaa jännitteisiin ja konflikteihin – pientaloasukkaiden keskenkin.

4.2. Asuinalue – vapaa-aika ja palvelut

Jos asumisen tasolla merkitykset ja toiminta rajautuvat tiettyyn, kodin ympäriltä löytyvään tilaan, vapaa-ajan ja palveluiden puitteiden osalta löytyy enemmän mahdollisuuksia tilan käytön suhteen. Tämä näkyy myös haastatteluissa: osa käyttää lähiympäristöä aktiivisesti vapaa-ajantoimintaan ja palveluihin; toiset taas liikkuvat alueella rajoitetummin. Eräs muuttuja, joka säätelee asuinalueen käyttöä, on aika, vapaa-ajan määrä. Vapaa-aika on käsitteenä epämääräinen ja asumiseen jokseenkin limittyvä. Vapaa-aika voi viitata työn ulkopuoliseen elämään; toisaalta perheenhoitamiseen kuluva aika voidaan jättää vapaa-ajan ulkopuolelle – vapaa-ajan määrittäminen on tulkintakysymys. Lisäksi vapaa-aikaan vaikuttaa elämänvaihe: onko eläkeläinen jatkuvasti vapaa-ajalla vai vain osan ajasta?

Määrittämisen monitulkintaisuuden lisäksi vapaa-ajasta puhuminen puitteiden avulla on ongelmallista. Joidenkin vapaa-aikaan mahtuu useita eri puitteita; toisten vapaa-aikaan puitteita mahtuu hyvin vähän. Samoin palveluita on vaikka kuinka paljon: Monet palvelut ovat vapaa-ajan palveluita, minkä johdosta vapaa-aika ja palvelut menevät jo lähtökohtaisesti osin ristiin. On myös palveluita, joita käytetään muihin toimintoihin, kuten terveyden ylläpitoon, koulutukseen sekä matkantekoon. Tarkoituksena on tässä tutkia, mitä merkityksiä vapaa-aika saa sekä mihin sitä käytetään (lähtökohtaisesti omalla asuinalueella). Onko vapaa-ajalla löydettävissä merkityksellisiä sosiaalisia maailmoja?

4.2.1. Vapaa-aika

Vapaa-ajan merkitykset vaihtelevat selvästi haastateltavien elämäntilanteen mukaan. Haastatteluja edeltävänä aikana yhtä lukuun ottamatta kaikki haastatellut olivat työelämässä. Monilla työpäivät ovat niin pitkiä, ettei työpäivinä jää aikaa tai voimia

harrastuksille.

”... kyl me välil käyään jossain lenkillä.. mut et vois niitä ihan niinku enemmänki käyttää, ja talvel käytiin hiihtämässä niinku muutamaan kertaan tost tota keskuspuiston aluetta ja aikasemmin mä oon pyöräilly ton keskuspuiston halki töihin, et silleen oon niinku käyttäny, mut tälleen ehkä ihan tavallisena arkipäivänä etenki ku on ollu töissä ni ei oo kyl hirveesti tullu kyl lähettyy minnekään.” (Paula)

”...siin on just se, et ku tota tälleen ni työssäkäyvällä ihmisellä ni se aika menee aika paljon siihen et on töissä tai sit on tota himassa, ja sit on nää niinku perheenhoitamiseen liittyvät asiat, että sit meil on viel kesämökki ni me ollaan aika paljon vapaa-ajast siellä et sitä itseasias käyttää aika vähän tätä niinku lähipiiriä.” (Pekka)

Niin Paulan kuin Pekankin tapauksessa lähialueen tarjoamat vapaa-ajan puitteet eivät ole kovinkaan merkityksellisiä. Paulalla työ verottaa vapaa-ajan käyttöä; Pekka mainitsee myös perheenhoitamisen ja kesämökin, jotka kumpikin syövät vapaa-aikaa.

Toisesta ääripäästä löytyy Pipsa, jolle lähialueen ulkoilu- ja harrastusalueet ovat tärkeitä.

”Liikuntapuistoo, uimahallia käytän... keskuspuistoo sauvakävelen kyllä sinne, kävelen aika paljon... ja ulkoilumaja, täällä mä kävelen, sitte sauvakävelen uurnalehdossa käyn... et ihan kävelen tääl lähimetsissä, kyllä, on hirveen tärkeitä paikkoja.” (Pipsa)

Pipsalle varsinkin ulkoilumahdollisuudet ovat tärkeitä. Lisäksi Pirkkolan liikuntapuistosta löytyvä uimahalli on ahkerassa käytössä. Pinja taas kokee läheltä löytyvän voimisteluseuran itselleen tärkeäksi.

”Siel on oikeesti laidasta laitaan, aikuisii tietysti kaikki noissa ryhmissä, mut tota kyl niist nyt suurin osa on varmaan täält ihan läheltä mutta kyl siel sit tulee kauempaakin, vähä illast riippuen, että kyllä autot suhaa paljon siellä siit huolimatta, mutta meit nyt on paljo näitä laatuaikaa viettäviä jotka kävellen pääsee paikalle.” (Pinja)

Voimistelu on Pinjalle sekä kuntoilu- että sosiaalisen toiminnan muoto.

Voimisteluseurasta löytyy laaja, erilaisista asukkaista koostuva sosiaalinen verkosto, jossa viihdytään voimistelun jälkeenkin. Se, että paikalle pääsee kävellen, koetaan merkityksellisenä; se tarjoaa mahdollisuuden jäädä viettämään ”laatuaikaa”.

Ulkoilu- ja liikuntamahdollisuuksien hyödyntämiseen vaikuttaa vapaa-ajan määrän lisäksi oma aktiivisuus. Lähes kaikki haastatellut ovat sitä mieltä, että alueelta löytyy monenlaista harrastetta. Hyvien omatoimiliikunnan mahdollisuuksien lisäksi alueella

koetaan olevan myös sosiaalista toimintaa.

”No siis tääl varmasti vois olla niinku aktiivisempi ku mitä mä oon ollu, täällähän on sitä sellast asukastoimintaa, muun muas nää niinku Maunulan aluefoorumit ja muut, et sitä vois niinku osallistuu tällaseen paikalliseen kaikenlaiseen Maunulaan liittyvään toimintaan mut mä en oo.. no on ollu muutaki tekemistä ni emmä oo niinku halunnu lisähommia, ei oo sillee tähän mennessä ei oo koskaan ollu vapaa-ajan ongelmaa mulla ni mä en oo sillee kaivannu mitään lisäjuttuja siihen, mutta tota mul on se käsitys et täält kyl löytys monenlaista paikallista aktiviteettiä jos sitä haluaa, eri muodoissa, siis ei pelkästään liikuntaa vaa kaikkee muutaki... jos on itte vaan vähä aktiivinen ni kyl niit sit löytyy.” (Pekka)

Pekka kokee, että asukastoimintaa on alueella tarjolla, jos vain itse on aktiivinen. Hänellä itsellään ei ole ollut tarvetta ”lisähommille”, koska vapaa-aikaa ei ole liikaa. Useimmilla haastateltavilla vapaa-aikaa ei ole niin paljoa, että sosiaalinen vapaa-ajan toiminta koettaisiin merkitykselliseksi. Toisaalta poikkeuksiakin löytyy. Esimerkiksi Pipsa on kokeillut eri vapaa-ajan toimintaa useissa paikoissa.

”No tossahan on toi Saunabaariki, mut mä en tiää, se nimi jo mulle on kauheen vastenmielinen, et siellähän on kyl jotaki, harrastusta ja kanssa siinä, mut se on jotenki tuntunu vieraalta, mä en tiää minkä takii... kävin siin lähiöliikunnassa mutta se niinku riippuu et löytää sen oman juttunsa, kyllä täällä on näitä et kyl sä voit hakee sen mihin sä tunnet omas, täällähän on hirveesti...” (Pipsa)

Pipsan mukaan vapaa-ajan toiminnassa ei ole tarjonnan puutetta; ongelmana on enemmänkin löytää ”oma juttunsa”. Pipsan mukaan tätä vaikeuttaa heikko tiedottaminen tarjolla olevista aktiviteeteistä. Seuraavassa sitaatissa on hänen vastauksensa kysymykseen, olisiko vapaa-ajan puitteissa parannettavaa.

”Olis, pitäs enempi tiedottaa niistä jollaki lailla, mä en tiää sitte... et ite minäki jos en mä olis aktiivinen.. tää aktiiviryhmäki, ni mä näin ku mä oon terveyskeskuksessa, ni mä luin siit seinältä, mut harva ihminen jää tiiätsä lukemaan... niinku tää [kantakaupungin] juttuki ni Kirkko&kaupunki-lehdestä mä luin, tuli se lehti, et hei et toi vois olla mun juttu... useampaan paikkaan vois laittaa, kirjastoon tai tämmöseen mis ihmiset nyt liikkuu.” (Pipsa)

Pipsan mukaan tiedonsaanti tarjolla olevasta harrastustoiminnasta on heikkoa; on itse oltava aktiivinen ja oikeassa paikassa oikeaan aikaan.

Vapaa-aika saa siis erilaisia merkityksiä haastateltavien puheessa. Kaikki kokevat paikalliset liikunta- ja harrastusmahdollisuudet hyviksi. Monet käyttävätkin läheisiä ulkotiloja paljon liikuntaan, tosin omatoimiseen liikuntaan. Tuntuukin siltä, että

paikallinen, omatoiminen liikunta ajaa järjestetyn ryhmäliikunnan edelle useammissa tapauksissa. Muutamat tosin osallistuvat paikalliseen ryhmäliikuntaan. Tällöin liikunnallisen funktion lisäksi sosiaalinen kanssakäymisen merkitys näkyy toiminnassa. Monilla omaa harrastamista rajoittaa muut vapaa-aikaa syövät toimet. Yksi tällainen on lasten harrastaminen.

Aikuisten paikallisista vapaa-ajankäyttötavoista poiketen pientaloasukkaiden lasten harrastukset ovat alueellisesti hajautuneempia. Lapset harrastavat enemmän ohjattua liikuntaa. Pekan mukaan lasten hajautuneet liikuntaharrastukset vievät paljon vanhempienkin aikaa, toisin kuin ennen.

”No ne [lasten harrastukset, KE] on nykyään niin hölmöjä varsinkin liikuntaharrastukset et sit pitää niinku autoilla tääl pitkin kehäteitä ja muuta et ne on ihan niinku ihan ympäri pääkaupunkiseutuu.. siin ei oo niinku mitään tällast paikallisuutta tänä päivänä mikä on niinku aika tyhmä systeemi, et niinku sen sijaan et ne lapset pelais tossa kerrostalon pihalla jotain niinku ennen tehtiin, mikä oli hirveen tehokasta, siihen porukkaan löyty siit läheltä ja aina löyty joku jonka kans tehdä jotain ja nyt ne sit viedään jonneki urheiluhalliin mis on valmentajat ja muut ja se on niinku järjestettyä ja ohjattua ja sit yleensä niit pitää kuskata... no se hyvä täs on et täytyy sanoo et ku täst pääsee bussilla nii hyvin ni tää [lapsen] koripalloharrastus hoituu aika hyvin julkisilla et se niihin normitreeneihin pääsee itte bussilla mut sit matsit tuppaa olee jossain huitsin nevadassa et sit pitää lähtee aina autolla.”
(Pekka)

Pekka vertaa nykynuorison harrastustoimintaa omaan nuoruuteensa. Harrastamisen merkitys, ainakin lasten osalta, tuntuu muuttuneen. Kun ennen ”pelattiin” naapuruston pihoilla, nykyään mennään ”treeneihin”. Ennen oli kyse enemmänkin hyötyliikunnasta, jossa toimittiin monipuolisesti; nykyään harrastaminen keskittyy yhteen lajiin ja on ohjattua toimintaa. Lasten harrastukset ovat, koulun ohella, esimerkki puitteiden alueellisesta ja funktionaalisesta eriytymisestä. Nykyinen ”systeemi” vaatii vanhemmiltakin panostamista, mikä syö heidän omaa vapaa-aikaansa. Pekan mukaan lapsen harrastus voi helposti haukata puolet toisesta viikonlopun päivästä.

Toisaalta nuorison ohjattu harrastaminen tulee ymmärrettäväksi Pinjan puheessa paikallisten nuorten valvomattomasta ulkona liikkumisesta.

”Nii et silleen et tavallaan tos on toi iso puistoalue [Asukaspuisto, KE] mikä on niin kutsuttu leikkipuisto... et se on tällönen niinku iltapäivähoitopaikka toki ja sitte osahan sinne jää roikkumaan iltasin ja viettää siel aikaa iltasin mut ei sinne kaikki myöskään päästä lapsiaan iltasin et ku eihän siel oo minkään valvovan silmän alla sitte semmonen kauhee lössi tekemäs kaikkee tyhmää et parempi ne on pitää sit vähä lähempänä kotia että ja kyl nää

lapsetki siihen on reagoinu et eihän ne mene sinne, ja sit Maunulasta on oikeestaan käytännös katsoen kaikki nämä vuodet puuttunu nuorisotalo et millon se on ollu homees ja millon se on ollu jossain väliaikaistiloissa ja joka tapaukses se on niin räjähtäny et ei se must oo kakstuhatlukuu ollu missään vaiheessa... et tääl ei oo niinku kirjastoki, se on niin onnettoman pieni ollu ja ei se oo semmonen kohtaamispaikka et kyl se on ihan oikeesti tääl kaivataan sitä et toi liikuntahalli oli ihan mieletön juttu, mutta sekin että, no kyl kai siel nyt jonku verran käy silleen sit kuntosalilla, et eihän se tietenkään avointa toiminta oo jos seura järjestää treenit ni monethan niistä on ihan hirvittävän kalliita takäläisille, et ei nyt ihan mihin tahansa seuraan voi liittyä vaik se oliski täs hallilla harjottelemassa, et sitähan se on tätä päivää...” (Pinja)

Pinja kokee, että Maunulasta puuttuu nuorten kohtaamispaikka – tila, jossa nuoret voisivat viettää aikaa keskenään valvotusti. Nimenomaan valvonta vaikuttaa merkitykselliseltä nuorten harrastamisessa. Se estää lapsia tekemästä ”kaikenlaista tyhmää”. Nuorisotalon kaltaiset paikalliset puitteet ovat kasvojenkohotuksen tarpeessa. Valvottujen paikkojen puute saa nuoret liikkumaan ulkona iltaisin, mikä johtaa erotteluun: on niitä, jotka liikkuvat ulkona ”kauheessa lössissä”; toisaalta on niitä, joita ei päästetä ulos tai jotka tajuavat itsekin pysyä erossa valvomattomista tiloista.

Pinja näkee, että ongelma on pitkälti ohjatun harrastamisen maksullisuus; vaikka tiloja liikuntaharrastuksille on, nämä eivät ole kaikille avoimia ja saattavat olla liian kalliita osalle paikallisista asukkaista. Pinjan mukaan ratkaisu voisi olla avointen asukasvuorojen tarjoaminen.

”... nimenomaan niit asukasvuoroja pitäis jotenki pystyy tarjoomaan, et aikuisille tääl must järjestetään lähiöliikuntaa tai on järjestetty, nyt se on kai päivätoimintana siirtyny, mut ei se kyl mun mielest nuorii koske, mut mä en ihan tarkkaan tiedä koska meil ei [lapset] oo täs alueella koulussa ollu ni varmaan siel nyt jotain on.” (Pinja)

Pinjan mukaan nuorille ei ole samalla tavalla järjestetty harrastusmahdollisuuksia kuin aikuisille. Kun edullisia harrastusmahdollisuuksia on hyvin rajoitetusti, tästä seuraa jako nuoriin, joilla on mahdollisuus osallistua ohjattuun toimintaan ja niihin, jotka keksivät vapaa-ajanviettotapoja omatoimisesti. Tämä tuskin on tuore kehitys, mutta sillä saattaa olla vaikutuksia alueelliseen identifiointumiseen. Jos hyväksytään Pekan näkemys siitä, että ennen harrastettiin enemmän paikallisesti naapuruston muiden lasten ja nuorten kanssa, nykypäivän harrastamisen eriytyminen kodin piiristä johtaa siihen, että nuorten sosiaaliset suhteet ja sosiaalisen kanssakäymisen puitteet saattavat löytyä kokonaan jostain muualta kuin asuinalueelta. Tähän vaikuttaa harrastamisen lisäksi koulun valinta,

kuten Pekka sanoo.

”... jostain syystä meidän [lapsilla] ei oo sit täs niinku lähipiiris ei oo sellast kaveripiiri täs niinku Maunulassa oikeestaan, sellast niinku korttelijengii heillä ainakaan, et se ehkä johtuu siitä ku ne on sit menny Ogelin kouluun ni sit ne kaverit on enemmän siellä... meidän [lapset] ei oikeestaan kauheesti tääl Maunulas vietä sitä aikaa, tietokoneet vie suurimman osan ja sit se mitä jää muuta aikaa ni ne on sit kuitenkin jossain muualla ku täällä.” (Pekka)

Nuorten käyttämien puitteiden alueellisella eriytymisellä voi olla merkittäviä seurauksia sosiaalisen sekoittamisen projekteille. Tämä näkyy myös käytetyissä palveluissa, joihin kiinnitän katseeni seuraavaksi.

4.2.2. Palvelutarjonta

Aloitetaan lasten kouluvalinnoista, joihin edellinen sitaattikin viittasi. Haastateltujen lapsiperheiden lapsista neljä oli muussa kuin lähialueen koulussa – vain kaksi nuorinta kävi lähikoulua. Näyttää siltä, että lapsi menee aluksi paikalliseen lähikouluun ala-asteelle, käy joissain tapauksissa myös yläasteen, mutta siirtyy viimeistään yläasteen jälkeen painotetun opettamisen kouluun tai ammatilliseen kouluun. Painotettu opetus vaikuttaakin tärkeältä kriteeriltä koulua päätettäessä. Toinen esiin noussut tekijä on Maunulan ala-asteen tekemät leikkaukset opetukseen. Pinja kertoo, miksi heidän perheensä päätti siirtää lapsensa pois Maunulan koulusta.

”... se oli ihan hyvä koulu ja siel oli resurssit kunnossa, mut mä en tiä johtuks se siit uudest rehtorist vai mistä se johtu, et he itse suhtautu siihen että tää Maunulan oppilasaines on sellasta että tääl esimerkiks ei kannata ylimäärästen kielten lukeminen koulussa, ja meil oli silloin meidän [lapsella] ni ihan loistava luokka siis ne kaikki tykkäs olla ja ne kaikki oli jäämässä sinne kouluun sen kakkosen jälkeen ja tän puheen jälkeen sieltä lähti puolet luokasta pois, et todettiin et heidän voimavarat ei riitä ku sopeuttaa näitä maahanmuuttajia sinne, et ei tääl kannata satsata muuhun... ne hajos sitte lähiseudun kouluihin, et must niinku se oli just tyypiesimerkki siitä et tääl pitäis must huomioida kyllä kaikki asukkaat ja kaikkien asukkaiden tarpeet eikä pohtii sitä miten jotku ongelmallisemmat sijoitettais osaks muuta tai jotain muuta... must se oli ihan käsittämätön juttu.” (Pinja)

Pinjan perheen päätökseen vaikutti vieraiden kielten leikkaaminen opetettavien aineiden listalta. Tämän päätöksen vaikutus oli merkittävä, sillä suuri osa luokasta vaihtoi tämän, toisen luokan, jälkeen koulua sellaiseen, jossa kielitarjonta oli parempaa. Pinjan puheessa kuuluu koulutuksen merkitys. Pettymyksen aiheutti tunne, että kaikkia asukkaita ei huomioida opetussuunnitelmissa vaan keskitytään ongelmallisten oppilaiden sopeuttamiseen. Koulun opetustarjonnan ei siis koettu vastaavan omia

odotuksia. Seurauksena oli Pinjan mukaan kahtiajako: ne, jotka halusivat parempaa kieliopetusta ja joilla oli taloudellisia resursseja, siirsivät lapsensa toiseen kouluun; ne, jotka eivät kaivanneet parempaa kieliopetusta tai joilla ei ollut taloudellisia resursseja, pitivät lapsensa Maunulan koulussa.

Lasten kouluvalinnoissa näkyy sama jakautuminen kuin lasten harrastamisessakin: kyky panostaa lasten koulunkäyntiin ja harrastamiseen johtaa etsimään vaihtoehtoja omaa asuinalueelta laajemmalla alueella. Taloudelliset resurssit, ja todennäköisesti myös odotukset lasten koulutuksen ja vapaa-ajankäytön suhteen, eriyttävät lapsia alueellisesti. Vaikka lapset asuisivat toisella puolella katuja toisistaan, voi olla, etteivät heidän elinpiirinsä juurikaan risteäisi.

Koulu- ja harrastusvalintojen eriytymistä edesauttaa hyvät liikenneyhteydet, jotka Maunulasta löytyvät.

”Nehän [kulkuyhteydet, KE] on loistavat, oikeesti hyvät, et ku se jokerilinja nyt sattuu kulkemaan Maunulan ohi, ni se tavallaan hoitaa sen et me päästään itään ja länteen siitä, ja sitten siitä kulkee ihan runsaasti busseja keskustaan... ja tietysti siinä on se Huopalahden asema että käyttämällä sitä jokeria ni siitäki pääsee aika näppärästi. Siin on niinku vaihtoehtoja sen kulkemisen suhteen.” (Petra)

Likipitäen kaikki haastatellut pitivät julkisen liikenteen palveluja erinomaisina. Sen lisäksi, että Maunulasta pääsee keskustan suuntaan helposti, Jokeri-linja hoitaa itä-länsi-suuntaisen poikittaisliikenteen. Julkisen liikenteen yhteydet takaavat, että palveluita ja harrastuksia voi hakea kauempaakin kuin omalta asuinalueelta ilman, että on liikuttava autolla. Julkisen liikenteen merkitystä pientaloasukkaiden elämässä ei sovi aliarvioida. Petra mainitsee liikenneyhteyksien merkityksen päätöksessä muuttaa Maunulaan.

”... se paikka valikoitu pelkästään sen takia että se oli kaikista lähimpänä Helsingin keskustaa ja sitten sitä varmaan joku tutki et sieltä oli aika vaivattomat julkisen liikenteen kulkuyhteydet Helsingin keskustaan.” (Petra)

Miten julkisen liikenteen yhteydet vaikuttavat asukkaiden peruspalveluiden käyttöön? Haastattelujen perusteella vaikutus tuntuu vaihtelevan. Havaittavissa on, että kuluttaminen jakaantuu kahteen eri luokkaan – arkiostoksiin ja viikonloppukuluttamiseen. Arkiostokset tehdään paikallisesti. Kilometrin säteellä pientaloalueelta on ainakin neljä ruokakauppaa: Pakilan S-Market, Pakilan Lidl,

Maunulan S-Market ja Maunulan Alepa. Maunulan S-Marketia lukuun ottamatta kauppoja käytetään päivittäisiin arkiostoksiin. Muutenkin arkiset lähipalvelut koetaan vähintäänkin riittäviksi.

”Maunulassa siel on palveluita hyvin, eli siellä on terveysasema, kirjasto ja kauppa kaikki kävelyetäisyydellä, mitä mul ei oo koskaan aikasemmin ollu, eli kaikki palvelut on niinku ihan käden ulottuvilla, ne semmoset pakolliset... peruspalvelut on ihan oikeesti helposti saatavilla.” (Petra)

Kritiikkiäkin kuuluu. Pipsan mielestä pankkipalvelut ovat heikentyneet, mikä aiheuttaa vanhemmille ihmisille ongelmia.

”Mä vaan ihmettelen et miten noi vanhemmat ihmiset ku ei oo pankkipalveluita, ni miten ne hoitaa asiansa... nyt me kaikki hoidetaan näiden vanhuksien laskuja ja näitä ku ei ne pärjää enää, et kyl nyt joku luulis olevan joku palvelupaikka, pankki täälläki, et kyl se on niinku mun mielest semmonen joka täytyy olla, et täs on lähin on Haagassa et tos Pakilantiellä on mut sehän ei hoida mitään... raha-asioita eikä tiliasioita eikä mitään, ei tavallisten ihmisen asioita, et kyl yks semmonen sais olla.” (Pipsa)

Jos arkiostokset tehdään paikallisesti, viikonloppuostoksille lähdetään pidemmälle.

”Viikonloppusin ni ei kyllä käydä täs ihan lähistöllä, esimerkiks Jumbossa tai sit tuolla Tammistossa tai sit jos on jotain erikoista ni sit tietysti keskustas, mut et jos on vaan ihan tavallista ni sit noissa isommissa keskuksis.” (Paula)

Paula käy viikonloppuisin suuremmissa kauppakeskuksissa tai keskustan kaupoissa. Keskusta ja paremmin varustellut ruokakaupat mainitaan muutenkin viikonloppuostoskohteina. Pari haastateltavaa mainitsee syynä tähän sen, että viikonloppuisin halutaan syödä hyvää ruokaa. Viikonloppuruokailu tapahtuu kuitenkin useimmiten kotona, koska paikallisesta ravintolatarjonnasta löydetään puutteita.

”Viikonloppuna semmonen muu kun kebab- tai pitsaruokapaikka, ni semmonenhan sieltä puuttuu, mut mä ymmärrän et se on tietysti hankala tuota saada kannattamaan, mutta tavallaan siellä olis ihmisiä jotka sitä, muutkin kun minä, on kaivanneet että ois ihan normaali, semmonen vois olla aika kiva, tavallaan se Pakilan ja Pirkkolan ja Maunulan risteys tai se yhtymäkohta ni siin ois aika hyvä olla semmonen... Nii siis siellä ei oikeestaan saa ku pitsaa tai sitte sitä kebabbia, kylhän me toki käytetään niitä pitserioita, ostetaan kotiin pitsaa siitä, mutta olis kiva että siellä olis joku muukin..” (Petra)

Paikallisen ravintolatarjonnan nähdään koostuvan kahdenlaisesta ruoasta, pitsasta ja kebabista. Suurin osa haastateltavista käy näissä ravintoloissa silloin tällöin. Yleensä

niistä kuitenkin haetaan pitsaa kotiin, joten ulkona syömisestä ei ole useinkaan kyse. Petran mukaan paikalliset ovat kaivanneet tavallista perheravintolaa, jossa tarjottaisiin muutakin kuin edellä mainittuja ruokia. Toivoa paremmasta on kuitenkin havaittavissa, vaikka Paulan reaktio seuraavaan kysymykseen on paljon puhuva.

K: ”Jos te nyt lähette vaik johonki ravintolaan tai ulos tällai suuntauiks se aina sit keskustaan vai onks teil jotain tiettyjä täs missään?”

H: ”(naurua) No kyl se suuntautuu keskustaan et se ei suuntaudu Maunulan ostarille et tota mut siis nythän tota Nyt-liitteessä oli esitelty sellanen ravintola ku Pikku Jerusalem ja onhan se harvinaista et Nyt-liitteessä on niinku Maunulan tota ostarilta ravintola ni tota sinne vois oikeestaan nyt sit mennä koska siin oli kehuttu... mut siis muuten mä en oo niinku ikinä käyny kyllä täällä missään ravintolas muutaku tos on Kotipizza jos tilaa pitsaa ni tossa niinku pakilan puolella on niinku lähin Kotipizza.” (Paula)

Paulan mainitsema ravintola esiintyy jonkinlaisena kummajaisena Maunulan ravintolatarjonnassa. Muidenkin mainitsema ravintola on ilmeisesti saavuttanut suosiota paikallisten keskuudessa, ja sen toivotaankin saavan paremmat tilat. Toinen merkityksellinen piirre edellisessä sitaatissa on näkemys Suursuon ostoskeskuksesta. Pelkkä ajatus ostoskeskuksesta kuluttamisen areenana herättää Paulassa hilpeyttä. Ostoskeskus saa haastatteluissa erittäin voimakasta kritiikkiä osakseen lähes kaikilta haastatelluilta. Siitä käytetään ilmaisuja kuten ”järkyttävä paikka”, ”kuvottava” ja ”kaamee paikka”.

”... sillonhan ku se tuli sinne ni siin oli kaupat kaikki ruokakaupat ja näin mut nythän se ei oo mitään muuta ku näitä pitserioita ja baareja, et eihän sinne oo niinku mitään asiaa, et sielläkin on kampaamoo ja mitä siel, mut ei sinne, välillä siel on sen näköst porukkaa et ei sinne oo mitään asiaa mennä, että oon mä siin hierojalla kerran käyny mut se on jotenki niin epämiellyttävä se ympäristö siinä.” (Pipsa)

Pipsan mukaan ostoskeskuksesta on tullut niin epämiellyttävä ympäristö, että vaikka siellä on muitakin palveluita kuin pitserioita ja baareja, hänellä ei ole sinne ”mitään asiaa”. Paikasta tekee luotaantyöntävän sen käyttäjäkunta; ostoskeskus esiintyykin haastateltavien puheessa eräänlaisena alueen rappeutumisen symbolina.

No se on se tota, asia on kyl onneks jo korjautumassa, mut mun mielest se Suursuon ostari niin on ihan järkyttävä paikka, et me on täs, et varmaan puol Maunulaa on odottanu et se sais dynamiittia, et sehän on ollu sellanen pitkällinen vääntö, no nyt siihen on jo rakenteilla se uus S-marketti ja muuta, et mä luulen et se on aika hieno juttu Maunulalle, koko kaupunginosan kasvot jotenki puhdistuu ku siihen tulee niinku kaupan lisäks muutaki, jotain pikkupuoteja ja jotain sellasta ni palvelut paranee.” (Pekka)

Pekka puhuu vanhan ostoskeskuksen viereen rakennettavasta uudesta ostoskeskuksesta. Vanha ostoskeskus on ollut ”pitkällisen väännön” kohteena jo pidemmän aikaa. Pekan mukaan puolet Maunulasta on toivonut sen purkamista; uudelta ostoskeskukselta odotetaan alueen ”kasvojen puhdistumista”. Ostoskeskuksella vaikuttaa Pekan mukaan olevan suuri merkitys alueen imagolle. Jos ostoskeskus on ”järkyttävä”, se luo alueesta huonoa kuvaa ulkopuolisille.

Ostoskeskus vaikuttaa jakaneen Maunulan asukkaat puolesta ja vastaan -leireihin; toiset ovat taistelleet sen säilyttämisen puolesta, mutta uudet pientaloasukkaat ovat voimakkaasti sen purkamisen puolella. Mikä ostoskeskuksesta tekee niin voimakkaasti mielipiteitä jakavan paikan? Haastattelujen perusteella pientaloasukkaat kokevat, että ostoskeskus ei tarjoa heille mielekkäitä palveluita – paitsi yhden, edellä mainitun ravintolan. Ostoskeskuksesta on julkisessa puheessa luotu kielteinen mielikuva.

”Joo ei ollu että siis lähinnä sitte tyylii guuglailtiin vähä et uskaltaaks (naurua) tänne muuttaa ku siin itseasias ei ollu mitenkään hirveen positiivisii niinkun tota jotenki ne guuglaukset... siis että tota on jotenki et on aika paljo just jotain, no siis et on niinku jotain ongelmia, jotain narkkareit tos ostoskeskukes tai sen niinku luona, ja just jotain juoppoja et niinkun.” (Paula)

Paulan mukaan ostoskeskuksesta piirtyy, internetin välityksellä, kielteinen mielikuva ympäristönä, jossa liikkuu ”juoppoja” ja ”narkkareita”. Palveluiden epämiellyttävyys voi olla yksi merkityksellinen tekijä ostoskeskuksen vastaisissa asenteissa; toisena merkityksellisenä tekijänä esiintyy ongelmaväestö, joka mielikuvissa ja narratiiveissa yhdistetään ostoskeskukseen. Ongelmaväestön yhdistäminen paikkaan aiheuttaa narratiivisen etäännyttämisen (ks. van Eijk 2012). Ostoskeskuksesta on muodostunut tuttavallinen sosiaalinen maailma osalle paikallista väestöä (Autio 2014). Tuttavallisuus joillekin tekee siitä kuitenkin epämiellyttävän ympäristön toisille, kuten pientaloasukkaille. Ostoskeskukseen tiivistyykin eräs haastatteluissa näkyvä vastakkainasettelu – vanhan ja uuden rakennuskannan asukkaiden välillä. Tämä vastakkainasettelu nousee esiin alueen palveluita koskevassa puheessa. Toivoessaan uusia palveluita Pipsa tulee maininneeksi taustalla vaikuttavan vastakkainasettelun.

”Eiks tohonki nyt sit vois, nii no, joku ruokapaikka sit tohon siihen uuteen [ostoskeskukseen, KE]... kahvila, joku tämmönen mihin vois sitte viedä kahville, et siinähan on siin Saunabaarissa mut se on jotenki se on niinku nii syrjä-, must tuntuu et se on vähä sisäänlämpiävä juttu... nii, mä en tiä, et siin on se, et semmonen saattaa olla... ja sit nää

vanhat maunulalaiset, et kylhän ne vastusti näitä taloja hirveesti noi naapurit, noi kerrostalot tossa juu, et me kävellään sit mennään kauppaan ni heiän pihojen läpi ja mä oon sit tutustunu siihen yhteen rouvaan... hän vaa kerto et ku ne oli niin vastaan että hän ei mitään tämmösiä ja nyt se on nii tyytyväinen et tää on niinku rauhottunu (naurua) ja kuitenkin siistejä taloja ja jokaisel on autot et menee kauppaan, ei he heiän piholle mee, mut semmonen ennakkoluulo niillä oli et siit saattaa heille koituu jotain, mut et kyl kaikki niinku täs on ihan tyytyväisii et me ollaan tässä et kylhän tää siistiyty tämä kohta kyllä huomattavasti.” (Pipsa)

Uuden kahvilan toiveeseen vaikuttaa varmasti kahvilapalveluiden koettu vähyys. Toisaalta olemassa olevat palvelut koetaan ”sisäänlämpiäviksi”. Pipsa yhdistää Saunabaarin koetun sisäänlämpiävyyden täydennysrakentamiskohteeseen osoitettuun vastustukseen. Pipsan mukaan vanhojen maunulalaisten huolena oli, että pientaloasukkaat käyttäisivät heidän tonttiaan läpikulkuun – ikään kuin valtaisivat heille kuuluvia tiloja. Pipsa kuitenkin mainitsee tunteensa viereisen kerrostalon asukkaan, joka on ollut tyytyväinen pientalojen valmistumiseen. Ennakkoluulot eivät ole toteutuneet, vaan naapurusto on rauhoittunut ja siistiytynyt.

4.2.3. Toiminnan ja merkitysten suhde vapaa-ajassa ja palvelutarjonnassa

Paikallisista vapaa-ajan puitteista ja palveluista muodostuu ristiriitainen kuva haastatteluissa. Vapaa-aikaan liitetyt merkitykset riippuvat asukkaiden työn, perheen ja omien kiinnostusten muodostamasta kokonaisuudesta. Siinä missä yhdelle omat harrastukset ovat erittäin tärkeitä, toiselle riittää omatoiminen kuntoilu, kun kodin- ja perheenhoitaminen vie suuren osan vapaa-ajasta. Haastateltavien puheessa korostuu lähiympäristön hyvät vapaa-ajan mahdollisuudet: keskuspuiston, Paloheinän latujen ja alueen puistojen kaltaisia ulkoilutiloja sekä liikuntaluolan ja Pirkkolan urheilupuiston kaltaisia sisätiloja kehutaan. Haastatteluista saa sen kuvan, että varsinkin ulkoilutiloja, ja jossain määrin myös sisäliikuntatiloja, hyödynnetään ahkerasti.

Ulkoilutiloja käytetään pääasiassa kuntoiluun ja virkistymiseen. Esimerkiksi hiihtämisestä on tullut Pekalle tärkeä harrastus, koska Paloheinän ladut tarjoavat erinomaiset olosuhteet harrastukselle. Lähiympäristön ulkoilutilat mahdollistavat monipuolisen, omatoimisen hyötyliikunnan. Aikuisten harrastamisessa ulkoilutilojen käyttö perustuukin ensisijaisesti niiden mahdollistamiin harrastusmuotoihin ja vasta toiseksi, jos ollenkaan, sosiaaliselle kanssakäymiselle.

Liikunnan areenoiden lisäksi myös puistot mainitaan miellyttävinä vapaa-ajan

ympäristöinä. Pinjan mukaan asuinympäristön miellyttävimpiä puolia ovat nimenomaan puistoalueet.

”Onhan täällä hieno esimerkiksi tää Mätäoja mikä kiertää täällä, se menee täältä jostain, ei se kaikkialta nyt kovin kaunis oo, et ei sitä voi väittää mut tännehän se tulee sitte, ja sinnehän ollaan nyt väkerretty luontopolkua kans et se on semmonen omanlaisensa luontotyyppi et se on niinku ainoo vesielementti oikeestaan ton Sorsalammikon lisäksi ja kyl ne siel lapset on leikkiny ja hauskaahan siel on niinku palikoita uittaa ja kiviä heittää ja sillee... ja sit tääl on näitä lehtoalueita, ne tekee kasvillisuuden semmoseks mielenkiintoseks ja onhan sit tää äärimmäisen viehättävä puisto, sinne on muun muas istutettu päärynäpuita et sitä yritetään pitää... se on semmonen niinku melko luonnontilainen alue.” (Pinja)

Pinja löytää puistoille eri tarkoituksia: ne toimivat lasten leikkipaikkoina, tekevät alueen luonnosta monimuotoisen ja tarjoavat mahdollisuuden pitää ympäristö esteettisesti miellyttävänä. Tällöin ulkoilutiloissa korostuu toimintamahdollisuuksien lisäksi niiden esteettinen arvo rakennetun ympäristön vastakohtana. Ne eivät ole pelkästään toiminnan tiloja, vaan niillä koetaan olevan itseisarvo, joka virkistää jo pelkällä olemassaolollaan. Toisaalta myös rakennetusta ympäristöstä löydetään esteettisiä piirteitä, varsinkin suhteessa toisenlaiseen rakennettuun ympäristöön. Paulalle rakennetun ympäristön esteettisyys vaikuttaa siihen, missä hän käy ulkoilemassa.

”Onhan noi kivemman näkösii noi talot tossa niinku Pakilan puolella niinku sillee tutkailla ihmisten pihoja ja rakennuksia ni sitte on kivempi niinku kävellä tääl [Pakilassa, KE] päin... oishan täälläki [Maunulassa, KE] niit viiskytluvun kerrostaloj joit ois ihan kiva katella, sitte noi seitkytluvun [kaupungin vuokratat, KE] ni ne ei oo niin kivoi.” (Paula)

Sisäliikunta- ja sosiaalisten tilojen käyttö on vähäisempää. Vain Pinjan puheessa sisäliikuntatiloja kehutaan niiden tarjoaman sosiaalisen kanssakäymisen takia. Paikallisen seuran järjestämä voimistelu tarjoaa heterogeenisen sosiaalisen puitteen; siellä syntyy kanssakäymistä erilaisten ihmisten kesken (ks. van Eijk 2010c). Pinja kokeekin tämän kanssakäymisen muodostaman verkoston itselleen tärkeäksi. Muuten haastateltavat, sikäli kun he sisäliikuntatiloja käyttävät, korostavat, ulkoilutilojen tapaan, liikuntaa kunnon ylläpitäjänä.

Haastateltavien paikallisen vapaa-ajan toiminnan rajoittumisessa suuressa määrin omatoimiseen liikuntaan ei ole kyse puitteiden puutteesta. Kaikki sanovat, että puitteet – sekä harrastamisen paikkoina että sosiaalisina miljöinä – ovat hyvät. Kyse on enemmän vapaa-ajan rajoittuneisuuden ja itselleen merkitykselliseksi kokevan toiminnan yhteensovittamisesta; tähän yhtälöön ei lähtökohtaisesti sosiaalinen toiminta mahdu.

Haastateltavat kuitenkin liikkuvat lähiympäristössä varsin ahkerasti, mitä ei heidän puheensa perusteella voi sanoa lapsista.

Nuorison vapaa-ajankäyttö on aikuisten vastaavaa hajautuneempaa ja ohjatumpaa. Jokaisen lapsiperheeseen kuuluvan haastatellun lapset ovat mukana ohjatussa harrastustoiminnassa. Monissa tapauksissa harrastuksen puitteet löytyvät aivan muualta kuin asuinalueelta. Paikalliset lasten ja nuorten vapaa-ajan puitteet herättivätkin kritiikkiä. Pinja puhuu⁴ valvottujen, nuorisolle suunnattujen tilojen puutteesta. Pekan puheessa⁵ taas kuuluu kulttuurinen muutos nuorten harrastamisessa. Nuorison vapaa-aikaa kehystää kaksi, mahdollisesti yhteenkietoutunutta, muutosta: yhdellä puolella nähdään kulttuurinen muutos ohjatumpaan, erikoistuneempaan ja entistä kauemmas kotia sijoittuvaan harrastamiseen; toisaalta paikallisten puitteiden ja nuoriin kohdistuvien palveluiden nähdään rapistuneen Maunulassa. Seurauksena on, että pientaloasukkaiden lapset liikkuvat vapaa-ajallaan ympäri pääkaupunkiseutua, kun taas monien muiden nuorten täytyy tyytyä paikallisiin tiloihin ja keksiä itse itselleen ajanviettotapoja. Kolmas nuorten vapaa-ajankäyttöön vaikuttava tekijä on teknologia; lapset viettävät enemmän aikaa tietokoneella.

Mikä tässä nuorten harrastamisen hajautumisessa on vanhemmille merkityksellistä? Pinjan puheesta nousee valvonnan merkitys; lasten halutaan viettävän vapaa-aikaansa valvotusti. Kun asuinalue ei tarjoa valvottuja puitteita nuorison sosiaaliselle toiminnalle, nuorten vapaa-ajan toiminta suuntautuu muualle. Tämä ei tietenkään tarkoita, etteikö se suuntautuisi muualle, vaikka puitteet asuinalueella olisivat paremmat. Pikemminkin kyse on siitä, että vartenotettavaa paikallista vaihtoehtoa, johon vanhemmat voisivat turvallisesti lapsensa päästää, ei ole edes tarjolla. Pekka taas mainitsee nuorten harrastusten vaatiman ajankäytön. Nuorison harrastamisen eriytyminen vaatii vanhemmilta niin taloudellisia kuin ajallisia resursseja.

Kouluvalinnoissa näkyy samoja piirteitä kuin harrastuksissakin: paikallisen tarjonnan koetaan heikenneen; samaan aikaan muualta löytyy entistä erikoistuneempaa tarjontaa. Seuraus on Pinjan⁶ mainitsema kahtiajako: resursseja omaavat ja parempaa koulutusta haluavat siirtävät lapsensa muihin kouluihin; paikalliseen kouluun jää jäljelle ne, joilla

4 Ks. 4.2.1.

5 Ks. 4.2.1.

6 Ks. 4.2.2.

ei ole halua tai kykyä siirtää lapsiaan muuhun kouluun.

Suhtautuminen paikallisiin palveluihin on ylipäänsäkin ristiriitaista. Peruspalveluiden läheiseen sijaintiin ollaan tyytyväisiä, joitain poikkeuksia lukuun ottamatta. Arkisiin tarpeisiin palvelut koetaan riittäviksi: ruokakaupat ovat lähellä, terveydenhoito- ja kirjastopalvelutkin löytyvät kävelyetäisyydeltä. Sen sijaan ravintolatarjonta herättää kritiikkiä. Useampi haastateltava mainitsee hyvän ruoan merkityksen suureksi, varsinkin viikonloppuisin. Ongelma on siinä, että paikallinen ravintolatarjonta on yksipuolista pitsakebab-ravintoloinen. Tästä johtuen ruokaa tehdään lähinnä kotona perheen kesken. Tällöin paikalliset ruokakaupat osoittautuvat riittämättömäksi, joten ostoksille suunnataan suurempiin kauppakeskuksiin. Toisena vaihtoehtona mainitaan pitsan hakeminen paikallisesta ravintolasta kotiin; harva käy syömässä ulkona paikallisissa ravintoloissa.

Yksipuolisen ravintolatarjonnan toisena puolena on niihin liitetyt mielikuvat, niiden vaikutus alueen imagoon. Paikallinen ravintolatarjonta yhdistetään pääsääntöisesti alueen ongelmaväestöön. Selvimmän esimerkin tarjoaa vanha ostoskeskus. Ostoskeskuksen aikaansaamat reaktiot haastateltavissa vaihtelevat hilpeydestä inhoon; reaktion syy vaikuttaa kuitenkin olevan, että paikka ei tarjoa heille juuri mitään mieleisiä palveluita ja houkuttelee alueen ongelmaväestöä osakseen. Samanlaisia mielipiteitä esitetään myös paikallisen huoltoaseman baarista⁷ ja jo puretusta paikallisesta ravintolasta (Pirjon krouvista), jonka muutoksen, rehdistä ruokaravintolasta pelkäksi kaljakuppilaksi, voi nähdä metaforana paikallisten palvelujen koetulle rappeutumiselle.

Näiden palvelujen rappeutuminen on osoitus kehityksen kulkemisesta väärään suuntaan. Tämän takia uuteen ostoskeskukseen ladataan suuria odotuksia – Pekka uskoo, että ”koko kaupunginosan kasvot jotenki puhdistuu” uuden tilan ja parempien palvelujen myötä. Uuden ostoskeskuksen merkitys on, ainakin Pekan mielestä, kaksijakoinen: yhtäältä siltä odotetaan parempia palveluita, kuten uutta kirjastoa; toisaalta sen uskotaan puhdistavan alueen likaantunutta imagoa.

Se, mitä merkityksiä paikoille annetaan, heijastuu myös siinä, missä paikoissa toimitaan – miten tila jaetaan. Ulkoilutiloissa korostetaan valvonnan, kunnossapidon ja turvallisuuden merkityksiä: Nuoret pyritään pitämään valvovan silmän alla. Tämä näkyy

⁷ Ks. 4.1.1.

siinä, että he ovat mukana ohjatussa harrastustoiminnassa ja välttelevät valvomattomia tiloja, kuten Pinjan⁸ mainitsemaa asukaspuistoa. Haastateltavien omaan vapaa-aikaan kuuluu ylläpidettyjen tilojen käyttäminen tai osallistuminen tilojen kunnostamiseen. Esimerkkejä tästä tarjoavat usean haastateltavan hiihtoharrastus, koska Paloheinässä on hyvin hoidetut ladut, sekä Pinjan mainitsema puiston hoitaminen. Kunnossapito luo järjestystä, mikä vaikuttaa, valvonnan ohella, myönteisesti turvallisuuden tunteeseen⁹. Tämä näkyy kielteisen kautta, kun Petra puhuu valvomattoman metsikön aiheuttamasta turvattomuuden huolesta.

”Toi [Maunulan yhteiskoulun viereinen, KE] metsikkö, ni siihenhän on kaavotettu nytte noita siis uudistuotanto- tai rivitaloja tai pistetaloja, ja metsä on toki onhan se hauska et on tämmösiä vihreitä alueita ja vähä hengittää mutta sitte toisaalta hyvä puoli on se että sieltä poistuu tällaset katvepaikat mihin ei pysty kerääntymään, ne on niinku sosiaalisesti julkisia ja valvottuja et ei tuu kenenkään takapihoja mihinkään, emmä tiä sit mihin ne [juopot, KE] siirtyis jos toi oikeesti rakennetaan, mut siel on niinku muutama paikka semmonen mihin ei mielellään mene.. johtuu tästä epäsosiaalisesta aineksesta.. tai emmä niinku itse, mulle ihan sama tai mä pystyn sietämään kunhan pysyy siellä, mutta mä lähinnä ajattelen lapsia aina siinä, että onhan se varmasti turvallista.” (Petra)

Kyseisessä metsikössä on kaksi toisiinsa kytkeytyvää, turvattomuutta aiheuttavaa tekijää. Se on kunnossapitämätön katvealue, jonka valvonta on vaikeaa. Tästä syystä se on kerännyt juoppoja, jotka ennalta arvaamattomalla käytöksellään luovat turvattomaksi koetun ympäristön, varsinkin metsikön vieressä olevaan kouluun kulkeville nuorille. Sama valvonnan puute saa nuoret välttelemään asukaspuistoa. Vaikuttaa siltä, että niin valvonnan puute kuin ennalta arvaamattomaksi koetut ihmiset ovat tekijöitä, joiden perusteella tila määritellään ongelmalliseksi ja välteltäväksi.

Palvelujen kohdalla on havaittavissa taistelua tilan määrittelystä. Sosiaaliseen kanssakäymiseen kannustavat palvelut, kuten ravintolat, kahvilat ja baarit, koetaan pääsääntöisesti epämiellyttäväiksi. Ongelma ei johdu niinkään valvonnasta kuin sosiaalisista rajanvedoista ja kunnossapidosta. Saunabaari on Pipsan mukaan ”sisäänlämpiävä” paikka, mikä selittänee, miksi ”se on jotenki tuntunu vieraalta”. Vanha ostoskeskus on ollut pitkään kiistan kohteena: monille vanhoille maunulalaisille sen

8 Ks. 4.2.2.

9 Petran kommentti osiossa 4.1.3. Pirkkolan omakotialueesta paikkana, jossa valvonnan ja selkeän tilan jakamisen kautta on saavutettu avoin ja turvallinen ympäristö, jossa toimii sosiaalinen kontrolli.

baari on rakas kohtaamispaikka; toisille se on räjäinen muinaisjäänne, josta tulisi päästä jo eroon (Autio 2014). Haastateltujen näkökulmasta ongelma on, että heille mieleisiä sosiaalisia puitteita, kuten ravintoloita, ei alueelta montaa löydy. Nykyiset puitteet eivät ole ”muuta ku näitä pitserioita ja baareja”; tai sitten paikka, kuten Pinjan mainitsema nuorisotalo, ”on niin räjähtäny et ei se must oo kakstuhatlukuu ollu missään vaiheessa”. Haastateltujen toiveiden ja paikallisen palvelutarjonnan yhteensopimattomuus selittää, miksi pientaloasukkaiden paikallisten palveluiden käyttö on, peruspalveluita lukuun ottamatta, vähäistä ja miksi vanha ostoskeskus herättää niin voimakasta kritiikkiä. Uusi ostoskeskus näyttäytyykin päivityksenä 2000-luvulle. Se on osoitus panostamisesta alueeseen, minkä toivotaan parantavan alueen imagoa ja tarjoavan lapsiperheille sopivia palveluita.

Palveluja koskevissa näkemyksissä näkyy Pipsan mainitsema vastakkainasettelu vanhojen maunulalaisten ja uusien välillä – tai ehkä enemmänkin vanhoihin palveluihin kiinnittyneiden ja uudistumista haluavien välillä.. Palvelut, jotka lienevät joillekin maunulalaisille tärkeitä, ovat pääsääntöisesti niitä, joita uudet pientaloasukkaat eivät käytä ja joista he, joissain tapauksissa, haluaisivat päästä eroon. Pientaloasukkaiden niin asumiseen kuin paikallisiin puitteisiin liittämät merkitykset heijastavat heidän arvojaan. Merkityksenanto liittyy tilan jakamiseen paikkoihin, jossa toimitaan ja niihin, joita vältellään. Merkityksenannoissa näkyy myös vastakkainasettelu eri asukasryhmien välillä: se, minkä yksi kokee rakkaaksi kohtaamispaikaksi, koetaan toisaalla ankeudeksi, jonka toivotaan saavan dynamiittia.

Paikalliset puitteet – sosiaaliseen kanssakäymiseen luodut palvelut ja vapaa-ajanviettopaikat – eivät useinkaan ole merkityksellisiä uusille pientaloasukkaille toiminnallisina paikkoina; niiden merkitys on enemmänkin symbolinen. Hyvien liikenneyhteyksien ja paikallisesti suhteellisen hyvien resurssien johdosta heillä on keinot hakea palveluita ja vapaa-ajanviettotapoja muualta, varsinkin lapsilleen. Tästä huolimatta paikallisilta palveluilta toivotaan enemmän. Tämän voi mielestäni, haastattelujen perusteella, ymmärtää osana laajempaa kaupunkikehitystä: kun pääkaupunkiseudulla sekä rakennetaan uusia alueita ja palveluita että uudistetaan olemassa olevia, pientaloasukkaat haluavat päästä osaksi tätä kehitystä. Palveluiden ylläpidon laiminlyöminen sotii tätä kehitystä vastaan. Vaikuttaakin siltä, että pientaloasukkaat ovat jonkinlaisessa välitilassa, jossa he toivovat uudistumista, jotta pystyisivät identifioitumaan alueeseensa, kokemaan sen enemmän omakseen. Tällä hetkellä he ovat käpertyneinä omaan, enemmän tai vähemmän tuttavalliseksi ja

turvalliseksi kokemaansa lähiympäristöön, jossa toiminnan alue on rajallinen.

4.3. Aukkaiden naapurusto merkityksenannon ja toiminnan kokonaisuutena

Kahteen osaan jaetun analyysin avulla olen pyrkinyt tutkimaan uusien pientaloasukkaiden asumista sekä lähialueeseen liittyvää vapaa-ajantoimintaa ja palveluiden käyttöä – heidän näille antamien merkitysten ja arkitoiminnan kautta. Asumiskokemuksessa merkittävää on pientaloasumiseen yhdistettyjen merkitysten ja täydennysrakentamisella luodun asuin ympäristön väliset ristiriidat. Pientalojen sijoittuminen vierä viereen, kadun välittömään läheisyyteen luo ympäristön, jossa asukkaat ovat joko altistuneita läheltä löytyville häiriötekijöille tai toisaalta kätöksä muiden talojen puristuksissa. Kadun toiselta puolelta löytyvät kerrostalot lisäävät oman haasteensa lapsiperheiden ja pientaloasukkaiden asumiselle: Kadulta ja pihaympäristöstä ei löydy sosiaaliseen kanssakäymiseen kannustavia paikkoja, vaan asukkaiden toimintaympäristö rajoittuu lähinnä omaan tonttiin. Yhteisen toiminnan ja valvonnan puuttuminen vaikuttaa koettuun turvallisuuteen. Tila on yhtä aikaa selvärajaista ja epämääräistä: niin pientalo- kuin kerrostaloasukkaiden toiminta rajoittuu heidän omille tonteilleen; toisaalta kadusta on muodostunut läpikulkualue, joka ei ole kenenkään kontrolloima, vaan kulisseyssä tapahtuvan kiistan kohde. Kerrostalo- ja pientaloasukkaiden välinen sosiaalinen etäisyys vaikuttaa keskinäisen sosiaalisen kanssakäymisen puuttumiseen.

Sama sosiaalisen kanssakäymisen puuttuminen näkyy laajemminkin naapurustossa vapaa-ajalla ja palveluiden käytössä. Pientaloasukkaiden vapaa-aika on merkitykseltään vaihtelevaa. Useimmissa tapauksissa vapaa-ajanvietto on perhekeskeistä: lasten harrastukset ja asumiseen liittyvät toimenpiteet vievät aikaa omilta harrastuksilta, jotka sijoittuvat lähiympäristöön ja ilmenevät erilaisina ulkoliikunnan muotoina – yhtä tai kahta poikkeusta lukuun ottamatta. Lasten vapaa-aika kuluu pitkälti ohjatun harrastamisen parissa tai kodin ympäristössä; heidän kiinnittyminen asuin ympäristöönsä vaikuttaa aikuisia – joiden kiinnittyminen vaihtelee lähes olemattomasta varsin kiinnittyneeseen – vähäisemmältä.

Vapaa-ajan mahdollisuudet saavat kiitosta. Liikuntamahdollisuudet ovat hyviä keskuspuiston, viheralueiden ja Paloheinän hiihtolatujen kaltaisten ylläpidettyjen ulkoilualueiden takia. Aikuisten vapaa-ajassa korostuu omatoimisuus; harva on sosiaalisessa harrastustoiminnassa, ainakaan paikallisessa sellaisessa, mukana.

Paikallinen palvelutarjonta ei, välttämättömiä palveluita lukuun ottamatta, vastaa lapsiperheiden toiveita. Palvelut ovat yksipuolisia, muille kuin lapsiperheille suunnattuja, mikä johtaa yhtäältä kodin ja toisaalta liikenneyhteyksien – muualta löytyvät palvelut lähemmäksi tekevänä – merkityksen korostumiseen.

Minkälainen naapurusto muodostuu pientaloasukkaiden merkityksenannosta ja toiminnasta omalla asuinalueellaan? Mielestäni pientaloasukkaiden naapuruston kulttuurisen merkityksen voi nähdä fyysisen ympäristön korostumisena. Oli kyse oman asuinympäristön epäsosiaalisuudesta tai paikallisista ulkoilutiloista, haastatteluissa puhutaan paljon ympäristön fyysisistä piirteistä. Asuinalueen epäsosiaalisuuteen vaikuttaa pientalojen sijoittaminen riviin sekä se, että taloja vastapäätä, kadun toisella puolella, on kokonaan erilaisen asumismuodon kerrostaloja. Fyysinen ympäristö rajoittaa myös toimintaa: haastatellut liikkuvat ympäristössä, joka tarjoaa heille turvallisuuden tunnetta ja esteettistä nautintoa; toisaalta rappeutuneet paikat, kuten vanha ostoskeskus, kierretään kaukaa – palveluille toivotaan parempia, 2000-lukua edustavia tiloja. Toimintaa määrittää se, miten tila on jaettu miellyttäviin ja epämiellyttäviin ympäristöihin. Miellyttävät ympäristöt ovat sellaisia, joissa sosiaalinen kontrolli toimii; epämiellyttävät taas niitä, jotka liitetään päihteisiin ja ongelmaväestöön.

Fyysinen ympäristö onkin vahvasti sidoksissa sosiaalisuuteen. Tilat muodostavat sosiaalisia maailmoja, jotka ovat merkitykseltään erilaisia. Esimerkiksi Maunulan liikuntahalli on Pinjalle miellyttävä ympäristö, koska sieltä löytyy tuttavallinen sosiaalinen piiri; sen sijaan Saunabaari on Pipsalle epämiellyttävä ympäristö, koska sieltä löytyvä sosiaalinen maailma koetaan itseltä suljetuksi, sisäpiirin paikaksi. Katu, jolla asutaan, on ristiriitainen ympäristö. Yhtäältä sieltä löytyy samanhenkisiä asukkaita, kuten Pipsa mainitsee; toisaalta sosiaalinen etäisyys kadun eri puolten asukkaiden välillä tekee siitä tilan, jossa intressit ja kirjoittamattomat säännöt menevät ristiin. Tämä ristiriita estää katuverkoston syntymisen, mikä kuuluu yhteisöllisyyden kaipuussa, mitä taas voi selittää halu Petran mainitsemaan sosiaaliseen kontrolliin.

Naapuroinnin merkitystä ei korosteta. Pientaloalue fyysisenä ympäristönä luo puitteen, jossa naapureidenvälisen, sattumakohtaamisille perustuvan sosiaalisen kanssakäymisen edellytykset ovat heikot. Näin naapuroinnista tulee enemmän normipainotteista: jokaisella perheellä on oma tonttinsa, joka rajaa toiminnan alueen. Vastavuoroinen auttaminen on toimintaa, joka takaa jonkinlaista valvontaa ja luo turvallisuuden tunnetta

– varsinkin silloin, kun asukkaat eivät ole kotona. Kyläily ja yhteinen toiminta tarjoavat yhteisöllisyyttä, jota ei itsestään pääse syntymään, ja edesauttaa luottamuksen kehittymistä asukkaiden välille.

Pientaloasukkaiden naapurustonäkemyks painottaa aiemmassa tutkimuksessa (Forrest & Kearns) havaittua 'naapurusto fyysisenä ympäristönä' -ajattelua 'naapurointi selviytymiskeinona rapistuvassa ympäristössä' -ajattelun sijaan. Naapuruston fyysinen rappeutuminen yhdistetään alueen ongelmaväestöön, minkä koetaan heikentävän turvallisuutta, mikä puolestaan rajoittaa paikallista toimintaa ja saa sen suuntautumaan muualle. Toiveissa oleva palvelutilojen – ja ylipäänsä fyysisen ympäristön – uusiminen kohentaisi alueen imagoa. Fyysisen ympäristön uusimisella voisi olla myös vaikutus sosiaalisiin maailmoihin. Tilojen uusiminen pyyhkisi vanhoja tiloja rasittavat leimat; näin päästäisiin eroon kytköksestä, jossa esimerkiksi ostoskeskus mielletään yhteen ongelmaväestön kanssa. Uusien sosiaalisten ympäristöjen myötä valvontaa ja järjestystä voitaisiin myös kehittää, mikä saattaisi suunnata pientaloasukkaiden toimintaa enemmän paikallisten puitteiden piiriin.

Kaiken kaikkiaan naapurusto näyttäytyy ympäristönä, jossa on hyviä puolia, mutta johon liittyy kehittämistoiveita ja kamppailua tilan määrittämisestä. Toiveissa tuntuu olevan selkeästi jaettu fyysinen ympäristö, joka loisi sosiaalista kontrollia ja tarjoaisi turvallisen elinympäristön, varsinkin lapsille. Lisäksi toivotaan uusia, lapsiperheille suunnattuja palveluja, ympäristön ehostamista ylipäänsä sekä turvattomuutta aiheuttavan häiriökäyttäytymisen kitkemistä. Naapurusto ei siis ole sosiaalisen elämän keskipiste – sen verran vähäiseltä sosiaalinen kanssakäyminen vaikuttaa. Vaikka joitain verkostoja, kuten Pinjan jumppaseuran verkosto, on muodostunut, suurelta osin haastatelluilta ei juuri löytynyt verkostoja asuinalueeltaan – ainakaan van Eijkin (2010c) korostamia puitekohtaisia heterogeenisiä verkostoja. Nämä verkostot vaikuttaisivatkin löytyvän muualta – työpaikalta, koulusta tai harrastuksista.

5. Keskustelu – sosiaalisen sekoittamisen haasteet

Täydennysrakentamisen tuloksena Maunulaan valmistuneet pientalot ovat esimerkki uudenlaisesta sosiaalisesta sekoittamisesta, jolla Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto pyrkii vastaamaan alueellisen eriytymisen ja palveluedellytysten rapistumisen tuottamiin haasteisiin. Uutta nykyisessä sosiaalisessa sekoittamisessa on, että se pyrkii korjaamaan jo tapahtunutta asukasvuotoa Helsingin esikaupunkialueilta. Vanhan sosiaalisen sekoittamisen strategian tarkoitus oli rakentaa sosiaalisesti tasapainoisia asuinalueita. Tilanne on kuitenkin erilainen nyt kuin 1900-luvun jälkipuoliskolla. Tutkimukseni taustalla on ollut kaupunkikehityksessä havaitun muutoksen ja kaupunkisuunnittelun samana pysyneen strategian vaikutusten selvittäminen. Maunulan täydennysrakentamisalue tarjoaa mielenkiintoisen tapauksen tästä. Alustava kysymykseni olikin, onko täydennysrakentamishanke onnistunut luomaan uusille keskiluokkaisille asukkaille miellyttävän asuin ympäristön paikassa, jossa sosiaalisten erojen, fyysisesti lähekkäin asuvien asukkaiden kesken, voi olettaa olevan suuria.

5.1. Ongelma - sosiaaliset erot, fyysinen läheisyys

Analyysini perusteella voi sanoa, että täydennysrakentamishanke on, jossain määrin, onnistunut luomaan miellyttävän asuin ympäristön, mutta kuitenkin täysin tyytyväisiä uudet pientaloasukkaat eivät ole. Haastatellut ovat tyytyväisiä etenkin kotinsa sijaintiin osana Helsinkiä, kulkuyhteyksiin, peruspalveluiden läheisyyteen sekä luonnon merkittävään asemaan osana asuin ympäristöä. Näiden piirteiden merkitystä, osana arjen toimivuutta, ei sovi vähätellä. Tästä huolimatta asumisratkaisut ja asuin alueen tarjoamat puitteet ja palvelut eivät ole ongelmattomia. Aineiston perusteella keskeiset asumiseen ja asuin alueeseen liittyvät ongelmat ovat sosiaalisia.

Asumisessa koetut ongelmat liittyvät sosiaalisiin ja kulttuurisiin eroihin yhtäältä pientaloasukkaiden ja samalla kadulla asuvien kerrostaloasukkaiden sekä toisaalta pientaloasukkaiden ja kadun ympäristössä liikkuvien alueen muiden asukkaiden välillä. Ensinnä pientaloasukkaiden ja kerrostaloasukkaiden välille näyttää syntyneen pikemminkin jännitteitä ja konflikteja kuin – ainakin Keski-Euroopassa täydennysrakentamisen tavoitteeksi nähtyä (esim. Kleinhans 2004) – sosiaalista kanssakäymistä ja keskinäistä verkostoitumista. Tämä kuuluu pientaloasukkaiden puheessa: Pekan mielestä kerrostalot muodostavat ”oman juttunsa”; Pinjan mukaan

pientaloasukkaat ja kerrostaloasukkaat eivät tunne toisiansa¹⁰. Vaikka kanssakäymistä ei juuri eri asumismuotojen asukkaiden välille ole päässyt syntymään, jännitteitä asukkaiden väliltä löytyy. Tästä esimerkkejä tarjoavat Pipsan lumenluontikokemus sekä Pinjan kadulle pysäköinnin aiheuttamat arjen ongelmat¹¹.

Mistä sosiaaliset ongelmat johtuvat? Yksi vastaus tähän on, että pientaloasukkaiden pientaloasumiseen ja asuinympäristöön liittämät merkityksenannot eivät sovi yhteen täydennysrakentamisen luoman ympäristön kanssa. Pientaloalue koetaan yhtäältä julkiseksi, mutta toisaalta epäsosiaaliseksi¹². Pientaloalueen ympäriltä löytyy palveluita, jotka korostavat alueen sosiaalisia ongelmia. Päähtyneet kulkevat aivan pientaloalueen vierestä, tai pahimmillaan lävitse, mikä lisää pientaloasukkaiden turvattomuuden kokemusta ja mikä – varsinkin lapsiperheiden näkökulmasta – täten koetaan pientaloasumisen kanssa yhteensopimattomaksi ilmiöksi.

Toisaalta pientaloalue ei tue pientaloasukkaiden keskinäisen yhteisöllisyyden luontaista muodostumista. Aineiston perusteella naapureiden välillä ei ole kovinkaan paljon spontaania, sattumakohtaamisille perustuvaa kanssakäymistä, koska – ja tämä nousee aineistossa merkitykselliseksi – pientalojen sijoittuminen riviin keskenään, aivan kadun viereen, luo ympäristön, joka vaikeuttaa näiden, naapuroinnin kannalta tärkeiden, sattumakohtaamisten toteutumista. Tämä vaikuttaa myös asukkaiden kotinsa ympäristöstä kokemaan hallintaan, sosiaaliseen kontrolliin. Kun kanssakäymistä ei itsestään synny, se täytyy, kuten Pekka sanoo, järjestää itse, jolloin yhteisöllisyys jää vähäisemmäksi¹³.

Toinen vastaus kysymykseen sosiaalisista ongelmista on, että ne paikantuvat fyysisen ympäristön piirteisiin. Tutkimuksen kohteena ollut täydennysrakentamisalue on äärimmäistä sosiaalista sekoittamista siinä mielessä, että sosioekonomisesti ja asumismuodoltaan täysin erilaiset asukkaat on asutettu fyysisesti niin lähelle toisiaan kuin on mahdollista. Aineiston perusteella ongelma ei tosin ole niinkään fyysinen läheisyys vaan tilan jakaminen – tai pikemminkin jakamattomuus. Tulkintani mukaan

¹⁰ Ks. 4.1.1

¹¹ Ks. 4.1.1

¹² Ks. 4.1.1

¹³ Ks. 4.1.2

fyysinen ympäristö jäsentää pientaloasukkaat tavalla, joka ei sovi heidän merkityksenantoihinsa. Katu muodostaa kiistanalaisen tilan, joka toimii lähinnä läpikulkupaikkana. Tämä viittaa siihen, että katu ei ole kenenkään hallinnassa samalla tavoin kuin Pirkkolassa¹⁴. Hallinnan puute vaikuttaa tilan valvontaan ja pientaloasukkaiden kaipaaman sosiaalisen kontrollin puuttumiseen, mikä taas aiheuttaa turvattomuutta. Esimerkiksi tulkintani Petran merkityksenannon ja toiminnan ristiriidasta¹⁵ asumisen avoimuuden suhteen koskee juuri tätä ongelmaa: kun pientaloasukkaat eivät kontrolloi omaa ympäristöään ja kun ympäristössä on havaittavissa ongelmalliseksi koettua käyttäytymistä, tuloksena on turvattomuuden kokeminen. Tämä näkyy siinä, että oma toiminta rajoittuu – pysytään sisällä iltaisin, kun ulkona liikkuminen koetaan vaaralliseksi.

Tulkintani on, että merkityksenantoja ja toimintaa koskevassa puheessa kuuluvat sosiaaliset ongelmat johtuvat siitä, että fyysinen ympäristö ei mahdollista erontekoa alueella havaittuihin ongelmiin (vrt. Vaattovaara et al. 2009). Vaikka pientaloasukkaat ovat sosiaalisesti ja kulttuurisesti erilaisia kuin kadun toisella puolella asuvat kerrostaloasukkaat tai monet kadun ympäristöstä löytyvät kulkijat, he eivät pysty tarpeeksi etäännyttämään itseään käytännössä – fyysisestä ympäristöstä johtuen. Keski-Euroopassa havaittu narratiivinen ja käytännön tason etäännyttäminen (Pinkster 2014) ei asumisen tasolla pientaloasukkailta onnistu. Asuinaluetta koskevien palveluiden ja puitteiden suhteen etäännyttäminen toimii: vanhan ostoskeskuksen haukkumisen, palveluiden yksipuolisuuden mainitsemisen ja ongelmaväestön kerääntymien kauhistelemisen voi tulkita narratiiviseksi etäännyttämiseksi alueen ongelmakohdista. Palveluiden ja puitteiden suhteen etäännyttäminen toimii käytännössäkin, koska pientaloasukkailla on resursseja hakea palveluita ja vapaa-ajan toimintaa alueen ulkopuolelta. Toisaalta viitteitä alueeseen kuulumisestakin on, niin narratiivisella kuin käytännön tasolla¹⁶ (vrt. van Eijk 2012).

On oletettavaa, että pientaloasukkaiden merkityksenannot jäsentyisivät eri tavalla, mikäli he kokisivat hallitsevansa omaa asuinympäristöään, tuntisivat olonsa turvalliseksi. Nyt sanojen ja tekojen suhde näyttäytyy jännitteisenä, osin

¹⁴ Ks. 4.1.3 Petran kommentti

¹⁵ Ks. 4.1.3

¹⁶ Pinjan merkitykselliseksi kokema voimisteluseura; Pipsan yhteiset harrastukset naapurin kanssa

ristiriitaisenakin, mikä tulkintani mukaan palautuu asumisen fyysiseen ympäristöön. Puheessa pyritään lähentymään pientaloalueen muita asukkaita, mutta käytännössä tämä on vaikeaa; puheessa etäännyttään asumisen tasolla havaituista ongelmista, mutta käytännössä tämäkin on vaikeaa. Kun fyysinen ympäristö ei tarjoa mahdollisuutta erontekoon kuin narratiivisella tasolla, seurauksena on oman toiminnan rajoittuminen kodin ympäristössä.

5.2. Tulosten historiallinen tulkinta

Miten pientaloasukkaiden merkityksenantojen ja heidän asuinympäristönsä välinen ristiriita on ymmärrettävissä? Tulkinnan tähän tarjoaa Helsingin historiallinen rakentuminen. Lähiörakentamiseen suuresti vaikuttanut sosiaalisen sekoittamisen keino oli universaali idea: ajatuksena oli, että eri asumismuodot voidaan, sosiaalisista eroista huolimatta, asuttaa viereen viereen ilman suurempia ongelmia. Keino toimikin 1900-luvun jälkipuoliskolla, kun sosioekonomiset erot Suomessa olivat suhteellisen pieniä. Sama universaali ajatus sosiaalisesta sekoittamisesta tuntuu olevan vallallaan vielä tänä päivänä – täydennysrakentamishankkeena valmistettujen pientalojen sijoittaminen kerrostalojen viereen viittaisi tähän.

Helsingin alueellisessa ja sosioekonomisessa rakenteessa on kuitenkin tapahtunut muutoksia sosiaalisen sekoittamisen alkuaikojen jälkeen. Sosioekonomiset erot alkoivat kasvaa 1990-luvun alun laman jälkeen. Näiden erojen ja talouden globalisoitumisen myötä alkoi syntyä entistä suurempia kulttuurisia distinktioita: tuloilla ja koulutuksella mitattu eliitti on, esimerkiksi, hajautunut omille alueilleen kulttuuristen mieltymystensä perusteella (Kortteinen et al. 2005a). Asumista koskevia kulttuurisia mieltymyksiä ovat alueen pientalovaltaisuus ja luonnonläheisyys, koska näitä piirteitä pidetään turvallisuuden takeina (Kortteinen et al. 2005b). Näiden mieltymysten on koettu sopivan huonosti yhteen kerrostalovaltaisen asuinympäristön kanssa (emt.).

Tutkimukseni tulokset ovat linjassa tämän näkemyksen kanssa: pientaloasukkaiden kulttuuriset merkityksenannot eivät ongelmitta sovi yhteen asuinalueen rakenteen kanssa. Vaikka luonnonläheisyys koetaan yhdeksi asuinalueen miellyttävistä piirteistä, asumisen tasolla koettu turvattomuus koetaan ongelmalliseksi. Tämän voi nähdä johtuvan pientaloasumisen ja alueellisen kerrostalovaltaisuuden koetusta yhteensopimattomuudesta. Asumistoiveiden ja lähiöiden asuinympäristön epäsuhta onkin yksi selitys sille, miksi pääkaupunkiseudulla on havaittu alueellista eriytymistä (emt.). Kun nyt sosiaalista sekoittamista pyritään jatkamaan samalla tavalla kuin 1900-

luvun loppupuoliskolla, sosioekonomisen rakenteen ollessa erilainen, tuloksena on tutkimuksessa havaittu etäännyttäminen alueen ongelmista ja toisaalta jännitteiset suhteet vastapäisiin kerrostaloasukkaisiin.

Historiallinen tulkinta kiteytyy Michel Foucault'n dispositiivin käsitteeseen – diskursiivisen ja käytäntöjen tason suhteeseen kaupunkisuunnittelussa. Ongelma koskee fyysisen rakenteen ja sosiaalisen rakenteen epäsuhtaa – ja tästä juontuvaa merkityksenantojen ristiriitaa. Fyysisen rakenteen voi nähdä seurauksena sosiaalisen sekoittamisen diskursseista ja käytännöistä. Ongelma on, että sosiaalinen rakenne on muuttunut, mutta fyysinen suunnittelu jatkaa vanhalla raiteellaan. Kun sosioekonomiset ja kulttuuriset erot ovat kasvaneet, ovat asukkaiden asumiseen liittämät merkityksenannotkin eriytyneet; toisaalta fyysisellä rakentamisella luodaan ympäristöä, jossa nämä eri merkityksenannot eivät toteudu käytännössä.

5.3. Hallinta, valvonta, turvallisuuden tunne?

Kun tämänkaltainen täydennysrakentaminen tuottaa tutkimuksessa havaittuja sosiaalisia ongelmia, herää kysymys, mitä ongelmille voisi tehdä. Alueellinen eriytyminen saattaa olla varsin tuore kehityssuunta suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta Keski-Euroopassa ja varsinkin Yhdysvalloissa tällaista kehitystä on esiintynyt jo pidemmän aikaa.

Tutkimuksessa havaitsemani ristiriita asumiseen liitettyjen kulttuuristen merkityksenantojen ja rakentamisen keinoin luodun fyysisen asuin ympäristön välillä on ollut osa kansainvälistä kaupunkisuunnittelukeskustelua jo vuosikymmeniä.

Eräs tähän keskusteluun vaikuttanut teoria on Oscar Newmanin (1972) teoria tilan puolustettavuudesta (defensible space). Newmanin teorian tarkoituksena on pyrkiä vähentämään rikollisuutta ja koettua turvattomuutta suunnittelemalla tiloja siten, että ne luovat edellytyksiä tuntea omistajuutta ja vastuuta ympäristöstään. Omistajuuden ja vastuun kokeminen liittyy alueellisuuteen: tilat tulee suunnitella siten, että ne ovat selkeästi jaettuina, koska näin omistajuus on helpompi määritellä¹⁷. Toinen tilan suunnittelussa huomioitava piirre on luonnollisen valvonnan korostaminen. Tässä tarkoituksena on löytää ratkaisu paikan fyysisten ominaisuuksien ja asukkaiden kyvyn nähdä oma asuin ympäristönsä välille¹⁸. Lisäksi tilan suunnittelussa on kiinnitettävä

¹⁷ Osiossa 4.1.3 Petran kommentti koskee juuri tätä

¹⁸ Osiossa 4.1.1 Pekan ja Pinjan näkemykset alueen epäsosiaalisuudesta, talojen lay-outista – taloista ei näe muita

huomiota imagoon, joka fyysisellä rakentamisella luodaan ja siihen, miten luotu ympäristö vaikuttaa turvallisuuden tuntemiseen. Newman puhuu myös miljööstä, jolla tarkoitetaan asuin ympäristön läheltä löytyvien muiden piirteiden vaikutusta turvallisuuteen¹⁹. Tällaisia turvallisuutta korostavia tekijöitä ympäristössä voivat olla esimerkiksi poliisiasema tai vilkas kaupallinen keskus. Lopulta mainitaan ympäröivien alueiden suunnitteleminen siten, että ne helpottavat osaltaan valvontaa ja lisäävät koettua turvallisuutta. (Emt..)

Pientaloasukkaiden puheessa on kuultavissa kaikuja juuri edellä kuvatun kaltaisesta fyysisen ympäristön suunnittelusta – varsinkin asumisen tasolla. Pientaloasukkaat haluaisivat tuntea enemmän omistajuutta asuin ympäristöstään. He haluaisivat asuin ympäristön, jossa valvonta olisi helpompaa. Lisäksi he haluaisivat asuin ympäristön, jossa ympäröivät alueet tukisivat heidän asumiseensa liittämiä merkityksenantoja. Tiivistäen: he haluavat turvallisen asuin ympäristön. Turvallisen asuin ympäristön luominen on myös Newmanin teorian lähtökohta.

Newmanin teoria puolustettavasta tilasta on ollut yhtenä merkittävänä vaikuttajana muodostamassa uutta kaupunkisuunnittelustrategiaa, jonka tarkoituksena on vähentää rikollisuutta ja sen edellytyksiä kaupunki ympäristöissä. Tämän Crime Prevention through Environmental Design (CPTED) -strategian lähtökohtana on, että kaupunkisuunnittelulla ja kaavoituksella pystytään vaikuttamaan rikollisuuden edellytyksiin – niin parantamaan kuin heikentämään näitä edellytyksiä (Cozens et al. 2005). CPTED-strategiaan on kohdistettu myös kritiikkiä: on todettu, että fyysisen ympäristön rakentaminen tilan valvonnan helpottamiseksi ei takaa, että valvonta käytännössä toteutuisi. Toisen sukupolven CPTED-strategian tarkoituksena onkin ollut – tämän kritiikin pohjalta – kannustaa sosiaaliseen aktiivisuuteen, yhteisöllisyyteen ja naapurustoon sitoutumiseen. Keinoja ovat olleet riskien arviointi sekä sosioekonominen ja demografinen profilointi. (Cozens 2008).

Toisen sukupolven CPTED-strategia kuulostaa osin samalta kuin koheesiodiskurssi. Aiemmin²⁰ mainitun kritiikin mukaan sosiaaliseen koheesioon tähtäävän politiikan tavoitteena tuntuu olevan vanhakantainen naapurustoideaali, jossa asukkaat sitoutuvat alueeseensa ja vaalivat yhteisöllisyyttä. Myös CPTED-strategiassa vaikuttaa olevan

¹⁹ Baarien sijainti pientaloalueen ympärillä koetaan ongelmalliseksi

²⁰ Osiossa 2.2 sosiaalisesta koheesiosta

samanlainen päämäärä. Se, missä CPTED-strategian naapurustovisio eroaa sosiaalisen koheesion politiikan vastaavista, on keinoissa ja sosiaalista rakennetta koskevissa oletuksissa. Jos koheesiodiskurssin taustalla on oletus, että sosiaalisesti sekoittunut alueellinen rakenne ja kaupungin sosioekonominen rakenne ovat yhteensopivia, CPTED-strategian oletus on, että alueellinen rakenne on luotava sosiaalisen rakenteen pohjalta. Kärjistäen voisi sanoa, että CPTED-ajattelun mukaan ihmiset ovat erilaisia ja haluavat asuinympäristöltään eri asioita; lisäksi asuinalueet ovat erilaisia erilaisine ympäristötekijöineen. Riskien arviointi, sosioekonominen ja demografinen profilointi keinoina viittaavat tähän. Tarkoituksena on jakaa ihmiset siten, että erilaisille asukkaille saadaan luotua turvallinen elinympäristö.

Sosioekonominen ja demografinen profilointi ovat kokonaan uusia ideoita suomalaisessa yhteiskuntasuunnittelussa. Kuten aiemmin on todettu, suomalaisen yhteiskuntasuunnittelun peruskivenä on toiminut sosiaalisen sekoittamisen universaali perinne: oletus, että yhteiskunnan sosiaalinen rakenne mahdollistaa toisilleen tuntemattomien asuttamisen vierekkäin ilman suurempia ongelmia. Tulkintani Maunulan täydennysrakentamisalueen asukkaiden sanoista ja teoista kuitenkin haastaa tämän oletuksen. Vaikka tutkimukseni aineisto muodostaa suppean otoksen täydennysrakentamisalueen asukkaista ja kärsii täten niin edustavuus- kuin luotettavuusongelmasta, ovat saamani tulokset linjassa aikaisempien, asumisen merkityksenantoja koskevien suomalaisten tutkimusten kanssa. Sama eronteon mahdollisuus, jonka aiemmassa täydennysrakentamistutkimuksessa (Vaattovaara et al. 2009) tulkittiin johtavan omaan asumiseen koettuun tyytyväisyyteen, on tulkintani mukaan Maunulan pientaloasukkaiden niin asumiseen kuin vapaa-ajantoimintaan liittyvien ongelmien taustalla. Se, että eronteko koetaan merkitykselliseksi, on mielestäni osoitus siitä, että sosiaalinen ja fyysinen rakenne eivät ongelmitta sovi yhteen.

Sen sijaan pientaloasukkaiden sanoista ja teoista löytyy yhteistä pintaa turvallisuutta korostavan kaupunkisuunnittelustrategian kanssa. Tämä suunnittelustrategia korostaa tilan puolustettavuutta hallinnan ja valvonnan kautta. Siihen kuuluu tilan selkeä jakaminen niin, että turvattomuutta aiheuttavien tekijöiden – esimerkiksi varkaiden, päihteidenkäyttäjien ja ilkeiden tekijöiden – toimintaedellytykset asuinalueella heikentyvät. Tilan selkeään jakamiseen liittyy myös omistajuuden tunteminen ja tämän mukanaan tuoma sosiaalinen kontrolli, joka on omiaan luomaan turvallisuuden tunnetta. Tästä osoituksena ovat aiempia täydennysrakentamiskohteita koskevat mielipiteet.

Näissä asukkaiden tyytyväisyys johtuu nimenomaan siitä, että ne on sijoitettu erilleen muusta alueesta, tehty puolustettaviksi – ”profiloitu” keskiluokkaisille omistusasukkaille (Vaattovaara et al. 2009).

5.4. Palvelujen ja puitteiden kehittäminen

Toinen historiallisesta tulkinnastani kumpuava, sosiaalisen sekoittamisen kannalta merkittävä kysymys koskee palvelujen kehittämistä. Tulosten perusteella palveluilta toivotaan eri asioita. Esimerkiksi nuorille kaivataan parempia palveluita – niin liikunnallisia kuin sosiaalisiakin. Eräänä merkityksellisenä tekijänä pidetään valvontaa: kun paikalliset puitteet eivät tarjoa kunnon mahdollisuuksia nuorten valvottuun kanssakäymiseen, pientaloasukkaat äänestävät usein jaloillaan ja etsivät harrastuksia muualta. Voidaankin kysyä, voisiko valvontaa parantamalla parantaa sosiaalisen sekoittamisen edellytyksiä. Jos, varsinkin uusien keskiluokkaisten perheiden, lapset ja nuoret saataisiin vahvemmin houkutelluksi paikalliseen toimintaan, saattaisi syntyä sosiaalisia verkostoja resurssirikkaiden ja -köyhien välille. Nämä erilaisia resursseja omaavia asukkaita houkuttelevat heterogeeniset puitteet ovat van Eijkin (2010c) mielestä edellytys sosiaalisen sekoittamisen onnistumiselle.

Toisaalta pientaloasukkaat toivovat valvontaa ja ylläpitoa palveluilta yleisemminkin. Toisenlaisen näkökulman palvelujen kehittämiseen tarjoaakin aiemmin mainittu näkemys täydennysrakentamisesta sosiaalisen järjestyksen parantajana (Uitermark et al. 2007). Tähän näkemykseen liittyy ajatus palveluiden kehittämisestä niin, että keskiluokalle raivataan omaa tilaa ja palveluja kohdistetaan heille. Halu tämänkaltaiseen palvelujen kehittämiseen kuuluu selvästi haastateltavien puheessa. Palveluilta toivotaan ylläpitoa ja kunnostusta; toisaalta alueelle toivotaan aivan uudenlaisia, lapsiperheille suunnattuja palveluja, kuten perheravintola.

Aiemmin mainittu defensible space -teoria voidaan mielestäni ulottaa myös palvelujen kehittämisen tasolle. Asumisen tasolla tehtävää etäännyttämistä tehdään – ainakin jossain määrin – myös palveluiden ja puitteiden tasolla. Toki haastateltavat toivovat kaikille yhteisiä julkisia palveluita ja harrastuspaikkoja, mutta selvästi kuuluu myös toiveita palvelutarjonnan monipuolistamisesta ja keskiluokkaistamisesta.

Kahdella viimeksi mainitulla toiveella on merkittävä ero: Monipuolistamistoiveet liittyvät esimerkiksi ravintolatarjonnan monipuolistamiseen; pitserioiden rinnalle halutaan tavallisia perheravintoloita. Keskiluokkaistaminen kuuluu siinä, että toivotaan

vanhojen fyysisesti ränsistyneiden ja epämiellyttävää asiakaskuntaa houkuttelevien palvelujen purkamista kokonaan – alueelle toivotaan keskiluokkaisempaa imagoa. Keskiluokkaistamispuheessa kuuluu mielestäni toive sosiaalisen järjestyksen kohentamisesta. Selvin esimerkki on mielestäni halu purattaa Suursuon ostoskeskus. Tämä on toive, jonka täydennysrakentamiskohteeseen muuttaneet pientaloasukkaat vaikuttaisivat jakavan usean muun maunulalaisen kanssa. Toisaalta on olemassa myös heitä, jotka haluavat säilyttää ostoskeskuksen, koska kokevat sen sosiaalisesti merkitykselliseksi paikaksi (Autio 2014). Jos Maunulaa nyt ryhdytään keskiluokkaistamaan – Uitermarkin ja kumppaneiden (2007) kuvailemalla tavalla –, eikö tällöin luoda palvelurakennetta, joka on yhteensopimaton alueen sosiaalisen rakenteen kanssa. Vaarana on, että ne asukkaat, jotka haluavat säilyttää olemassa olevia palveluita, vetäytyvät kuoreensa samalla tavoin kuin jotkut pientaloasukkaat, jotka eivät ole löytäneet alueelta omiin tarkoituksiinsa sopivaa tilaa, ovat tehneet. Tällä saattaisi olla asukkaiden välisiä jännitteitä jatkava ja pahimmillaan lisäävä vaikutus.

Palvelujen monipuolistamistoiveilla taas voi nähdä olevan yhteistä pintaa defensible space -teorian kaltaisen kehittämisen kanssa. CPTED-strategiaan kuuluva profilointi tarjoaa mielestäni mahdollisuuksia niin asumisen kuin palvelujen tasolla. Jos täydennysrakentamisen kohderyhmänä oleville keskiluokkaisille asukkaille, etenkin lapsiperheille, kaavoitettaisiin omaa tilaa, heidän asumiseen liittämät merkityksenantonsa todennäköisesti toteutuisivat paremmin. Esimerkkinä voidaan pitää jonkin yhteisöllisen puskuritilan, vaikkapa grillikatoksen, rakentamista; tällainen tila voisi lisätä pientaloasukkaiden sosiaalista kontrollia.

Samalla tavoin tiettyjen tilojen kehittäminen lapsiperheiden palvelutoiveita vastaaviksi saattaisi houkutella heitä kuluttamaan enemmän vapaa-aikaa paikallisesti. Tämä ei poissulje vanhojen, fyysisesti ränsistyneiden ja – pientaloasukkaiden näkökulmasta – sosiaalisesti epämiellyttävien paikkojen säilyttämistä. Esimerkiksi Leppävaarassa on Sello-kauppakeskuksen rakentamisen jälkeenkin säilytetty vanha, junaradan toiselta puolelta löytyvä ostoskeskus (Keränen et al. 2013). Sellosta valmistui siisti, valvottu kauppakeskus keskiluokan makuun, kun taas radan toisen puolen Galleriasta muodostui alempien sosioekonomisten ryhmien palvelukohde. Tuloksena sosiaaliset ongelmat ovat keskittyneet Gallerian ympäristöön. Tutkimuksen mukaan Galleria pyrkii remontin avulla profiloitumaan selkeästi Sellosta erottuvaksi kauppakeskukseksi. (Emt., 67–71.) Tämänlainen profilointi tarjoaisi Maunulallekin mahdollisuuden kehittää aluetta sen sosiaalisen rakenteen mukaisesti.

5.5. Lopuksi

Tämän tutkimuksen keskeinen johtopäätös on, että kysymys sosiaalisesta sekoittamisesta tulee avata uudestaan tavoitteiden ja keinojen suhteen. Tässä on ymmärrettävä, että tutkimuksen näkökulma paikantuu julkisen täydennysrakentamiskeskustelun katveeseen. Tutkimus on ammentanut keskieuropalaisesta kaupunkitutkimuksesta, jossa täydennysrakentamista korostavaa kaupunkipolitiikkaa on tarkasteltu sosiaalisena sekoittamisena. Tulkintani on ollut, että Helsingin täydennysrakentamisen voi nähdä vastaavan tätä kaupunkipolitiikkaa: täydennysrakentamishankkeiden taustalla on ollut yritys lisätä suhteellisesti heikentyneiden asuinalueiden elinvoimaa sosioekonomista rakennetta monipuolistamalla.

Tulosten perusteella asukkaiden kokemukset ja tulkinnat asuinympäristöstään, jossa eri sosioekonomisia ryhmiä ja asumismuotoja on sekoitettu keskenään, eivät ole ongelmattomia. Yksi syy on väestöryhmien välisissä sosiaalisissa ja kulttuurisissa eroissa, jotka eriyttävät asumiseen ja asuinalueeseen kohdistetut merkityksenannot. Toinen syy löytyy täydennysrakentamiskohteen fyysisestä suunnittelusta, joka on luonut merkityksenantoihin sopimattoman elinympäristön. Tämä näkyy muun muassa vähäisenä sosiaalisena kontrollina tai, toisin sanoen, asuinympäristössä korostuvina sosiaalisina epämiellyttävyyksinä. Tulokset osoittavat, että tällä tavalla sosiaalisesti sekoittunut asuinympäristö luo jännitteitä eri asukasryhmien välille ja nostaa turvallisuuteen, valvontaan ja tilan jakamiseen liittyvät kysymykset asumisen kannalta merkityksellisiksi.

Kun Helsingin täydentämisrakentamista koskevat julkilausutut tavoitteet korostavat yhtäältä alueiden välisen vastakkainasettelun vähentämistä ja toisaalta väestöpohjan monipuolistamisen merkitystä palvelurakenteen ylläpitämiselle, tavoitteiden toteutumisen kannalta lienee tärkeää, että täydennysrakentamiskohteisiin muuttaneet asukkaat kokevat viihtyvänsä asuinalueellaan. Pientaloasukkaiden puheessa esiin nousevat teemat osoittavat, että asuinalueen sisältä löytyy asukkaiden välistä vastakkainasettelua, mikä tuskin parantaa asumisviihtyvyyttä tai vähentää alueiden välistäkään vastakkainasettelua. Kysymys koskee sitä, mitä keinoja asuinalueiden monipuolistamiseksi käytetään. Syntyykö asukkaiden välinen vastakkainasettelu siitä, että erilaisille asukkaille tarjotaan samanlaisia puitteita – asumisen ja palvelutarjonnan suhteen? Voisiko vastakkainasettelua vähentää tarjoamalla erilaisille asukkaille erilaisia,

omistajuuteen ja puolustettavuuteen, kannustavia puitteita?

Tällainen – erilaisia puitteita erilaisille asukkaille – kehittäminen saattaisi pitkällä aikavälillä ehkäistä alueellisen eriytymisen syvenemistä. Tämä näkemys nojaa kahteen oletukseen: ensiksi hyvätuloisten poismuutolla Helsingin lähiöistä on merkittävä alueellista eriytymistä syventävä vaikutus; toiseksi tämä poismuutto liittyy samoihin sosiaalisiin tekijöihin, jotka nousevat keskeisesti esille tässä tutkimuksessa (vrt. Vaattovaara et al. 2009). Mikäli näin on, turvattomuuteen liittyvien kysymysten ratkaiseminen voisi ehkäistä alueellisen eriytymisen syvenemistä. Tässä tutkimuksessa esiin nostettu teoria tilan puolustettavuudesta tarjoaa yhden vaihtoehdon. Hyvätuloisten lapsiperheiden kulttuurisiin merkityksenantoihin sopivien asuinympäristöjen rakentaminen lähiöihin voisi – asumisviihtyvyyttä parantamalla – parantaa palvelujen toimintaedellytyksiä ja alueiden elinvoimaisuutta. Tämä tarjoaisi tavan jatkaa perinteisen sosiaalisen sekoittamisen politiikkaa tilanteessa, jossa kulttuuriset merkityksenannot ovat eriytyneet.

6. Lähteet

Atkinson, Rowland & Kintrea, Keith (2000): Owner-occupation, social mix and neighbourhood impacts. *Policy & Politics* 28(1), 93–108.

Autio, Mark (2014): Maunulan ostoskeskus jakaa mielipiteitä: ”Dynamiittia alle vaan”. Helsingin sanomat 6.2.2014. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1305782933539>, luettu 24.3.2014.

Blokland, Talja & Savage, Mike (2008): *Networked Urbanism: Social Capital in the City*. Ashgate, Aldershot.

Cozens, Paul Michael, Saville, Greg, Hillier, David (2005): Crime prevention through environmental design (CPTED): a review and modern bibliography. *Property Management* 23 (5), 328–356.

Cozens, Paul Michael (2008): New Urbanism, Crime and the Suburbs: A Review of the Evidence. *Urban Policy and Research* 26(4), 429–444.

Deurloo, Marinus & Musterd, Sako (1998): Ethnic Clusters in Amsterdam, 1994–96: A Micro-Area Analysis. *Urban Studies* 35(3), 385–396.

Eco, Umberto (1977): *A Theory of Semiotics*. Macmillan, Lontoo.

Flatley, John, McIntosh, Susan & Vaattovaara, Mari (1999): Spatial segregation and the seven cities, the analysis of common indicators and maps: concluding review. Teoksessa: *Between Integration and Exclusion: a Comparative Study in Local Dynamics of Precarity and Resistance to Exclusion in Urban Contexts*. Social inequality and spatial segregation in seven European cities, 1–40. Stage A report. The European Commission DG XII, TSER programme.

Forrest, Ray & Kearns, Ade (2001): Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies* 38(12), 2125–2143.

Hamnett, Chris (1998): Social Polarisation, Economic Restructuring and the Welfare State. Teoksessa Musterd, Sako & Ostendorf, Wim (toim.): *Urban Segregation and the Welfare State. Inequality and exclusion in western cities*. Routledge, London.

Hankonen, Johanna (1994): Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta: suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentumisessa 1960-luvulla. Otatieto, Helsinki.

Keränen, Jaana, Vaattovaara, Mari, Kortteinen, Matti, Ratvio, Rami, Koski, Hannu & Rantala, Tuija (2013): Turvalliset kaupunkiympäristöt. Rakenteelliset taustat, asukkaiden kokemukset ja arjen turvallisuusratkaisut. VTT, Espoo. Saatavilla <http://www.vtt.fi/inf/pdf/technology/2013/T88.pdf>, luettu 12.5.2014.

Kleinhans, Reinout (2004): Social implications of housing diversification in urban renewal: a review of recent literature. *Journal of Housing and the Built Environment* 19, 367–390.

Kleinhans, Reinout, Priemus, Hugo & Engbersen, Godfried (2007): Understanding Social Capital in Recently Restructured Urban Neighbourhoods: Two Case Studies in Rotterdam. *Urban Studies* 44(5), 1069–1091.

Kortteinen, Matti (1982): Lähiö: Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava, Helsinki.

Kortteinen, Matti, Vaattovaara, Mari & Alasuutari, Pertti (2005a): Eliitin eriytymisestä pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70(5), 475–487.

Kortteinen, Matti, Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (2005b): Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70(2), 121–131.

Kruythoff, Helen (2003): Dutch Urban Restructuring Policy in Action Against Sociospatial Segregation: Sense or Nonsense? *European Journal of Housing Policy* 3(2), 193–215.

Lankinen, Markku (1998): Lähiöt muuttuvat ja erilaistuvat. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Lofland, Lyn (1998): *The Public Realm: Exploring the City's Quintessential Social Territory*. Aldine de Gruyter, New York.

Marttila, Mikko, Santaoja, Tero, Siivola, Mari, Piela, Sari, Sädevirta, Sirkka & Huhdanmäki, Aimo (2006): Esikaupunkien renessanssi. Täydennysrakentamisen yleissuunnitelman lähtökohtia. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Saatavilla http://www.esikaupunki.hel.fi/pdf/yos_selv_2006-5.pdf, luettu 4.3.2014.

Massey, Douglas & Denton, Nancy (1993): *American Apartheid. Segregation and the Making of the Underclass*. Harvard University Press, Cambridge.

Mäenpää, Pasi, Aniluoto, Arto, Manninen, Rikhard & Villanen, Sampo (2000):

Sanat kivettyvät kaupungiksi – Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus.

Newman, Oscar (1972): *Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design*. Macmillan, New York.

Ostendorf, Wim, Musterd, Sako & de Vos, Sjoerd (2001): Social Mix and the Neighbourhood Effect. Policy Ambitions and Empirical Evidence. *Housing Studies* 16(3), 371–380.

Peltonen, Matti (2008): Michel Foucault'n historiallisesta ajattelusta. *Historiallinen aikakauskirja* 106(2), 167–177.

Pinkster, Fenne (2014): "I Just Live Here": Everyday Practices of Disaffiliation of Middle-class Households in Disadvantaged Neighbourhoods. *Urban Studies*. Saatavilla <http://usj.sagepub.com/content/early/2013/06/04/0042098013489738>, luettu 12.5.2014.

Santaola, Tero, Silvola, Mari, Marttila, Mikko, Manninen, Rikhard, Sädevirta, Sirkka, Huhdanmäki, Aimo, Sohn, Anna-Maija, Tuominen, Elina, Tani, Alpo, Ahokas, Salla, Rodriguez, Kaisa, Piela, Sari, Ahtiainen, Markus & Mattila, Maija (2008): *Esikaupunkien renessanssi. Esikaupunkien kehittämisen toimintatapoja*. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Saatavilla http://www.esikaupunki.hel.fi/pdf/Renessanssi_12_2_2009.pdf, luettu 4.3.2014.

Sassen, Saskia (1991): *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press, Princeton.

Savage, Mike, Allen, Chris, Atkinson, Rowland, Burrows, Roger, Méndez, Maria-Luisa & Watt, Paul (2010): Focus Article. *Housing, Theory & Society* 27(2), 115–161.

Schulman, Harry (2000): *Suunnittelu ja rakentuminen*. Teoksessa Schulman, Harry, Pulma, Panu & Aalto, Seppo: *Helsingin historia vuodesta 1945*. Helsingin kaupunki.

Seppänen, Marjaana (2001): *Liipolan onni: Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille*. Palmenia, Helsinki.

Tikkanen, Tea & Selander, Päivi (2013): *Helsinki alueittain 2012*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Saatavilla

http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/13_04_30_Hki_alueittain2012_Tikkanen.pdf, luettu 4.3.2013.

Uitermark, Justus (2003): 'Social Mixing' and the Management of Disadvantaged Neighbourhoods: The Dutch Policy of Urban Restructuring Revisited. *Urban Studies* 40(3), 531–549.

Uitermark, Justus, Duyvendak, Jan Willem & Kleinhans, Reinout (2007): Gentrification as a Governmental Strategy: Social Cohesion and Social Control in Hoogvliet, Rotterdam. *Environment and Planning A* 39(1), 125–141.

Uitermark, Justus & Duyvendak, Jan Willem (2008): Civilising the city: Populism and revanchist urbanism in Rotterdam. *Urban Studies* 45(7), 1485–1503.

Vaattovaara, Mari (1998): Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. Ympäristö ja alueellisuus. Helsingin kaupungin tietokeskus.

Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti (2003): Beyond Polarisation Versus Professionalisation? A Case Study of the Development of the Helsinki Region, Finland. *Urban Studies* 40(11), 2127–2145.

Vaattovaara, Mari, Kortteinen, Matti & Vilkama, Katja (toim.) (2009): Elämää täydennysrakentamiskohteissa: Matala urbaani ja tiivis täydennysrakentaminen Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen Tutkimuskatsauksia 4:2009.

van Beekhoven, Ellen & van Kempen, Ronald (2003): Social Effects of Urban Restructuring: A Case Study in Amsterdam and Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies* 18(6), 853–875.

van Eijk, Gwen (2010a): Unequal Networks: Spatial Segregation, Relationships and Inequality in the City. IOS Press, Amsterdam.

van Eijk, Gwen (2010b): Exclusionary Policies are not just about the 'Neoliberal City': A Critique of Theories of Urban Revanchism and the Case of Rotterdam. *International Journal of Urban and Regional Research* 34(4), 820–834.

van Eijk, Gwen (2010c): Does Living in a Poor Neighbourhood Result in Network Poverty? A Study on Local Networks, Locality-based Relationships and Neighbourhood Settings. *Journal of Housing and the Built Environment* 25(4), 467–480.

van Eijk, Gwen (2011): 'They Eat Potatoes, I Eat Rice': Symbolic Boundary Making

and Space in Neighbour Relations. Sociological Research Online 16(4). Saatavilla <http://www.socresonline.org.uk/16/4/2.html>, luettu 4.3.2014.

van Eijk, Gwen (2012): Good Neighbours in Bad Neighbourhoods: Narratives of Dissociation and Practices of Neighbouring in a 'Problem' Place. Urban Studies 49(14), 3009–3026.

van Kempen, Ronald & Bolt, Gideon (2009): Social cohesion, social mix, and urban policies in the Netherlands. Journal of Housing and the Built Environment 24(4), 457–475.

van Kempen, Ronald & Priemus, Hugo (1999): Undivided Cities in the Netherlands: Present Situation and Political Rhetoric. Housing Studies 14(5), 641–657.

Watt, Paul (2006): Respectability, Roughness and 'Race': Neighbourhood Place Images and the Making of Working-Class Social Distinctions in London. International Journal of Urban and Regional Research 30(4), 776–797.

Wilson, William Julius (1987): The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass, and Public Policy. University of Chicago Press, Chicago.